
RAPPORT NR. **1912** | Helge Bremnes, Jorunn H. Rødal, Guri K. Skrove, Bjørn G. Bergem og Maria Sandsmark

UTVIKLING AV ANLEGG FOR IDRETT OG FYSISK AKTIVITET I MØRE OG ROMSDAL

Spillemidlene

TITTEL	Utvikling av anlegg for idrett og fysisk aktivitet i Møre og Romsdal
FORFATTERE	Helge Bremnes, Jorunn H. Rødal, Guri K. Skrove, Bjørn G. Bergem og Maria Sandsmark
PROSJEKTLEDER	Helge Bremnes
RAPPORT NR.	1912
SIDER	131
PROSJEKTNUMMER	2820
PROSJEKTITTEL	Anleggsprosjekt
OPPDRAGSGIVER	Møre og Romsdal Fylkeskommune
ANSVARLIG UTGIVER	Møreforskning Molde AS
UTGIVELSESTED	Molde
UTGIVELSEÅR	2019
ISSN	0806-0789
ISBN (ELEKTRONISK)	978-82-7830-321-4
DISTRIBUSJON	www.moreforsk.no Høgskolen I Molde, Biblioteket, pb 2110, 6402 Molde tlf 71 21 41 61 epost: biblioteket@himolde.no

© FORFATTER/MØREFORSKING MOLDE

Forskriftene i åndsverksloven gjelder for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne

lese det på skjermen eller fremstille eksemplarer til privat bruk. Uten spesielle avtaler med forfatter/Møreforskning Molde er all annen eksemplarfremstilling og tilgjengelighetsgjøring bare tillatt så lenge det har hjemmel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavere til åndsverk.

FORORD

Årlig brukes om lag 60 prosent av overskuddet fra Norsk Tipping til idretten i Norge. Disse midlene skal i første rekke brukes til utbygging og rehabilitering av idrettsanlegg. Selv om spillemidlene som hovedregel maksimalt kan dekke 30 prosent av kostnadene, er denne tilskuddsordningen ofte en utløsende faktor for at anleggsinvesteringer blir realisert.

Alle søknader om spillemidler må gjøres gjennom kommunene som vurderer søknadene opp mot vedtatt kommunal plan for idrett og fysisk aktivitet. Kommunen oversender så sine vedtak og prioriteringer til fylkeskommunen. Kulturdepartementet på sin side fastsetter årlig de beløp fylkeskommunene kan få til fordeling. Deretter fordeler fylkeskommunen det tildelte beløpet til søkerne.

I likhet med andre offentlige tilskuddsordninger, så er det samlede søknadsbeløpet fra kommuner, idrettslag og foreninger langt større enn det beløp fylkeskommunen har fått tildelt. I 2019 ble det i Møre og Romsdal søkt om over fire ganger så mye som bevilgningen fra Kulturdepartementet.

I denne sammenheng har Møre og Romsdal fylkeskommune initiert et prosjekt som skal kartlegge foretrukne behov i befolkningen for fysisk aktivitet, samt gi en oversikt over anleggssituasjonen i fylket. Formålet fra fylkeskommunens side er å få etablert et kunnskapsgrunnlag, som kan bidra til en effektiv utnyttelse av spillemidlene.

Møreforskning Molde har gjennomført kartleggingen på vegne av Kulturavdelinga i Møre og Romsdal fylkeskommune, og den foreliggende rapporten oppsummerer de funn og analyser som er gjort i prosjektet.

Fra fylkeskommunen har Hans Roger Tømmervold vært kontaktperson, og har sammen med Petter Jensen og Rigmor Hustad Holen bidratt som referansegruppe i prosjektet.

I Møreforskning Molde har Helge Bremnes vært prosjektleder. Jorunn H. Rødal, Guri K. Skrove, Bjørn G. Bergem og Maria Sandsmark har alle vært viktige prosjektmedarbeidere, både som bidragsyttere i analysearbeidet, som medforfattere og kvalitetssikrere.

Molde, juli 2019

Jorunn H. Rodal

Medforfatter

Maria Sandsmark

Medforfatter

Guri K. Skrove

Kvalitetssikrer

Bjørn G. Bergem

Analyseansvarlig

Helge Bremnes

Prosjektleder

INNHold

Forord.....	4
Innhold	5
Figurer.....	6
Tabeller.....	6
Sammendrag	8
1 Innledning.....	13
1.1 Bakgrunn og formål.....	13
1.2 Rapportens oppbygging	15
2 Aktivetsprofiler	17
2.1 Begrepsavklaring fysisk aktivitet	17
2.2 Datakilder	19
2.3 Fysisk aktivitet i befolkningen	22
2.4 Fysisk aktivitet blant barn og ungdom	28
2.5 Fysisk aktivitet blant personer med nedsatt funksjonsevne.....	36
2.6 Fysisk aktivitet blant innvandrere	39
3 Faktorer som innvirker på fysisk aktivitetsnivå i befolkningen	42
3.1 Betydningen av Individuelle og sosiale forhold for fysisk aktivitet.....	43
3.2 Betydningen av tilbud og fasiliteter ved idrettsanlegg for fysisk aktivitet.....	46
3.3 Barrierer for deltakelse i fysisk aktivitet	47
3.4 Erfaringer fra Danmark.....	50
4 Anleggsprofil	53
4.1 Begrepsavklaring anlegg	53
4.2 Datakilder	55
4.3 Sammenligning mellom Møre og Romsdal mot andre fylker	57
4.4 Gjennomgang av anleggssituasjonen i Møre og Romsdal	67
5 Søknader og tildelinger	91
5.1 Søknad og tildeling av spillemidler i andre fylker.....	91
5.2 Søknad og tildeling i Møre og Romsdal – prioriteringer	93
6 Diskusjon	98
6.1 Tilbud av og etterspørsel etter anlegg må sees i sammenheng.....	98
6.2 Barn - muligheter for utfoldelse i nærmiljøanlegg og idrett.....	99
6.3 Kunsten å tenke alternativt om anlegg der barn og unge er	100
6.4 God tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse.....	101
6.5 Hvordan treffe de fysisk inaktive?.....	101
6.6 Om anleggstilbudet i Møre og Romsdal.....	102
6.7 Hva med søkerne?.....	103
6.8 Spillemiddeprioritering i Møre og Romsdal og marginalbetraktninger	103
7 Anbefalinger	107
8 Referanser	110
9 Vedlegg.....	117
9.1 Vedlegg 1 Spørsmål Norsk Monitor Møre og Romsdal.....	117
9.2 Vedlegg 2 Aktivitetstall fra idrettsregistreringen blant voksne i M&R	120
9.3 Vedlegg 3 Anleggstyper og anleggsvekting.....	122

9.4	Vedlegg 4 Anleggskategori Møre og Romsdal i mot resten av Norge	123
9.5	Vedlegg 5 Anlegg for egenorganisert aktivitet.....	124

FIGURER

Figur 1:	Prosentandel av befolkningen over 15 år, som tilfredsstillers ACSM-kriteriet om fysisk aktivitet.	23
Figur 2:	Hvilke av de ulike typene fysisk aktivitet driver du med minst en gang i måneden?	26
Figur 3:	Andel av 6-, 9- og 15-åringer som når anbefalingene om fysisk aktivitet i 2005, 2011 og 2018.....	29
Figur 4:	Andel av ungdom som trener minst en dag i uka, Møre og Romsdal og nasjonalt (tall fra 2017.	30
Figur 5:	Deltakelse i idrettslag etter klassetrinn, nasjonalt. Prosent.....	31
Figur 6:	Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de trener minst en dag i uka i ulike aktiviteter	32
Figur 7:	Aktivitetstall for barn og unge i forhold til befolkningen i 2018, fordelt etter fylke	33
Figur 8:	Andel som aldri trener eller mosjonerer blant personer med nedsatt funksjonsevne, 20 – 66 år	37
Figur 9:	Fysisk aktivitetsnivå blant innvandrere og ikke-innvandrere 16 – 74 år.	40
Figur 10:	Sammenheng mellom anleggsklasse, anleggskategori og anleggstype.	54
Figur 11:	Anleggstilbud for nærmiljøanlegg tilknyttet skoler registrert i anleggsregisteret vs skoler i drift.	56
Figur 12:	Antall anlegg fordelt på nærmiljøanlegg og ordinære anlegg, fordelt på fylker. Antall anlegg	59
Figur 13:	Anleggstilbudet. Antall innbyggere som deler et anleggstilbud.....	60
Figur 14:	Sammensetning av anleggskategorier. Møre og Romsdal og landet for øvrig.....	63
Figur 15:	de 20 største anleggstypene i fylket vs landet for øvrig	64
Figur 16:	Prosentandel anlegg som kan nyttes til egenorganisert aktivitet	66
Figur 17:	Anlegg for egenorganisert aktivitet, tur/friluftaktivitet og små nærmiljøanlegg	69
Figur 18:	Antall barn/ungdom (1 – 16 år) per nærmiljøanlegg for ulike kommuner	71
Figur 19:	Antall innbyggere per fotballbane for ulike kommuner, gress-, grus- og kunstgressbane.....	73
Figur 20:	Spredning av 6 konkurranseanlegg og 2 badeanlegg som alle har 25 m. lengde.....	80
Figur 21:	Skiløyper, langrennsanlegg og skiskytteranlegg fordelt på kommuner.	82
Figur 22:	Alpinanlegg (store og små) fordelt på kommuner.	83
Figur 23:	Antall innbyggere per innendørsanlegg (sum fleraktivitetssaler og fleridrettsanlegg).	86
Figur 24:	Antall skyteanlegg fordelt på ulike kommuner.	87
Figur 25:	Anlegg for vannrelaterte aktiviteter fordelt på kommuner.	90
Figur 26:	Fylkesvis oversikt over antall søknader og totale søknadsbeløp fra 2009 – 2018.....	91
Figur 27:	Antall innvilgede søknader i Møre og Romsdal og for landet. 2009-2018	92
Figur 28:	"Forest plot" av odds-rater fra logistisk regresjonsmodell for tildeling av søknader.....	97

TABELLER

Tabell 1:	Aktiviteter/idrett og organisert/egenorganisert aktivitet	19
Tabell 2:	Oversikt over datakilder om aktivitetsnivå og bruk av anlegg i målgruppene	21
Tabell 3:	Representativitet av data fra Norsk Monitor for Møre og Romsdal.....	25
Tabell 4:	Hvor ofte driver du med fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon?.....	25
Tabell 5:	Andel av befolkningen 15 – 85 år som driver fysisk aktivitet minst en dag i uka, fordelt på aktivitet.	27
Tabell 6:	Utviklingen i antall deltakere for årskullene 6 – 12 år, fra 2010-2017.	35
Tabell 7:	De ni største innvandrergruppene i Møre og Romsdal og nasjonalt.....	39
Tabell 8:	Fylkesvise nøkkeltall.	58
Tabell 9:	Antal gress-grus- og kunstgressbaner fordelt på kommuner, totalt og budjet siste 30 år	75
Tabell 10:	Anslag på brukstid for ulike banetyper:	76
Tabell 11:	Banekapasitet ved henholdsvis 3, 4 og 5 timer trening/kamp per uke.	78
Tabell 12:	Antall svømme og stupebaseng i Møre og Romsdal	79
Tabell 13:	Antall innbyggere som bor 10, 15, 20 og 60 minutter unna nærmeste svømmeanlegg (25 m).	81
Tabell 14:	Vinteranlegg fordelt på anleggstype.	82
Tabell 15:	Anleggsdekning for alpinanlegg, ved 10, 15, 30 og 60 minutters reisetid.....	84
Tabell 16:	Innendørshaller i Møre og Romsdal.	85
Tabell 17:	Friidrettsanlegg fordelt på anleggstyper.	88
Tabell 18:	Hestesportsanlegg fordelt etter anleggstype.	88
Tabell 19:	Antall ulike geografiske lokasjoner der det er oppført rideanlegg.	89
Tabell 20:	Anlegg knyttet til vann og sjø, fordelt på anleggstype og anleggsklasse.....	89

Tabell 21: Karakteristika ved søknader i Møre og Romsdal 2009-2018	94
Tabell 22: Antall og andel søknader fra de ulike kommunene i Møre og Romsdal 2009-2018.....	94
Tabell 23: Søknader fordelt etter anleggskategori i Møre og Romsdal 2009-2018	95
Tabell 25: Aktivitetstall blant voksne i Møre og Romsdal.	120
Tabell 26: Anleggstyper og tilhørende vektning for definering av anleggstilbud.....	122

SAMMENDRAG

Overskuddet fra Norsk Tipping som går til idretten i Norge, heretter kalt spillemidlene, er et svært viktig bidrag til rehabilitering og utbygging av nye idrettsanlegg. Selv om spillemidlene maksimalt kan dekke en tredjedel av kostnadene, er denne tilskuddsordningen ofte en utløsende faktor for at anleggsinvesteringer blir realisert. Det er knapphet på spillemidler i den forstand at de årlige beløpene det søkes om er langt større enn det som bevilges gjennom Kulturdepartementet. Dette innebærer at en er nødt å foreta prioriteringer i forhold til hvilke anleggsinvesteringer som skal innvilges og hvilke som skal avslås. I denne sammenheng har Møre og Romsdal fylkeskommune initiert et prosjekt som skal kartlegge foretrukne behov i befolkningen for fysisk aktivitet, samt gi en oversikt over anleggssituasjonen i fylket.

Formålet med denne rapporten er å etablere et kunnskapsgrunnlag som kan være til hjelp for fylkeskommunen i prioriteringen og fordelingen av spillemidler i forhold til hvilke anlegg som bør bygges og i forhold til hvor anleggene bør plasseres. Kunnskapsgrunnlaget skal med andre ord kunne bidra til en mer effektiv utnyttelse av spillemidlene.

Rapporten er sentrert rundt to hovedtema. Det ene er knyttet til det en kan karakterisere som etterspørselen etter anlegg. Her kartlegges aktivitetsprofilen for befolkningen. Mer spesifikt søker vi svar på hvordan folk er fysisk aktive. I henhold til prosjektutlysningen, som er grunnlaget for denne rapporten, skulle følgende fem målgrupper prioriteres i kartleggingen; i) barn, ii) unge, iii) personer med innvandrerbakgrunn, iv) personer med funksjonsnedsettelse og v) fysisk inaktive. I tillegg til kartleggingen av aktivitetsprofilen drøftes også hvilke faktorer som er viktig for fysisk aktivitet. Det andre hovedtema i rapporten er rettet mot tilbudssiden. Med andre ord: Hva er anleggssituasjonen i fylket? Her kartlegges både hvordan anleggssituasjonen i Møre og Romsdal ser ut sammenlignet med landet for øvrig, samt at vi ser på hvordan spredningen av anlegg er innad i fylket, fordelt på de ulike kommuner. Kartleggingen av både aktivitetsprofilen og anleggssituasjonen er basert på sekundærdata.

I tillegg til den rent deskriptive kartleggingen av aktivitetsprofilen og anleggssituasjonen drøftes problemstillinger knyttet opp mot *hvordan* fylkeskommunen bør prioritere tildeling av spillemidler, og *hva* som bør ligge til grunn for prioriteringene. Denne drøftingen er tuftet på samfunnsøkonomiske prinsipper. Vi presiserer her at det ikke er snakk om en fullstendig samfunnsøkonomisk nytte-kostnadsanalyse, men snarere enkle prinsipper som *alternativkostnad* som sammenligningsgrunnlag og *marginalbetraktning* som metode. Med alternativkostnad refereres det til at det er verdien av det beste alternativet som ble valgt bort når man har foretatt et valg mellom gjensidig utelukkende alternativer som er den relevante kostnaden, ikke kronebeløpet i seg selv. Med marginalbetraktning som metode forstås det dithen at det er tilleggsnyttens av «det siste spesifikke anlegget» som skal vurderes opp mot kostnaden av dette anlegget. Det essensielle med en slik betraktningsform er at denne «tilleggsnyttens», eller marginalnyttens, for en gitt type anlegg svært ofte blir lavere etter hvert som det bygges flere anlegg.

Fysisk inaktivitet innebærer en kostnad for samfunnet, og det er muligheter for samfunnsøkonomiske gevinster ved å øke aktivitetsnivået i befolkningen. For eksempel anslår SINTEF i et regneeksempel en samlet samfunnsøkonomisk gevinst på ca. 400 millioner kroner årlig, dersom en tidel av Norges befolkning som i dag er inaktive, blir moderat aktive og gjennomfører ti fotturer årlig. Vista Analyse anslår et gevinstpotensiale på nær 80 millioner kroner hvert år ved å iverksette tiltak som tilrettelegger for fysisk aktivitet/friluftsliv, særlig i nærheten av der folk bor. Det er derfor vesentlig at anleggspolitikken støtter opp under anlegg som bidrar til å øke det generelle fysiske aktivitetsnivået i befolkningen. I Møre og Romsdal fylkeskommune ligger dette til grunn for prioriteringene. I dag skal satsingsområder for spillemiddelpolitikken i hovedsak prioritere friluftsliv og rehabilitering av idrettsanlegg, anlegg som utjevner sosiale forskjeller for aktivitet og helse, interkommunale anlegg og samlokaliserte anlegg. Videre skal minimum 10 prosent av tildelte spillemidler gå til nærmiljøanlegg.

Ikke overraskende viser kartleggingen at barn er av de mest aktive i befolkningen. En stor andel av seksåringene når de nasjonale anbefalingene for fysisk aktivitet, men denne andelen synker med økt alder. De mest populære aktivitetene for barn i Møre og Romsdal i dag, er fotball, håndball, friidrett, kampsport, orientering og friluftsliv. Dette sammenfaller godt med de mest populære aktivitetene nasjonalt. I tillegg er frilek og bruk av nærmiljøanlegg viktige aktivitetsformer. En kartlegging av nærmiljøanleggene viser at tilbudene av nærmiljøanlegg for barn kan være ensidige ved at de i hovedsak består av ballbinger eller friluftsområder. En gjennomgang av litteraturen viser eksempler på at denne type tradisjonelle nærmiljøanlegg gjerne kan utfordres. Som et eksempel er det gjennomført ulike tiltak i Danmark, hvor man utfordrer utformingen av tradisjonelle skolegårder. Forskning på den kortsiktige effekten av slike tiltak viser at barna blir betraktelig mer aktiv av å gjøre disse endringene i utearealene.

I overgangen fra barn til ungdom er det mange som forlater den organiserte idretten, blant annet grunnet tidspreferanser, at idretten blir prestasjonsrettet, krever mer satsning, og grunnet kostnadmessige barrierer. Samtidig er det flere som begynner med egenorganisert aktivitet, særlig på treningsentre, mens andre slutter med fysisk aktivitet. Mange av faktorene som gjør at ungdommen forlater organisert idrett, kan det være vanskelig å gjøre noe med gjennom anleggspolitiske virkemidler. Et premiss er likevel at arenaer for både organisert og egenorganisert aktivitet må være tilgjengelig. Tilgjengelighet handler ikke bare om nærheten til anleggene, men også om ledig kapasitet. Videre må kostnadmessige barrierer for ungdommene holdes til et minimum, kanskje særlig for å nå ungdom i lavere sosiale lag.

For personer med enkelte typer funksjonsnedsettelse er turer i skog og mark viktige arenaer for å yte fysisk aktivitet og sosialisering. Dette innebærer at det må være tilrettelagt både for parkeringsmuligheter og fremkommelighet. I Møre og Romsdal er man kommet langt med tilrettelegging for friluftsliv blant personer med funksjonsnedsettelse, blant annet gjennom konseptet Stikk UT!. Utover turbeskrivelsene i Stikk UT! har vi ingen oversikt over anleggenes tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelse. Vi påpeker kun viktigheten av universell utforming/tilgjengelighet for anlegg som kan brukes av personer med ulike former for funksjonsnedsettelse. Videre er det viktig at tilbudene for målgruppen har tilstrekkelig geografisk spredning for å være reelle tilbud.

Turstier og friluftslivet for øvrig er av de hyppigst brukte aktivitetsformene i befolkningen, særlig i Møre og Romsdal, og i økende grad populært med alder. Videre er trening på treningsentre/ i vektlokaler og egentrening for øvrig viktig for den voksne befolkningen, og særlig kvinner og eldre prioriterer ikke-konkurransedrevne aktiviteter. Idrettshaller blir ofte brukt på tvers av alder og av begge kjønn, og brukere av f.eks. kunstgressbaner er gjerne gutter/menn.

For personer med innvandrerbakgrunn viser det seg at både opprinnelsesland, kjønn, og kulturelle faktorer har noe å si for aktivitetsnivået og valg av aktivitetsform. Trenden de siste ti årene er positiv, og det fysiske aktivitetsnivået for mennesker med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn har økt betraktelig. Likevel er både menn og kvinner fra ikke-vestlige land i mindre grad fysisk aktive enn befolkningen for øvrig. Videre er kvinner fra ikke-vestlige land i mindre grad fysisk aktive enn menn fra ikke-vestlige land. Friluftslivsrelaterte aktiviteter er mindre populært, særlig blant mennene i målgruppen, enn i befolkningen for øvrig, mens egenorganisert trening er mer populært enn i befolkningen for øvrig.

Valget om å være fysisk aktiv vil variere både med hensyn til faktorer som nærhet/avstand til ulike anlegg, men også med individuelle faktorer, som sosial status, alder, kjønn og sivilstand. De sist nevnte faktorene ligger utenfor hva anleggsutformingen kan gjøre noe med. Det er ikke slik at alle mennesker som er fysisk inaktive har et ønske om å bli fysisk aktiv. Enkelte inaktive har imidlertid et ønske om å bli fysisk aktiv, men av ulike årsaker er de ikke det. Undersøkelser viser at det blant andre ting kan være mangel på tilbud som er deler av årsaken til fysisk inaktivitet. Det er derfor viktig at det prioriteres anlegg som åpner for nye aktiviteter og har få barrierer i form av tilgjengelighet for alle målgrupper. Anlegg som utjevner sosiale forskjeller i fysisk aktivitet vil til dels henge sammen med lavterskeltilbud, som anlegg til friluftsliv, som ikke har kostnadmessige barrierer. Også i offentlige tilrådninger anbefales det å fokusere på befolkningsrettede strategier, altså tiltak som når alle, over tiltak rettet mot høyrisikogrupper, for å redusere sosiale helseulikheter. Fysisk aktivitet i form av trening er korrelert med sosial status. Det er derfor vesentlig å prioritere anlegg som får inaktive og de minst aktive i mer aktivitet.

I gjennomsnitt bruker kommunene i Møre og Romsdal relativt lite til driftsutgifter på kommunenes egne og andre idrettsbygg og –anlegg. Dette har sin naturlige årsak i at en stor andel av anleggene i fylket er av en slik art at høye vedlikeholdskostnader ikke er påkrevd. Fylket har et relativt godt anleggstilbud, sammenlignet de andre fylkene i landet. Hovedforklaringen til dette er at det store antall turveier og turstier som finnes i fylket inngår som en av de 16 anleggstypene som ligger til grunn for Kulturdepartementets definisjonen av anleggstilbudet.

Når det gjelder de andre fremtredende aktivitetsformene, som bane- og hallidretter, så har Møre og Romsdal omtrent samme dekning som landsgjennomsnittet. Siden Møre og Romsdal har en større spredning i beboelse enn mange andre fylker er det mye som taler for at nærheten til anleggene er dårligere. Når vi ser anleggstilbudet opp mot geografisk utstrekning, er det grunnlag for å si at anleggsdekningen innen friidrett og hallidretter er noe under gjennomsnitt. På den andre siden er omtrent 70 prosent av husstandene innen ca. 30 minutters kjøretid til nærmeste store svømmeanlegg.

Det blir ofte argumentert for at friluftsanlegg er «billige» i et nytte-kostnadsperspektiv og fylket har et godt friluftstilbud i form av turstier, -veier og løyper, med sine om lag 1.500 registrerte turmuligheter. I tillegg kommer alle turløyper som ikke er registrert i anleggsregistrene. Det er imidlertid ikke nødvendigvis antallet turstier etc. som finnes i fylket som er det essensielle, men hvor disse stiene befinner seg, hvilke kvaliteter de innehar og hvor mange som finnes fra før. Vi ser en skjevfordeling mellom kommunene blant annet for turstiene/-veiene som er karakterisert som nærmiljøanlegg: Om lag 50 prosent av turstiene/-veien er fordelt mellom kun fem kommuner. Poenget er at det ikke alltid er hensiktsmessig å prioritere friluftsanlegg over andre typer anlegg: Når det gjelder turstier og friluftsanlegg er det svært viktig å ha et fokus på faktorer som tilgjengelighet for «alle», f.eks. i form av vanskelighetsgrad, universell utforming, eller om det kan være andre måter å organisere turkonseptet på, som gir en tilleggseffekt i form av potensielt flere aktive. Videre er erfaringen med mange av eksisterende modeller for prioriteringer i spillemiddeltildelinger, at de i for liten grad tar hensyn til aspekter rundt anleggenes kvalitet og kapasitet. Dette gjelder også for de nasjonale anbefalingene om å prioritere anlegg der aktiviteten er størst. Det sentrale spørsmålet å svare på, er hvilket anlegg som gir størst økning i aktivitet i forhold kostnadene.

Det er registrert syv interkommunale anlegg i Møre og Romsdal, hvorav fire er på Skaret. Når det gjelder prioritering av interkommunale anlegg vil flere kommuner kunne dele kostnadene, samt søke en større andel av de totale investeringskostnadene dekket. Fra et kommuneøkonomisk perspektiv vil det være fornuftig å sende inn søknader om interkommunale anlegg, siden det potensielt innebærer at anlegg som med én søknadskommune ville vært for dyr, nå kan gjennomføres. Møre og Romsdal er et fylke hvor en stor andel av befolkningen bor utenfor de mest tettbebygde strøkene, sammenlignet med de fleste andre fylker. Dette kan være utfordrende med tanke på å investere i store, dyre fellesanlegg.

Våre funn viser samlet sett at fylkeskommunens satsingsområder i stor grad harmonerer med hvordan folk er aktive. Likevel kan det være slik at spillemiddelsøknadene fra kommunene ikke nødvendigvis reflekterer de anleggene som kommunene burde prioritert. Det er i stor grad søkerne, altså kommunene og lag og foreninger, som bestemmer hvilke ulike anlegg fylkeskommunen har å velge mellom. Det vil foreligge naturlige variasjoner i kommunene, både med hensyn til prioriteringer av anlegg, antall lag og foreninger, og befolkningsprofil, som igjen innvirker på hvordan og hvorvidt det søkes om spillemidler. Det er viktig at kommunene tar en aktiv rolle for å dekke søknader til anlegg for egenorganisert aktivitet, siden det er mindre sannsynlig at lag og foreninger gjør dette. Et annet moment som vi vurderer som en utfordring, er at anleggstypene og vektingen synes å gå i favør av anlegg for organisert aktivitet. Slik sett «taper» den egenorganiserte aktiviteten på Kulturdepartementets definisjon, i hvert fall sett opp mot egenorganisert aktivitet som faller utenfor de utvalgte 16 anleggskategoriene.

Kommunene anbefales derfor å benytte seg av for eksempel Ressurscenteret for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet (Tverga), idrettsrådene, idrettskretsene, friluftsrådet og andre interessenter til å utforme fremtidens anlegg. Kommunene bør også vurdere å involvere aktuelle målgrupper i prosessen med hva de ønsker der dette er mulig. Dette gjelder særlig for arenaer knyttet til egenorganisert aktivitet, for å komme i posisjon til å styrke søknader om spillemidler til slike anlegg.

Våre anbefalinger presenteres i kapittel 7, og er utledet fra hovedfunnene som presentert i sammendraget over.

1 INNLEDNING

Tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet, samt tilskudd til aktivitetsformål er grunnpilar i den statlige idrettspolitikken. De viktigste målgruppene er barn og ungdom, men også personer med funksjonsnedsettelse, innvandrere og fysisk inaktive er målgrupper som er prioritert. Den offentlige virkemiddelbruken skal gi alle som ønsker det, mulighet til å delta i idrett eller drive egenorganisert fysisk aktivitet. Møre og Romsdal fylkeskommune har den sjettede høyeste tilskuddsrammen i landet på spillemidler og fordelt drøyt 85 millioner kroner til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i 2019. I 2019 ble det søkt om over fire ganger så mye som tildelingsbeløpet, og ventetiden for å få spillemidler er nærmere tre år.

1.1 BAKGRUNN OG FORMÅL

Kommunene prioriterer hvilke anlegg de vil søke spillemidler til gjennom kommunedelplanen for idrett og fysisk aktivitet som tar utgangspunkt i behovene til den enkelte kommune. Søknadene går inn til kulturavdelingen i fylkeskommunen som så sjekker ut at de formelle kravene er oppfylt og deretter foretar en prioritering av søknadene. Dette betyr at det må ligge god kunnskap til grunn for prioritering av hvilke anlegg som skal få midler. Møre og Romsdal fylkeskommune ønsker å se anleggsbehovet i hele fylket under ett, med tanke på framtidig innretning og prioriteringer. Målet er at midlene tilpasses befolkningens aktivitetsvaner og behov, slik at utnyttelsen av spillemidlene blir mest mulig effektiv.

1.1.1 OM TILDELING AV SPILLEMIDLER I MØRE OG ROMSDAL

Å komme med anbefalinger til videreutvikling av spillemiddeltildelingen krever kunnskap om dagens tilstand. I det følgende presenteres en oversikt over nasjonale bestemmelser om tildeling av spillemidler (Kulturdepartementet (KUD), 2018), og om dagens praksis med tildeling av spillemidler til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i Møre og Romsdal. Her er det satt som formål å «sikre at spillemidlene kommer idrettsanlegg og dermed idrettslige formål til gode». Disse bestemmelsene gir informasjon både om hvem som kan søke, kravspesifikasjoner i søknadsprosessen og søknaden, og hvilke typer anlegg som er tilskuddsberettiget. Hver fylkeskommune er gitt myndighet til å gjøre detaljfordelinger av spillemidler. Fordeling av spillemidler til fylkeskommunene baseres på tre kriterier, som er godkjent søknadssum (vektes 50 prosent), anleggsdekning (25 prosent) og innbyggertall (25 prosent).

Det finnes tre typer søknadsbegreper når det gjelder tildeling av spillemidler (KUD, 2018, s. 24):

- Nye søknader - som ikke har vært sendt tidligere,
- Fornyet søknad - dvs. søknader som har vært fremmet uten at det er gitt tilskudd
- Gjentatt søknad, som er søknader der det er gitt deltilskudd tidligere år.

Fornyede søknader har ingen prioritering i vurdering av tildeling, men skal vurderes og prioriteres på lik linje med nye søknader.

Tross regionale friheter til prioritering av tildeling av spillemidler, ligger det noen føringer i KUD sine bestemmelser. Det ligger bl.a. til grunn at spillemidlene skal «*bidra til en infrastruktur som gir befolkningen mulighet til å drive både egenorganisert aktivitet og aktivitet i regi av den frivillige medlemsbaserte idretten*». Det påpekes at anlegg i lokalmiljøet, som bidrar til fysisk aktivitet blant barn skal prioriteres særskilt, og at det er et mål å utvikle anlegg som tillater variasjon og utfordringer for ungdom. Videre presiseres det at anleggene «*bør fungere som gode sosiale møteplasser i lokalsamfunnene*» (KUD, 2018, s.9). Bevilgning av spillemidlene er en av flere tilskuddsordninger fylkeskommunene har ansvar for som skal bidra til fylkeskommunens lovpålagte ansvar om å fremme folkehelse (se folkehelselovens kap. 2, §5-7). Tiltak knyttet til fysisk aktivitet skal bidra til å møte folkehelseutfordringene (Folkehelselovens kap. 2, §7).

Fylkeskommunene er gitt frihet til å bestemme hvor stor andel av spillemidlene som skal fordeles mellom ordinære anlegg og nærmiljøanlegg. I Møre og Romsdal fylkeskommune er det i sak KF – 18/19 «Spelemidler 2019 til anlegg for idrett og fysisk aktivitet - generelle prioriteringar») gjort følgende prioritering for tildeling av spillemidler (Møre og Romsdal fylkeskommune, 2019):

- 1. Friluftsliv og rehabilitering av idrettsanlegg blir prioritert.**
- 2. Anlegg som utjevner sosiale forskjeller for aktivitet og helse skal prioriteres.**
- 3. Interkommunale anlegg skal prioriteres.**
- 4. Samlokaliserte anlegg blir prioritert.**
5. Regionale konkurranseanlegg som dekker framtidige behov skal prioriteres.
6. Fylkeskommunen skal være oppmerksom på, og eventuelt prioritere, anlegg som treffer nye målgrupper.
- 7. Minimum 10 prosent av tildelte spillemidler skal gå til nærmiljøanlegg, og alle kommuner som har søknader på nærmiljøanlegg skal få tilskudd til sin førsteprioritet.**
8. Tilsagn til kostnadskrevende anlegg fordeles på inntil 3 år.

Retningslinjer og satsingsområde lagt i gjeldende fylkesplan og handlingsprogram «Fysisk aktivitet i Møre og Romsdal 2013-2016» (KF-6/13), skal følges så langt som mulig.

I dette prosjektet har vi sett spesielt på punktene som er uthevet med fet skrift over. En del av dette kunnskapsgrunnlaget handler om å se kommunenes ønsker og vurderinger opp mot fylkeskommunens. Blant annet innebærer dette å gi gode insentiver til kommuner slik at deres kommuneplaner harmonerer med det som vil være god ressursbruk sett fra hele fylket sin side.

1.1.2 FORMÅL

Hensikten med dette prosjektet er å etablere et kunnskapsgrunnlag som bidrar til at fylkeskommunen etablerer gode verktøy og metodikk for fremtidige fordelinger av spillemidler i Møre og Romsdal. Vårt utgangspunkt for analysen og tilhørende anbefalinger, er basert på samfunnsøkonomiske prinsipper.

Til tross for at det ikke er gjennomført omfattende analyser om spillemiddelordningen virker etter hensikten, er det en etablert oppfatning at anlegg skaper mer aktivitet. Hvilke anlegg som finnes fra før, samt endrede aktivitetsvaner og behov i befolkningen, påvirker imidlertid den fremtidige

nytt av nye anlegg som etableres. Kunnskap som bør ligge til grunn for prioritering av spillemidler vil derfor inkludere status og kjennetegn for aktivitetsnivået i befolkningen generelt, og spesielt for de fem definerte målgruppene:

- Barn i aldersgruppen 6 – 12 år
- Unge/ungdommer i aldersgruppen 13 – 19 år
- Personer med nedsatt funksjonsevne
- Personer med innvandrer/minoritetsbakgrunn
- Fysisk inaktive

Med dette som utgangspunkt, ønsker fylkeskommunen at denne rapporten skal gi svar på problemstillingene:

- Hvordan bør fylkeskommunen prioritere tildeling av spillemidler?
- Hva bør ligge til grunn for prioriteringene?

Vi vil vurdere dette i lys av de prioriteringene fylkeskommunen har satt for fordeling av spillemidler, som beskrevet i punkt 1 – 4 i kapittel 1.1.1, hentet fra sak KF – 18/19.

Som en del av analysen vil vi også diskutere hvilke forutsetninger som bør være til stede for prioritering av spillemidler. Herunder ligger det flere underproblemstillinger, som presenteres i kommende kapitler.

1.2 RAPPORTENS OPPBYGGING

Denne rapporten bygges opp med sju kapitler. Vi har hatt som formål å få aktivitetsprofil og anleggsprofil til å henge sammen. For å gjøre dette starter vi i kapittel 2 med å gi en oppsummering av data på fysisk aktivitet i de fem målgruppene barn (6 – 12 år) og unge (13 – 19 år), personer med funksjonsnedsettelse, personer med innvandrerbakgrunn, samt fysisk aktivitet i befolkningen generelt, også inkludert fysisk inaktive. Vi har her sett både på det generelle nivå av fysisk aktivitet, når det kommer til mengde og type, fordelingen mellom organisert og egenorganisert aktivitet. I kapittel 3 drøftes funn og anbefalinger på nasjonalt og internasjonalt nivå for tiltak som fører til økt fysisk aktivitet, samt hvilke anlegg som fører til økt fysisk aktivitet. I dette kapitlet inkluderes også referanser til nye aktivitetstrender og erfaringer, blant annet fra Danmark.

Den andre siden av bildet, som går tilbudssiden, følger i kapittel 4 og 5. I kapittel 4 presenteres status for anleggsprofilen i fylket, herunder type anlegg og geografisk plassering. Vi ser også på hvordan spillemiddeprioritering behandles nasjonalt. I kapittel 5 går vi gjennom søknader og tildelinger, både i Møre og Romsdal og for landet, for å kunne si noe om prioriteringene som gjøres fra søknadsperspektivet.

I kapittel 6 sammenstilles den kunnskapen vi har hentet om fysisk aktivitet i målgruppene, og anleggssituasjonen i fylket. Vi diskuterer funnene opp mot prioriteringer som legger til rette for effektiv utnyttelse av spillemidlene, både fra fylkeskommunens ståsted (dagens prioriteringer) og begrunnet i samfunnsøkonomiske prinsipper. Alt i alt mener vi at dette gir et godt faglig grunnlag

for de anbefalinger for prioriteringer i anleggspolitikken i Møre og Romsdal slik det blir presentert i kapittel 7.

2 AKTIVITETSPROFILER

Formålet med dette kapittelet er å gi svar på hvordan folk er fysisk aktive i de ulike målgruppene. Både det generelle nivå av fysisk aktivitet, når det kommer til mengde og type, og særlig hvordan aktivitetsmønsteret blant målgruppene fordeler seg til organisert og egenorganisert aktivitet er av interesse i denne rapporten. Der det er mulig, vil vi derfor benytte følgende todeling av empiriske observasjoner i presentasjonen av datamaterialet for målgruppene:

- Fysisk *aktivitetsnivå* generelt, hvor det i litteraturen skilles mellom hvorvidt individet i) oppfyller kravene til fysisk aktivitet iht. nasjonale anbefalinger, ii) er regelmessig fysisk aktiv, iii) er inaktiv og ikke ønsker å bli mer aktiv, eller iv) er inaktiv, men ønsker å være mer aktiv (potensielt aktive).
- Hva slags *type* fysisk aktivitet som gjøres i målgruppene, enten i) relatert til bruk av anlegg gjennom organisert idrett eller utenom organisert idrett, f.eks. bruk av tur- og skiløyper, eller bruk av flerbrukshaller på fritiden, eller ii) fysisk aktivitet som ikke er relatert til bruk av anlegg og som derfor ikke omfatter anleggspolitikken direkte, for eksempel trening på treningsentre.

Vi innleder med begreps- og definisjonsavklaringer i delkapittel 2.1 og en beskrivelse av datakilder i delkapittel 2.2. Siden det er utfordrende å finne tilstrekkelig sammenlignbare data for målgruppene og disse heller ikke kan inndeles i gjensidig utelukkende grupper, gir delkapittel 2.3 først en generell presentasjon av fysisk aktivitetsnivå i befolkningen. Kapittelets kjerne, som er å tegne et bilde av aktivitetsprofilen for de definerte målgruppene, følger i hver sine delkapitler fra 2.4 – 2.6. Til tross for at barn og unge utgjør to separate målgrupper, ser vi det som hensiktsmessig å samle disse i ett delkapittel, med bakgrunn i tilgjengelig datamateriale og rapportstruktur. Ved oppsummering og diskusjon av funn skiller vi mellom målgruppene barn og unge. Hvert delkapittel innleder med en oppsummering av den viktigste informasjonen fra kapittelet, slik at leseren kan velge å lese sammendrag for enkelte tema.

2.1 BEGREPSAVKLARING FYSISK AKTIVITET

I denne rapporten forholder vi oss til begrepene om fysisk aktivitet som definert under.

2.1.1 FYSISK AKTIVITET OG NASJONAL ANBEFALING

Fysisk aktivitet defineres som «*enhver kroppslig bevegelse utført av skjelettmuskulaturen som resulterer i en økning i energiforbruk ut over hvilenivå*» (Store norske leksikon, 2018). Fysisk aktivitet handler om all den tid vi er i bevegelse f.eks. ved å være i lek, drive med idrett, trening, mosjon, gymnastikk, eller ved ellers å være aktiv på fritid eller arbeid. De nasjonale anbefalingene for fysisk aktivitetsnivå, gitt av Helsedirektoratet for gruppene voksne, barn/unge og inaktive, er (Hdir, 2014a):

- Voksne anbefales moderat fysisk aktivitet i minimum 150 minutter per uke, eller aktivitet med høy intensitet i minimum 75 minutter (eller en kombinasjon av disse).

- Barn og unge anbefales minimum 60 minutter daglig med aktivitet i moderat eller høy aktivitet, hvor høyintensitetsaktivitet inkludert aktivitet som styrker skjelett og gir økt muskelstyrke, bør utføres minst tre ganger i uka. Tiden i ro bør begrenses og stykkes opp med mer aktive perioder.
- For fysisk inaktive anbefales lav aktivitet med lett intensitet som krever 1,5 – 3 ganger så mye energi som kreves ved hvile, som for eksempel rolig gange og andre aktiviteter som medfører omtrent normal pusting.

2.1.2 HVORDAN MÅLE FYSISK AKTIVITET?

Det finnes ulike metoder å måle fysisk aktivitetsnivå, og disse kan gi ulike resultater. Fysisk aktivitet kan måles etter parametere som intensitet, varighet, frekvens, type aktivitet og i hvilken kontekst aktiviteten utføres. En god kartlegging av fysisk aktivitetsnivå bør bygge på flere ulike parametere. Det kan videre skilles mellom subjektivt målt aktivitetsnivå (spørreskjema), objektivt målt aktivitetsnivå (f.eks. ved bruk av akselerometer eller skritteller), eller en kombinasjon av disse. Ofte gir subjektive undersøkelser resultater med høyere verdier av fysisk aktivitet enn objektive målemetoder, og generelt viser studier at folk tror de er mer aktive enn de egentlig er (Anderssen m.fl., 2009; Ommundsen og Aadland, 2009; Hdir, 2009; Breivik og Rafoss, 2017). Det er derfor grunn til å være påpasselig ved tolkning av utvikling i aktivitetsnivå, særlig dersom man sammenligner resultater av undersøkelser som bruker ulike metodiske tilnærminger.

2.1.3 ORGANISERT OG EGENORGANISERT AKTIVITET

I Meld. St. 26 (2011-2012) skilles det mellom deltakelse i idrett og det å drive egenorganisert fysisk aktivitet: «Med idrett forstås i denne sammenheng trening og konkurransevirkosomhet i den organiserte idretten. Fysisk aktivitet refererer til egenorganiserte trenings- og mosjonsaktiviteter» (Kulturdepartementet, 2012, p. 69). Løvgren (2009) definerer organiserte aktiviteter som:

- Voksenstyrte aktiviteter
- Forhåndsavtalte aktiviteter som foregår jevnlig på avtalte steder og tidspunkt
- Arrangert av frivillige organisasjoner eller det offentlige
- Åpne for barn og unge

Slik sett kan man si at organisert aktivitet er fysisk aktivitet man utfører i regi av idrettslag og/eller organisasjoner, og at egenorganisert aktivitet er aktivitet som utføres utenom den organiserte idretten. I denne rapporten er aktivitet som ikke er organisert av skole, idrettslag, foreninger eller andre organisasjoner omtalt som egenorganisert aktivitet. Tabell 1 viser en matrise med eksempler på type aktiviteter (kategorisert som tradisjonelle eller moderne idretter), inndelt etter organisert eller egenorganisert aktivitet. Tross skillet som tegnes mellom det som er organisert og egenorganisert aktivitet, er det et viktig poeng at mye av den organiserte *idretten* også er en viktig arena og kilde til egenorganisert aktivitet.

Tabell 1: Aktiviteter/idrett og organisert/egenorganisert aktivitet. Kilde: Säfvenbom (2017, s.7).

	Organisert	Egenorganisert
Tradisjonelle idretter	Ski, fotball, håndball. ❖ I idrettslag organisert gjennom regler, treningsopplegg, trenere, materialforvaltere osv.	Ski, sykkel, svømming. ❖ Initiert og organisert av en selv eller familie / venner.
Moderne aktivitetsformer ❖ Post sports ❖ Lifestyle sports ❖ Adventure sports	Snowboard i klubb. ❖ Utøvere i Olympiatoppen ❖ X-games / OL	Tricking, break, parkour, brettkjøring. ❖ Initiert og organisert av en selv eller venner

2.2 DATAKILDER

Aktivitetsprofilen for målgruppene som presenteres i de påfølgende delkapitler tar utgangspunkt i tilgjengelige sekundærdata. Sekundærdata er materiale som er samlet inn av andre for et annet formål enn denne analysen. Vi har derfor måtte avveie hvilke data det har vært hensiktsmessig å bruke for å tegne et best mulig bilde av aktivitetsprofilen for den enkelte målgruppe. Et mål er å bruke så oppdaterte data som mulig.

Noen data har vi kun på nasjonalt nivå, som *Levekårsundersøkelsen*, *UngKan-undersøkelsene* og *Levekårsundersøkelsen for innvandrere* gjennomført av SSB (Vrålstad og Stabell Wiggen, 2017). Surveyer som *Norsk Monitor* og *Ungdataundersøkelsene* er nasjonale, men inneholder også data brutt ned på fylkesnivå. *Idrettsregistreringen* til Norges Idrettsforbund inneholder fylkesdata som sammen med data fra *Norsk Monitor*, utgjør rådata vi benytter til å presentere deskriptiv statistikk i de påfølgende delkapitlene. Her følger en nærmere beskrivelse og diskusjon av de ulike datakildene vi har benyttet.

Nasjonale kartlegginger initiert av Helsedirektoratet, inkludert UngKan-undersøkelsene:¹

- 2005-2006, Kartlegging av fysisk aktivitet og fysisk form blant 9- og 15-åringer (UngKan1)
- 2008-2009, Kartlegging av fysisk aktivitet, 2009-2010, Kartlegging av fysisk form blant voksne og eldre (Kan1)
- 2011, Kartlegging av fysisk aktivitet blant 6-, 9- og 15-åringer (UngKan2)
- 2014-2015, Kartlegging av fysisk aktivitet blant voksne og eldre (Kan2)
- 2017-2018, Kartlegging av fysisk aktivitet 6-, 9- og 15-åringer (UngKan3)

Fysisk aktivitetsnivå blant norske 9- og 15-åringer ble i UngKan1 kartlagt med både aktivitetsmålere og spørreskjema og utvidet til også å inkludere 6-åringer i UngKan2 og UngKan3. Undersøkelsene følger kun tre årskull (6-, 9- og 15-åringer), og gir dermed ikke informasjon om målgruppene barn og unge som helhet. Likevel danner UngKan-undersøkelsene hovedgrunnlagene for å si noe om den generelle aktiviteten blant barn og dels ungdom nasjonalt, med bakgrunn i at fysisk aktivitet her er målt både subjektivt og objektivt. Kan1 og Kan2 er

¹ Helsedirektoratet (2008, 2009, 2010, 2012, 2014b, 2015) og Steen-Johannessen (2019)

kartleggingsstudier av objektivt målt fysisk aktivitetsnivå, helserelatert fysisk form og determinanter for fysisk aktivitet hos voksne og eldre i Norge i aldersgruppen 20 – 85 år. Funn fra disse undersøkelsene kombinerer subjektive og objektive målinger og kan si noe om fysisk (in)aktivitet i befolkningen generelt.

For å si noe om aktivitet blant ungdom i Møre og Romsdal bruker vi i hovedsak data fra Ungdataundersøkelsene og tall fra Idrettsregistreringen, altså idrettslagenes rapportering til Norges Idrettsforbund. Ungdataundersøkelsene er lokale ungdomsundersøkelser som gjennomføres frivillig på fylkes- og kommunenivå, og besvares av elever på ungdomsskoletrinnet og ved videregående skoler, altså i aldersgruppen 13 – 19 år. Ungdataundersøkelsene gir blant annet informasjon om trening, aktivitet og stillesitting både på nasjonalt nivå og på fylkes- og kommunenivå. Nå det gjelder ungdataundersøkelsene er disse basert på subjektive svar. En svakhet ved surveyundersøkelser, der respondentene skal beskrive personlige egenskaper, er faren for overrapportering. Dette er et kjent fenomen i faglitteraturen. I tillegg er spørsmål knyttet til aktivitetsnivå i disse undersøkelsene ikke direkte relatert til de nasjonale målene om fysisk aktivitet. Dataene sier likevel noe om utviklingen blant ungdom og vi vil supplere disse dataene med andre datakilder. Fordelen med Ungdataundersøkelsene er at de også gir data på fylkesnivå, som gjør det enkelt å sammenligne Møre og Romsdal med nasjonale tall. I de tilfeller hvor vi sammenligner nasjonale tall med fylkestall, brukes undersøkelsene fra 2017, siden det ikke foreligger nyere tall fra Møre og Romsdal.

Tall fra idrettslagenes rapportering til Norge Idrettsforbund bygger på rapportering til forbundet ved årsskiftet. I idrettsregistreringen fremkommer både medlemstall i de ulike idrettslagene, samt aktivitetstall. Aktivitetstallene sier mest om faktisk aktivitetsnivå, siden ett medlem kan være registrert under flere grener (aktivitetstyper). Utfordringer i disse datasettene er enten under- eller overrapportering av aktivitetsnivå. Underrapportering skyldes at idrettslag og/eller avdelinger ikke alltid registrerer sin aktivitet. Overrapporteringen relateres til at mange utøvere som avslutter deltakelsen i inneværende år blir rapportert som aktiv ved årsskifte. Aktivitetstallene kan derfor være dels misvisende for enkelte idrettslag. Disse dataene er likevel best egnet til å si noe om utviklingen i organisert aktivitet for målgruppen barn og ungdom i Møre og Romsdal, men ikke nødvendigvis for det generelle aktivitetsnivået i befolkningen, siden fysisk aktivitet også gjennomføres utenom organisert idrett. Dataene gir ikke informasjon om bruk av andre typer offentlige anlegg på fritiden (eks. tur- og sykkelstier) eller det generelle nivået av fysisk aktivitet. Aktivitets- og medlemstall fra idrettsregistrene er sendt oss fra Møre og Romsdal Idrettskrets for årene 2010-2017.²

SSB's Levekårsundersøkelser om helse gjennomføres hvert tredje år. Fra og med 2015 ble undersøkelsen gjennomført i tråd med forordninger fra EU, og definert som «den europeiske helseundersøkelsen» (EHIS). Levekårsundersøkelsen er besvart av personer i alderen 20 – 66 år. Data fra denne undersøkelsen inngår som datagrunnlag for målgruppen med nedsatt funksjonsevne, da dette fremstilles i rapporteringen. Levekårsundersøkelsene gir for eksempel god informasjon om antall ganger man trener og trender over tid, men inneholder ikke informasjon om varighet og intensitet. For målgruppene bestående av personer med nedsatt

² 2017 er siste innrapporterte år, 2018-tallene blir klare juni 2019.

funksjonsevne og innvandrere/minoriteter har vi imidlertid ikke regionale data på fysisk aktivitet. Data fra levekårsundersøkelsene hentes både fra SSB's statistiksider og andre publiseringer.

Norsk Monitor er en spørreundersøkelse som kartlegger verdier, holdninger og adferd blant nordmenn. Undersøkelsen har vært gjennomført annethvert år siden 1985 og er basert på et landsrepresentativt utvalg av ca. 4 000 personer over 15 år. Feltperioden for siste runde av undersøkelsen var oktober 2017-januar 2018. Vi har kjøpt data for et utvalg bestående av 201 personer fra Møre og Romsdal. Disse dataen gir informasjon om aktivitetsprofilen, det generelle nivået på fysisk (in)aktivitet og bruk av ulike anlegg i fylket. Selv om utvalget er lite, kan resultatene herfra gi en pekepinn på forskjeller i aktivitetsnivå i Møre og Romsdal sammenlignet med landet for øvrig, jfr. Breivik og Rafoss (2017) som benytter nasjonale data fra samme undersøkelse. Våre data er fra 2017, mens Breivik og Rafoss bruker 2015-data.

Tabell 2: Oversikt over datakilder om aktivitetsnivå og bruk av anlegg i målgruppene*.

	Barn 6-12 år	Ungdom 13-19	Personer med nedsatt funksjonsevne	Innvandrerbakgrunn	Fysisk inaktive
Nasjonalt					
Fysisk aktivitets- nivå	UngKan 1,2,3 (S, O)	Ungdata (S) UngKan 1,2,3 (S, O)	Levekårsundersøkelsen (S) Publikasjoner basert på mindre spørre-undersøkelser (S) Kunnskapsoppsummeringer (barn)	Levekårsunder- søkelsen blant innvandrere (S) Norsk Monitor N (S,O)	Publikasjoner basert på spørre- undersøkelser (S)
Type aktivitet	UngKan 1,2 (S, O)	Ungdata N (S) UngKan 1,2,3 (S, O)	Publikasjoner basert på spørre- undersøkelser (S)	Levekårs- undersøkelsen blant innvandrere (S) Norsk Monitor N (S,O)	Ikke aktuelt
Møre og Romsdal					
Fysisk aktivitets- nivå	NA	Ungdata (S) UngKan 1,2 (S,O)	NA	NA	Norsk Monitor M&R (S)
Type aktivitet	UngKan 1,2,3 (S, O)	Idrettregis- treringen (R) Ungdata M&R (S)	NA	Enkelte rapporter fra deler av fylket (S)	Norsk Monitor M&R (S)

*) Forkortelser: S=data basert på spørreundersøkelser, O=objektive målinger, R=Telling/innrapporterte tall, NA=ikke tilgjengelige data, M&R=Møre og Romsdal, N=Nasjonalt.

Til sist kan nevnes at vi har gjennomgått ulike kilder av registerdata, som KommuneHelse og Norgeshelse Statistikkbank, der Norgeshelse gir mulighet til å skille ulike indikatorer for helse på fylkesnivå, mens KommuneHelse presenterer kommune- og bydelsprofiler. Disse registrene inneholder data om befolkning, levealder, helse, risikofaktorer og sykdom, som er innhentet fra sentrale helseregistre, helseundersøkelser, Statistisk sentralbyrå og flere andre kilder, som Arbeids- og velferdsetaten (NAV), Helsedirektoratet og Universitetet i Bergen. Selv om disse registrene kan gi svar på spørsmål om subjektivt opplevd fysisk aktivitetsnivå (og fysisk inaktivitet) i den voksne befolkningen, gir de lite informasjon om aktivitetsnivå i målgruppene, eller om typer

aktivitet. Vi har heller ikke tilgang til data for de største helse- og levekårsundersøkelsene og refererer i stedet til publiserte artikler og rapporter som bygger på funn fra de ulike undersøkelsene/registerdatabasene der det er relevant. En oversikt over de mest sentrale tilgjengelige datakilder, geografisk nedslagsfelt og type aktivitetsnivå fordelt på målgruppene er vist i Tabell 2.

2.3 FYSISK AKTIVITET I BEFOLKNINGEN

Fysisk aktivitet i befolkningen - oppsummert

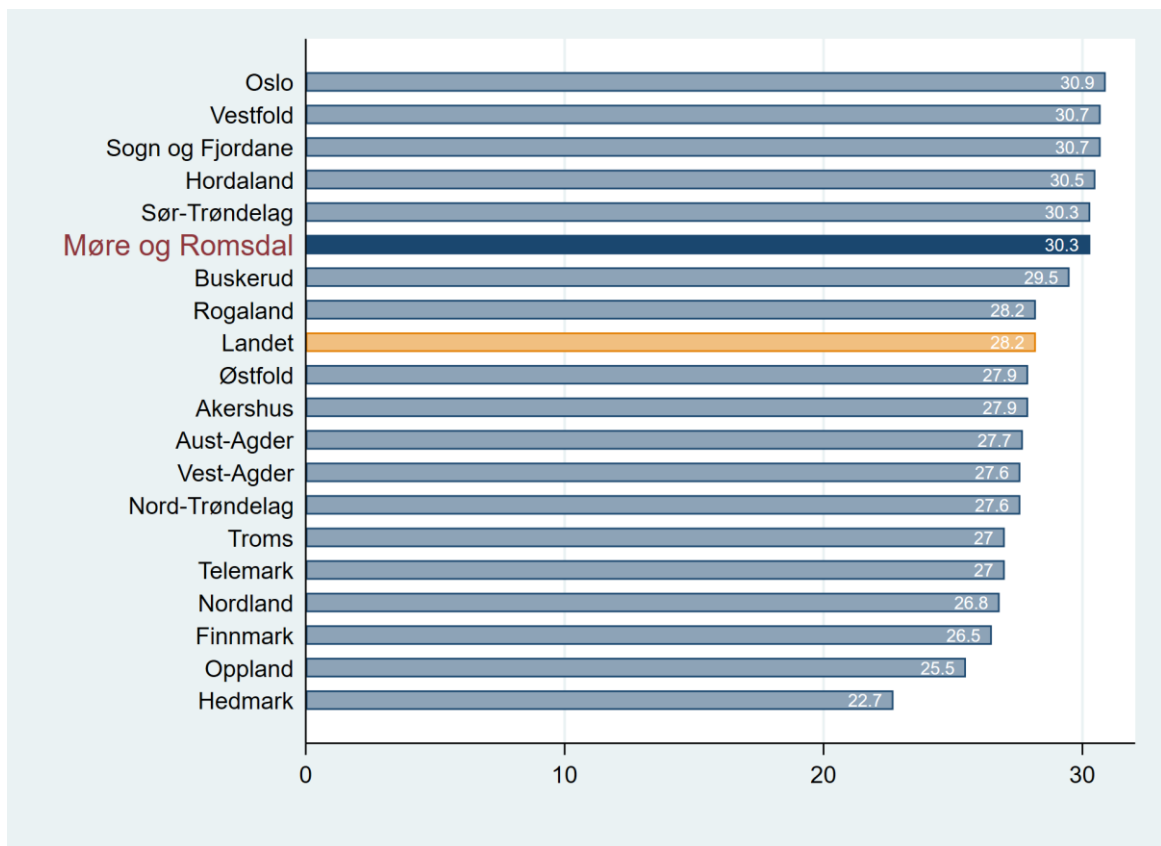
- Det store flertall av befolkningen når ikke nasjonale anbefalinger til fysisk aktivitet
- Andelen av den voksne befolkningen som når nasjonale anbefalinger til fysisk aktivitet er høyest for personer i aldersgruppen 50 – 64 år.
- Trenden er at vi sitter mer i ro og er mindre hverdagsaktive, men til dels kompenseres dette med mer trening, slik at den samlede aktiviteten i befolkningen er så godt som uendret siden 2005.
- En noe høyere andel når ACSM kriteriet for fysisk aktivitet i Møre og Romsdal enn landsgjennomsnittet (30 vs. 28 prosent).
- I Møre og Romsdal oppgir flest fotturer i skog og mark som den aktiviteten de gjør minst en gang i måneden (64 prosent).
- De siste 20 årene er styrketrening, langrenn og fotturer blitt mer populært i den voksne befolkningen, mens bruk av tradisjonelle idrettsanlegg er redusert.

I dette delkapittelet presenterer vi både fysisk aktivitet og inaktivitet. Årsaken til dette er først og fremst at fysisk aktivitet i befolkningen også sier noe om fysisk inaktivitet i befolkningen. Fysisk inaktive/lite aktive er en overordnet målgruppe i dette kunnskapsgrunnlaget, uavhengig av om det er snakk om barn, ungdom, personer med funksjonsnedsettelse eller personer med innvandrerbakgrunn. Inaktive som målgruppe er spesielt interessante da den positive helseeffekten ved fysisk aktivitet vil være større for de som går fra inaktivitet til fysisk aktivitet enn ved å øke aktivitetsnivået hos allerede fysisk aktive.

Fysisk inaktivitet er en av helseutfordringene våre fremover, og globalt ansett som en av de største risikofaktorer for tidlig død av ikke-smittsomme sykdommer. Det finnes ingen entydig definisjon av fysisk inaktivitet. Noen bruker hvorvidt man oppfylder nasjonale anbefalinger for fysisk aktivitet som utgangspunkt, andre om man er fysisk aktiv minst en gang annenhver uke. I tillegg varierer anslag på andelen av befolkningen som oppfylder anbefalingene til fysisk aktivitetsnivå med design for innhenting av data, som nevnt i kapittel 2.2. Som et eksempel oppgir 54 prosent (58 prosent i Møre og Romsdal) at de når nasjonale anbefalinger for fysisk aktivitet i SSB's levekårsundersøkelse fra 2016, mens andre undersøkelser viser at denne andelen er så lav som 17-20 prosent av den voksne befolkningen (Anderssen m.fl., 2009; Ommundsen og Aadland, 2009; Hdir, 2009; 2015). Objektive undersøkelser gir jevnt over et mer realistisk bilde av faktisk aktivitetsnivå enn subjektive undersøkelser.

Breivik og Rafoss (2017) er en av få undersøkelser som gir mulighet til å gjøre sammenligninger av fysisk aktivitet på tvers av fylker. Andelen som når anbefalingene til fysisk aktivitet i Breivik og Rafoss er

om lag like store som i de objektive målingene i Kan2-undersøkelsen, til tross for at de bygger på ulike kriterier: Figur 1 viser fylkesvise forskjeller på andel av befolkningen over 15 år som oppfyller American College of Sports Medicine (ACSM)-kriteriet. Dette kriteriet innebærer intens fysisk aktivitet av minst 20 minutters varighet tre dager i uka eller mer, eller fysisk aktivitet av moderat intensitet en halv time fem dager i uka (Haskell m.fl., 2007). Denne viser at om lag 28 prosent av befolkningen oppfyller anbefalingene om fysisk aktivitet nasjonalt (Breivik og Rafoss, 2017). Andre undersøkelser viser at fysisk aktivitet er betinget både av alder og kjønn. Resultater fra Kan2 viser at 34 prosent av kvinnene, mot 29 prosent av mennene når de nasjonale anbefalingene. Videre er det flest i aldersgruppen 50 – 64 år som når anbefalingene (37 prosent), mot henholdsvis 27, 31 og 21 prosent i aldersgruppene 20 – 34 år, 35 – 49 år og over 65 (Hdir, 2015). Til tross for noe varierende resultater, viser siste års undersøkelser at trenings- eller mosjonsaktiviteten i hele befolkningen er så godt som uendret i forhold til 2005, men at hverdagsaktiviteten er redusert (SSB, 2018; Hdir, 2015, 2010; 2009). Utviklingen, om man følger SSB's levekårsundersøkelse, er at andelen av befolkningen som oppgir at de trener ukentlig, er økt med nærmere 20 prosentpoeng se siste 15 årene, og at økningen er størst blant de eldste.³

Figur 1: Prosentandel av befolkningen over 15 år, som tilfredsstill ACSM-kriteriet om fysisk aktivitet, etter fylke. 2013/2015. Prosent. Kilde: Breivik og Rafoss, 2017, s.25.

³ <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid/hvert-3-aar/2016-11-23>

Fysisk inaktivitet innebærer også en kostnad for samfunnet, og tilsvarende er det muligheter for samfunnsøkonomiske gevinster ved å øke aktivitetsnivået i befolkningen. For eksempel anslår SINTEF i et regneeksempel en samlet samfunnsøkonomisk gevinst på ca. 400 millioner kroner årlig, dersom en tidel av Norges befolkning som i dag er inaktive, blir moderat aktive og gjennomfører ti fotturer årlig. Anslaget er at halvparten av dette er innsparinger i bruk av helsetjenester og økt produksjon som følge av lavere sykefravær, mens resten er den verdien befolkningen opplever selv ved å drive friluftsliv (Kurtze m.fl., 2009). Tilsvarende anslår Vista Analyse et gevinstpotensiale på nær 80 millioner kroner hvert år ved å iverksette tiltak som tilrettelegger for fysisk aktivitet/friluftsliv, særlig i nærheten av der folk bor (Strøm m.fl., 2016).

2.3.1 TILFREDSHET MED IDRETTLIG TILBUD MØRE OG ROMSDAL

Direktoratet for forvaltning og IKT (Difi) sin nasjonale innbyggerundersøkelse har vært gjennomført i fire år (i årene 2010, 2013, 2015, og 2017). Denne undersøkelsen ser bl.a. på tilfredshet med ulike tjenestetilbud innen idrett, gjennom spørsmålene: «*Hvor god eller dårlig mener du mulighetene til selv å drive med idrett er i din kommune?*» og «*Hvor gode er mulighetene til å gå på sports- og idrettsstevner?*». Gjennomsnittlig tilfredshet ble målt på en skala fra 0 til 100, hvor 0 er «svært dårlig» og 100 er «svært god». På spørsmål om mulighetene til selv å drive med idrett, er scoren for de fire årene 79,5 i Møre og Romsdal, som er rett under landsgjennomsnittet. På spørsmål om tilfredshet ved mulighetene til å gå på sports- og idrettsstevner, er scoren samlet for disse fire årene 73,2 i Møre og Romsdal. Dette er to poeng under landsgjennomsnittet. Det må påpekes at dette er et snitt over fire års undersøkelser, og sier ikke noe om utviklingen/forskjellene mellom årene. Det kan derfor være vanskelig å konkludere med betydningen av disse tallene.

2.3.2 AKTIVITET BLANT VOKSNE I MØRE OG ROMSDAL

Dataene til Norsk Monitor fra Møre og Romsdal sier noe om fysisk aktivitet i den voksne befolkningen i fylket. Dataene har følgende bakgrunnsvariabler: kjønn, alder, husholdningens inntekt og utdanningsnivå. I tillegg har vi informasjon om frekvens på fysisk aktivitet/mosjon, type fysisk aktivitet som gjøres minst en gang hver måned, samt hvor ofte respondenten utøver fysisk aktivitet på ulike områder/anlegg (se vedlegg 9.1 for fullstendig spørsmålsoversikt). Vi har ikke informasjon om varighet på øktene, hvilket gjør at vi ikke kan se på andelen av utvalget som når ASCM-kriteriet, som benyttet i f.eks. Breivik og Rafoss (2017). Dataene fra Norsk Monitor er dermed best egnet til å gi indikasjoner på generelt nivå av fysisk aktivitet, og bruk av anlegg i Møre og Romsdal.

Tabell 3 gir en oversikt over representativitet i utvalget i spørreundersøkelsen, sett opp mot populasjonen, som er befolkningen i samme aldersgruppe i Møre og Romsdal samme år. Befolkningsstatistikk på alder er hentet fra SSB sin statistikkbank, tabell 07459, med uttrekk på alder over 15 år, begge kjønn, fra 2017-befolkningen i Møre og Romsdal. Tilsvarende er utdanningstall hentet fra tabell 08921, avgrenset til personer over 16 år (Ikke mulig å velge personer fra 15 år), begge kjønn og statistikk fra 2017. Vi bruker 2017-tall for å kunne sammenligne med samme årstall som i Norsk Monitor Møre og Romsdal. Utvalget i Norsk monitor har en betraktelig større andel med høyere utdanning. Gjennomsnittsalderen i utvalget er omtrent 52 år for menn og 51 år for kvinner. Av disse er 27 prosent mellom 16 og 39 år (39 prosent i

populasjonen), 64 prosent er mellom 40 og 69 år (48 prosent i populasjonen), og de siste ni prosent er over 70 år (13 prosent i populasjonen). Utvalget ser derfor ikke ut til å være representativt, for verken utdanning eller alder, noe som også må legges til grunn for tolkningen av resultatene.

Tabell 3: Representativitet av data fra Norsk Monitor for Møre og Romsdal. Kilde: Norsk Monitor, Møre og Romsdal, SSB (2017a; 2017b)

	Norsk Monitor Møre og Romsdal (N=201)		Møre og Romsdal (N=211 808)	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Respondenter/populasjon. Frekvens (%)	116 (57,7)	85 (42,3)	109 124 (51,5)	102 684 (48,5)
Gjennomsnittsalder, aldersgruppen 15-85	52,1	50,7	45,6	46,6
Utdanning (%)				
- Ungdomsskole/grunnskole	9,5	7,1	27,5	26,9
- Videregående skole/gymnas	41,4	28,2	43,8	38,4
- Høgskole/universitet, lavere nivå (<4år)	22,4	44,7	22,7	29,2
- Høgskole/universitet, høyere nivå (>4 år)	26,7	20	5,9	5,5

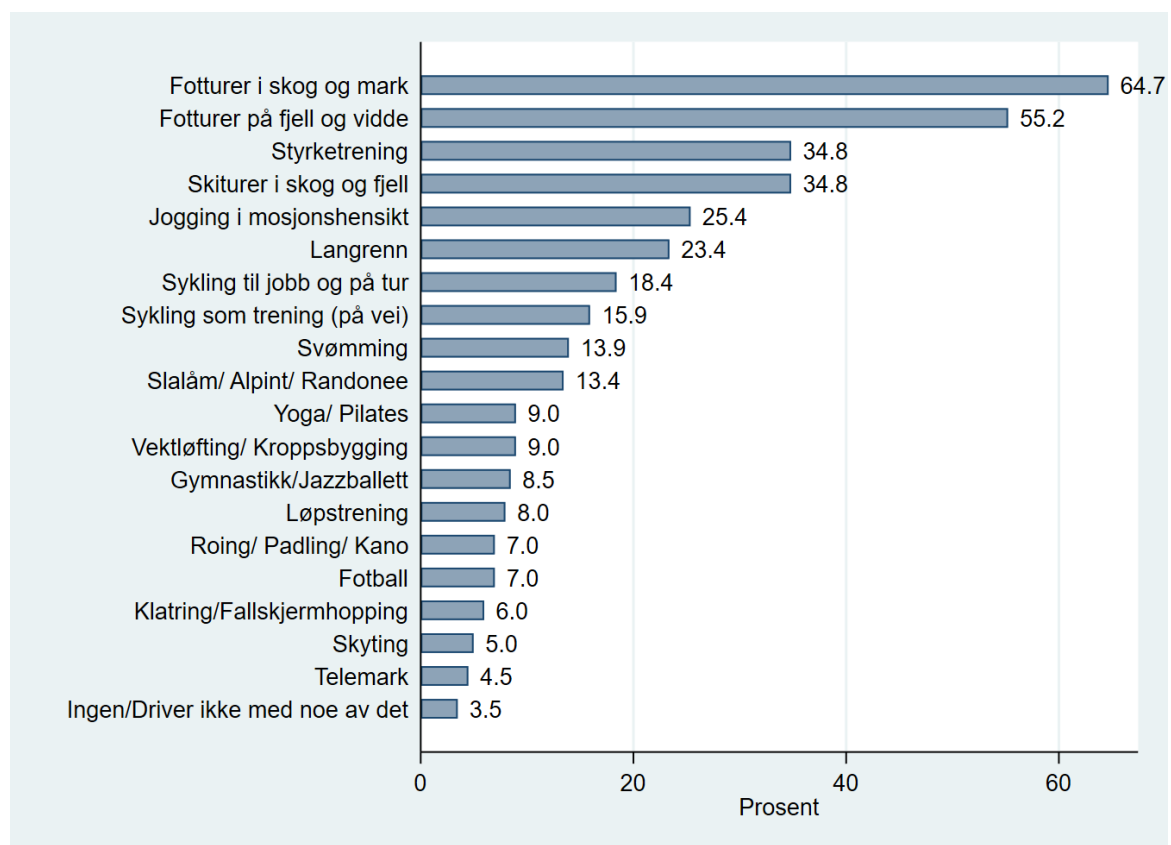
Tabell 4 viser frekvens for fysisk aktivitet i utvalget fra Norsk Monitor i Møre og Romsdal. For begge kjønn oppgir flest at de trener 3-4 ganger i uka (i snitt om lag 28 prosent). Noe flere kvinner trener 3-4 ganger i uka, mens noe flere menn trener 5-6 ganger i uka. Det er langt færre som oppgir at de aldri trener i utvalget fra Møre og Romsdal (snitt på 6 prosent) sammenlignet med data på landsbasis (snitt på 15 prosent, ikke vist i tabell 4) (Breivik og Rafoss, 2017). Videre oppgir 80 prosent av utvalget i Norsk Monitor Møre og Romsdal at de trener minst en gang i uka, mot 71 prosent på landsbasis (Ibid). I en undersøkelse om egenorganisert bruk av anlegg for fysisk aktivitet i Molde fant vi at hele 68 prosent av utvalget driver fysisk aktivitet 3-5 ganger i uken eller mer (Skrove m.fl., 2017). Dette var riktig nok en undersøkelse som ble gjennomført på anlegg for fysisk aktivitet og kan derfor ikke sammenlignes med befolkningsundersøkelser. Allikevel svarte hele 64 prosent at de ønsket å være mer aktive, og av disse svarte seks prosent at bedre/andre typer anlegg ville bidra til det (ibid.).

Tabell 4: Hvor ofte driver du med fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon? (N=201). Antall (prosent). Kilde: Norsk Monitor Møre og Romsdal.

Hvor ofte driver du med fysisk aktivitet	Kvinner (%)	Menn (%)
Aldri	9 (10.6)	3 (2.6)
Sjeldnere enn 1 gang hver 14. dag	5 (5.9)	9 (7.8)
1 gang hver 14. dag	4 (4.7)	10 (8.6)
1 gang i uka	9 (10.6)	20 (17.2)
2 ganger i uka	12 (14.1)	22 (19.0)
3-4 ganger i uka	29 (34.1)	26 (22.4)
5-6 ganger i uka	11 (12.9)	17 (14.7)
1 eller flere ganger pr. dag	6 (7.1)	9 (7.8)

I snitt gjennomfører respondentene i undersøkelsen ca. fire ulike aktiviteter en gang i måneden. Figur 2 viser andel av utvalget i undersøkelsen som oppgir at de er fysisk aktive i ulike aktiviteter minst en gang i måneden. De fem aktivitetene som flest oppgir at de gjennomfører minst en dag i måneden er de samme i Møre og Romsdal som nasjonalt. Av disse er fotturer i skog og mark den aktiviteten flest gjennomfører minst en gang i måneden både i Møre og Romsdal og på landsbasis (hhv. 64,4 vs. 61,9 prosent). Det er imidlertid en betraktelig større andel som oppgir at de går fotturer på fjell og vidde i Møre og Romsdal enn på landsbasis (55 prosent i Møre og Romsdal mot 31,6 prosent på landsbasis), noe som kan skyldes ulike topografiske forhold gjennom landet, eller skjevhet i utvalget. Dersom vi kun ser på aldersgruppen 15 – 39 år, er det styrketrening som er den mest populære aktiviteten, etterfulgt av fotturer i skog og mark, fotturer i fjell og vidde, og jogging i mosjonshensikt. Dette betyr at respondentene i aldersgruppen over 40 år i stor grad er overrepresentert i turaktiviteter i skog, mark, fjell og vidde, mens aldersgruppen under 40 år trekker opp andelen som driver med styrketrening.

Nasjonalt viser utviklingen de siste 25 årene at styrketrening er blitt mer populært (25 prosent økning siden 1995). Det samme gjelder langrenn (+ 14,4), fotturer på fjell og vidde (+ 9,5) og fotturer i skog og mark (+ 9,1). Samtidig bruker en lavere andel voksne over 15 år tradisjonelle idrettsanlegg (Breivik og Rafoss, 2017).

Figur 2: Hvilke av de ulike typene fysisk aktivitet driver du med minst en gang i måneden? (N=201). Prosent. Kilde: Norsk Monitor Møre og Romsdal.

I Tabell 5 summeres andelen av respondentene i Norsk Monitor Møre og Romsdal som oppgir ulike typer aktivitet. De aktivitetene som flest utøver minst en dag i uka er bruk av større utmarksarealer for tur- og friluftaktiviteter, og friluftsanlegg som turstier/turløyper og lysløype. Videre er bruk av privat treningssenter/helsestudio den aktiviteten som flest utøver minst en dag i uka, før vekt- og styrketrening. Andre aktiviteter som ikke er med i tabellen grunnet svært små deltakerandeler (mindre enn 1,5 % i fylket), er skyteanlegg, tennisanlegg, isflate/ishall, golfanlegg, skolegård, balløkker/ballbinger, fritidsanlegg og anlegg for rulleskøyter/inlines).

Tabell 5: Andel av befolkningen 15 – 85 år som driver fysisk aktivitet minst en dag i uka, og hva slags aktivitet de gjennomfører. Prosent. Kilde: Norsk Monitor (2017), spm. 154; Breivik og Rafoss (2017).

	Møre og Romsdal (2017)	Nasjonalt (2015)
Turstier/turløyper	60,20 %	41,60 %
Større utmarksarealer for tur- og friluftaktiviteter	39,80 %	34,70 %
Privat treningssenter/ helsestudio	27,90 %	33,90 %
Vekt-/ styrketreningsrom	18,90 %	26,50 %
Lysløype	14,90 %	14,70 %
Park og grøntområde /utendørs treningspark	10,40 %	17,60 %
Gymsaler i skoler	8,50 %	11,40 %
Svømmehall/-basseng	8,50 %	8,70 %
Idrettshall/flerbrukshall	7,00 %	13,10 %
Alpinanlegg	7,00 %	2,70 %
Fotballanlegg (bane/hall)	4,50 %	6,40 %
Innsjø/hav/elv	2,50 %	-

I prosjektet Møreforskning gjennomførte i 2017 med brukerundersøkelse og telling av egenorganisert bruk av seks anlegg for fysisk aktivitet i Molde, fant vi i samsvar med data fra Norsk Monitor at flest brukte friluftsanlegg. Når vi så nærmere på ulike målgrupper fant vi at flest unge voksne brukte anlegg for idrett, hvor de kunne gjennomføre egenorganisert trening, mens de yngste brukte nærmiljøanlegg som skole til egenorganisert fysisk aktivitet. Brukerundersøkelsen viste at personer som oppga nedsatt funksjonsevne i størst grad var å finne ved friluftsanlegget, og at personer som oppga dårlig økonomi også brukte friluftsanlegg fremfor andre anlegg for fysisk aktivitet. Andelen personer i disse målgruppene var dog så lave at vi kun kan si noe om tendensene i materiale. Samlet sett viste undersøkelsen at friluftsanlegg, treningsanlegg og nærmiljøanlegg er de anleggstypene som ble mest brukt til egenorganisert aktivitet. Et annet vesentlig funn var at brukerne opplevde at disse anleggene fungerte som sosiale møteplasser.

2.4 FYSISK AKTIVITET BLANT BARN OG UNGDOM

Aktivitet blant barn og unge, oppsummert:

- De yngste barna er omtrent like aktive i dag som de var for et tiår siden, mens dagens 9- og 15-åringer i mindre grad når de nasjonale kravene til fysisk aktivitet enn for ca. 15 år siden
- Fritidsaktiviteter er omtrent like populært for alle aldersgrupper som det var for 20 år siden, men mengden hverdagsaktivitet reduseres, og trening øker
- Fotball, håndball og ski er stabilt de største idrettene blant barn og unge de siste tiårene
- De siste syv årene har tilveksten til organisert idrett nasjonalt vært høyere enn befolkningsveksten blant barn
- Andelen av ungdom som en eller annen gang har deltatt i organisert idrett i løpet av livet har økt de siste tiårene
- For alle aldre er gutter i større grad representert i organisert lagidrett enn jentene
- Andelen gutter (6 – 12 år) som forlater fotball, håndball og ski er lavere enn for jentene, men i antall er det færre jenter enn gutter som slutter med fotball og håndball (både nasjonalt og i Møre og Romsdal)
- Ungdommen forlater organisert idrett etter hvert som de blir eldre, og starter til gjengjeld med trening på treningssenter, eller de gjør mindre fysisk aktivitet.

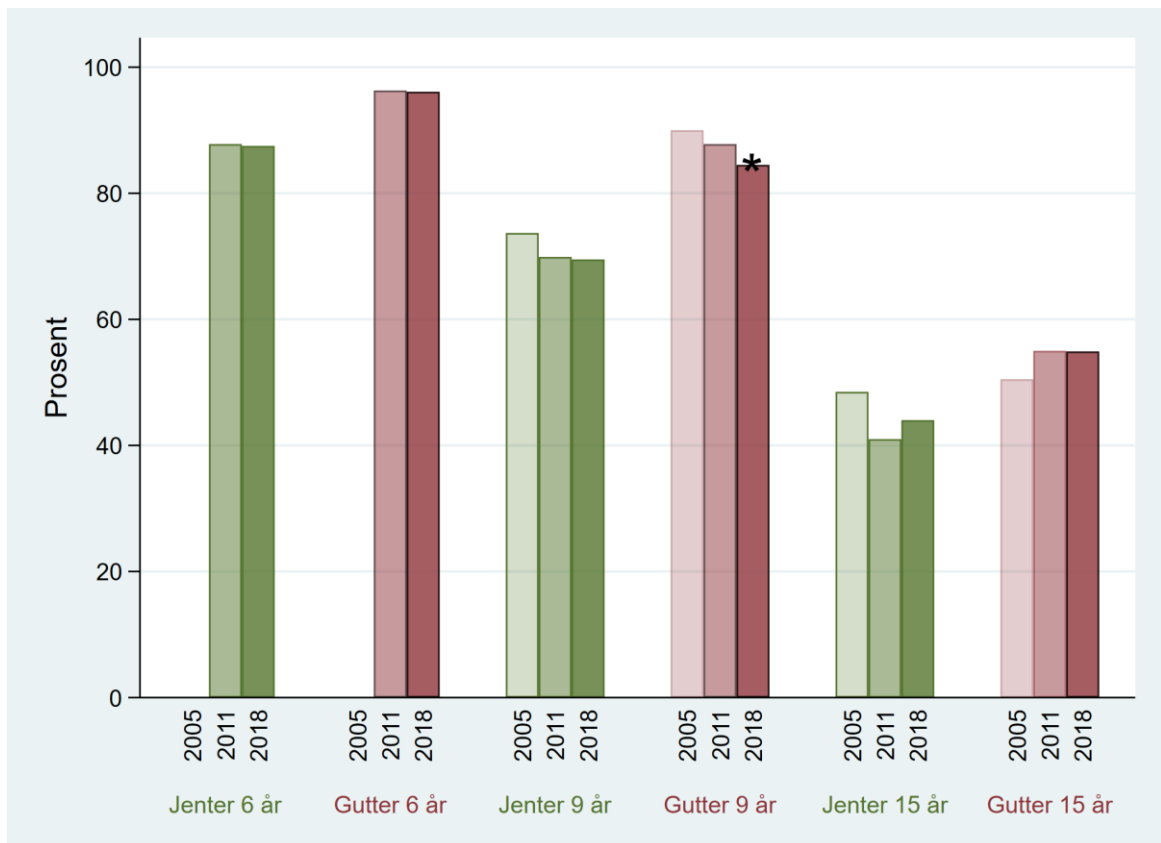
I dette delkapittelet presenteres først en generell oversikt over fysisk aktivitetsnivå blant barn og ungdom, før vi gir en oversikt over aktivitetstyper. Begge presentasjonene bygger på data fra UngKan og Ungdataundersøkelsene. Videre presenteres data fra Ungdata og Idrettsregistreringen i Møre og Romsdal, for å si noe om hva slags organisert idrett barna er med på (og endring i deltagelse).

2.4.1 FYSISK AKTIVITETSNIVÅ

Funnene fra UngKan3 (UngKan2 og UngKan1 i parentes) viser at om lag 87 (87) prosent av jentene og 94 (96) prosent av guttene oppfyller de nasjonale anbefalingene for fysisk aktivitet blant seksåringene. Blant niåringene oppfyller 64 (70, 75) prosent av jentene og 81 (86, 91) prosent av guttene anbefalingene, se Figur 3. 40 (43, 50) prosent av 15-årige jenter og 51 (58, 54) prosent av 15-årige gutter tilfredsstillende anbefalingene (Hdir, 2008; 2012, Steen-Johannesen m.fl., 2019), se Figur 3.

Blant niåringene er det omtrent like stor andel som er aktive på fritiden som det var for 20 år siden, men trenden er at mengden hverdagsaktivitet reduseres, mens mengden trening øker.

Videre er daglig tid i ro blant 9- og 15-årige jenter fra 2011 til 2018 stabil. Blant guttene har daglig tid i ro økt med 15 minutter for 9-årige gutter og 8 minutter blant 15 år gamle gutter. 15-åringene bruker 73 prosent av våken tid i ro.

Figur 3: Andel av 6-, 9- og 15-åringer som når anbefalingene om fysisk aktivitet i 2005, 2011 og 2018 (n=3049). Prosent, feilfeltene representerer 95% konfidensintervall. Kilde: Steene-Johannesen m. fl. (2019), s.41. *Gutter i 2018 signifikant forskjellige fra gutter 2005 (p=0,013).

I de nasjonale Ungdataundersøkelsene oppgir 22 prosent av ungdomsskole- og videregående elever at de bruker 2-3 timer hver dag foran en skjerm utenom skoletid, mens 28 prosent bruker 3 – 4 timer. Hhv. 34 og 36 prosent av ungdomsskole- og videregående elever oppgir at de bruker mer enn fire timer foran en skjerm. Andelen har vært økende de senere årene (Bakken, 2018)

Mye av skjermtiden brukes på dataspill. Anslagene på tid brukt foran TV/PC til spill varierer, men som et eksempel viser undersøkelser at hele 88,4 prosent av gutter i alderen 12 – 17 år spiller dataspill i over én time om dagen på fridager, og 73,6 prosent gjør det på hverdager. Snittet ser ut til å være 2 – 4 timer på hverdager, og om lag fire timer på helg. Ved 9 – 10 års alder bruker jenter og gutter like mye tid til spill, men blant jentene faller andelen som spiller TV- og PC-spill kraftig frem mot 15 – 16 års alder (Medietilsynet, 2018).⁴

Til tross for at om lag halvparten av ungdommene i Møre og Romsdal ikke når de nasjonale anbefalingene, viser Ungdataundersøkelsen for 2018 at 85 prosent av 8. klassingene og 80 prosent av 10. klassingene i utvalget oppgir at de trener minst en dag i uka (ikke skilt på type trening, se Figur 4). Møre og Romsdal ligger svært nært landsgjennomsnittet for alle klassetrinn. Andelen som trener minst en dag i uka faller om lag ti prosentpoeng fra 8. trinn til VG3 nasjonalt (Bakken, 2018).

⁴ Disse undersøkelsene tar ikke for seg tid brukt til skjerm generelt.

Figur 4: Andel av ungdom som trener minst en dag i uka, Møre og Romsdal og nasjonalt (tall fra 2017). Prosent. Kilde: Ungdatasenteret (2017) og Bakken (2017). * Har ikke tall for videregående skoler i Møre og Romsdal.

2.4.2 TYPE AKTIVITET

I motsetning til UngKan1 og UngKan2, gir ikke UngKan3 informasjon om type aktivitet som gjennomføres. UngKan2 viser at om lag 40 prosent av seksåringene i utvalget driver med utholdenhetsaktivitet, som løping, sykling, langrenn og svømming flere ganger i uka, mens en tredjedel utøver «allidrett», som er et lekbetont tilbud til de yngste barna. Det er også flere gutter enn jenter som driver med lag/ ballidrett, som håndball eller fotball flere ganger per uke, mens det er flere jenter enn gutter som er med på aktiviteter som dans, turn og rytmisk gymnastikk, en eller flere ganger i uka. Av aktiviteter som gjøres sjeldnere enn en gang i uka, er det om lag 40 prosent av seksåringene som utøver tekniske aktiviteter, som ridning, alpint, friidrett og snowboard. Henholdsvis 66 og 77 prosent av alle seksårige jenter og gutter oppgav å være medlem av et idrettslag eller en idrettsklubb i 2011 (Hdir, 2012).

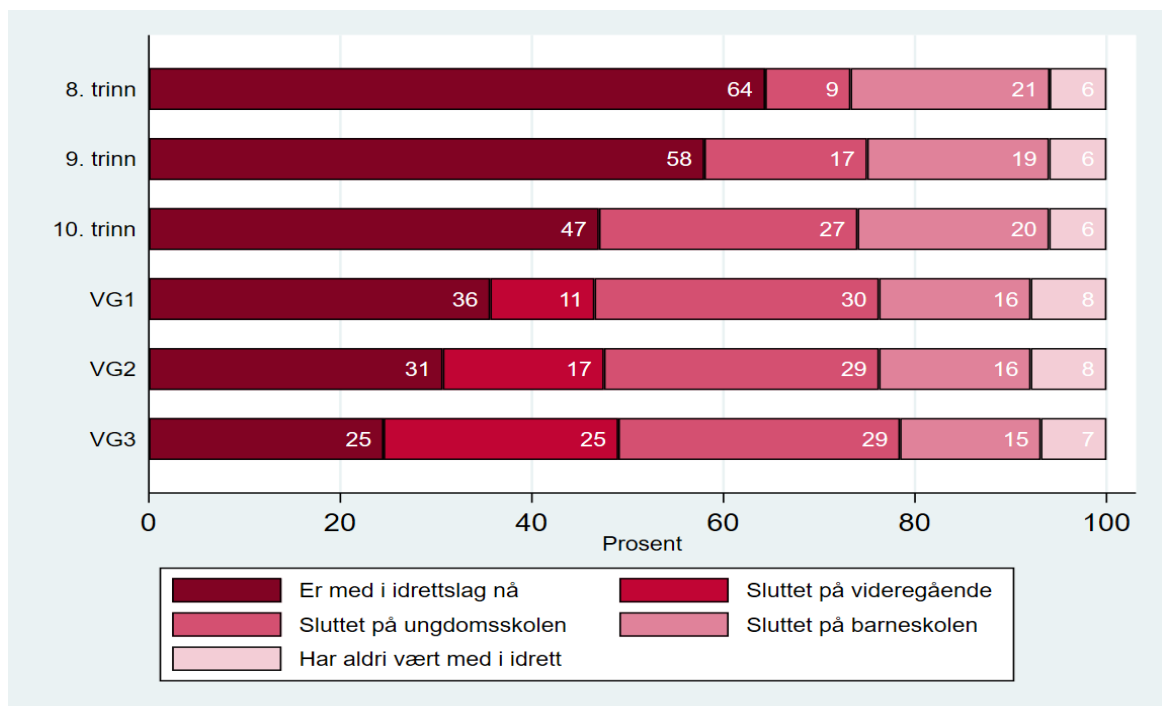
Blant niåringene i UngKan2 driver nærmere 60 prosent av guttene i utvalget med lag- eller ballidrett flere ganger i uka, mens bare 28 prosent av jentene oppgir det samme. Henholdsvis 61 og 66 prosent av niårige jenter og gutter utøver utholdenhetsidretter én eller flere dager i uka, mens ca. 45 prosent av jentene utøver estetisk idrett (dans, turn og rytmisk gymnastikk).

Henholdsvis 73 og 84 prosent av niårige jenter og gutter oppgav å være medlem av et idrettslag eller en idrettsklubb (Hdir, 2012).

2.4.3 DELTAKELSE I ORGANISERT IDRETT OG EGENORGANISERT AKTIVITET

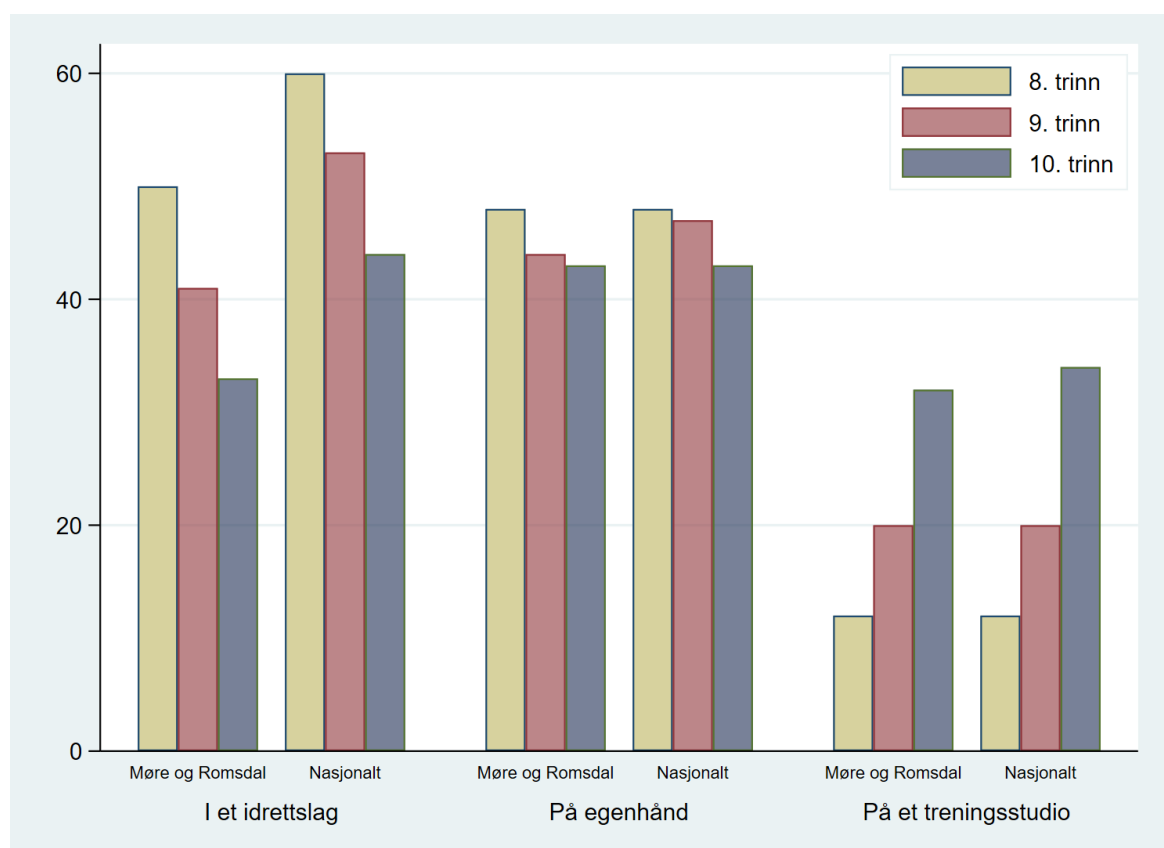
Nasjonale rapporteringer på aktivitetstall fra Idrettsregistreringen viser at det fra 2011 til 2017 har vært en økning i den totale andelen barn i idrettslagene relativt til befolkningsveksten (drøye ti prosent økning i aktivitetstallene og i overkant fem prosent befolkningsvekst) (Norges Idrettsforbund, 2018). Særlig blant jentene har det vært en jevn økning i andelen aktive medlemmer, med over 33 000 flere aktive medlemmer i 2017 enn i 2011. I tillegg har andelen jenter relativt til andelen gutter i aldersgruppen 6-12 år, økt fra nær 45 prosent i 2011 til 47 prosent i 2017 (ibid.). En studie av idrettsdeltagelse og trening blant ungdom i Oslo, viser at selv om flere er med i idrettslag en periode av livet i dag enn det var på midten av 90-tallet, så er det tilsvarende antall som slutter før ungdomsårene. Dette betyr at det de siste 20-25 årene har vært en stabil andel av ungdom (under 13 år) som fortsatt er med i et idrettslag i ungdomsårene (Ødegård m.fl., 2016). Konklusjonen er dermed at idrettslagene i stor grad har beholdt sin oppslutning blant ungdom (se også Bakken, 2013). Både i Møre og Romsdal og nasjonalt oppgir 63 prosent av elever på ungdomstrinnet at de deltar i ett (eller flere) idrettslag minst en dag i måneden.

Den overordnede trenden er likevel at flere slutter etter hvert som de blir eldre. Figur 5 viser deltakelse i idrettslag etter klasstrinn nasjonalt, og som figuren viser faller andelen som er medlem i et idrettslag for hvert høyere klasstrinn. Det er også betraktelig større andel av jentene enn guttene, samt ungdommer med lavere sosioøkonomisk status som forlater organisert idrett (Bakken, 2018)

Figur 5: Deltakelse i idrettslag etter klasstrinn, nasjonalt. Prosent. Kilde: Bakken (2018)

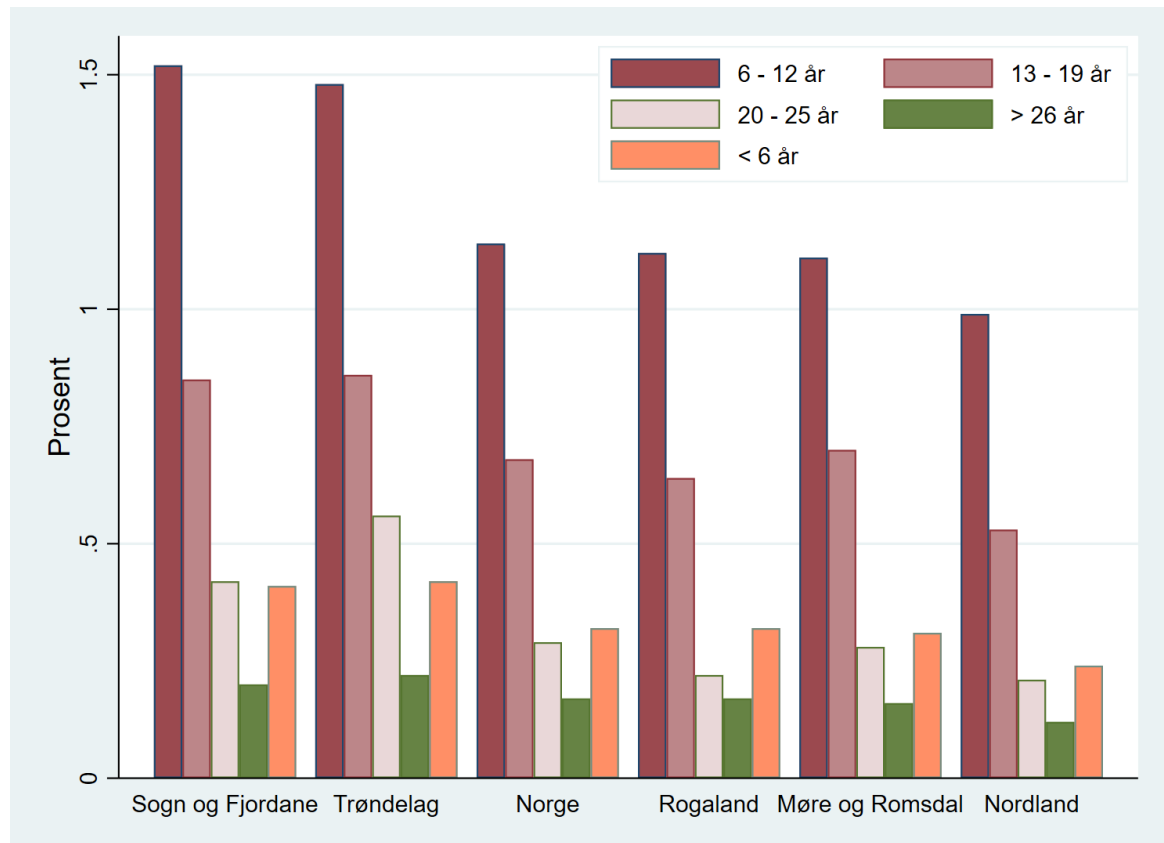
Som Figur 6 illustrerer, kan det se ut som at andelen av ungdomsskoleelever i Møre og Romsdal som oppgir at de trener i et idrettslag på ungdomsskoletrinnet, jevnt over ligger ti prosentpoeng lavere enn nasjonalt. Vi har hatt dialog med Møre og Romsdal idrettskrets for å avklare hvorvidt denne andelen kan være riktig, men kan ikke si noe mer om årsaken bak dette. Samtidig er det ikke gitt at Ungdatatallene fra Møre og Romsdal er helt representative. Alt i alt følger utviklingen blant ungdommene i dette utvalget utviklingen som beskrevet i UngKan-undersøkelsene nevnt tidligere: Ungdommene gjennomfører mer fysisk aktivitet i moderat/høy intensitet, men de er mindre hverdagsaktive, mengden stillesittende tid øker, og de tilbringer mer tid foran ulike skjermer (Hdir, 2012; 2015; Bakken, 2012; 2018). Med økende alder er det flere som begynner med trening på studio, og ungdommene forlater organisert aktivitet etter hvert som de blir eldre (Bakken, 2018). Trenden både blant ungdom og yngre voksne at andre typer egenorganiserte aktiviteter blir mer og mer populært (se f.eks. Skrove m.fl., 2017).

Figur 6: Andelen ungdomsskoleelever som oppgir at de trener minst en dag i uka i ulike aktiviteter. Møre og Romsdal og nasjonalt (N=4 586). Prosent. Kilde: Ungdatasenteret (2017)/Bakken (2017).

Figur 7 viser aktivitetstall i organisert idrett for barn, ungdom og voksne i forhold til befolkningsstørrelse i respektive aldersgrupper i 2018 basert på tall fra Norsk idrettsindeks. Et aktivitetstall på 1,0 innebærer at det er like mange registrerte aktiviteter som befolkningen i den aktuelle aldersgruppen. Møre og Romsdal ligger noe under landsgjennomsnittet, og hvert barn i fylket er i snitt registrert som deltakende i 1,11 aktiviteter hver. Det er verdt å merke seg at denne sammenligningen kan være vanskelig å tolke, ettersom det som nevnt kan være forskjeller i

etterspørsel som innvirker på variasjonene mellom fylkene, i tillegg til eventuelle feilrapporteringer i tallene. Blant ungdom er aktivitetsandelen 70 prosent, hvilket er noe høyere enn landsgjennomsnittet (Roncossek & Kleppe, 2019).

Figur 7: Aktivitetstall for barn og unge i forhold til befolkningen i 2018, fordelt etter fylke. Prosent. Kilde: Roncossek & Kleppe (2019).

Dersom vi ser på resultatene fra Norsk idrettsindeks innad i Møre og Romsdal fylkeskommune, er det store variasjoner. For eksempel har Norddal høyest aktivitetsindeks blant barn i Møre og Romsdal på 2,41, mens Aukra og Smøla har lavest indeks på under 0,5. Aktivitetsindeksen blant ungdom var høyest i Norddal, Gjemnes, Nesset, Rauma og Stranda, alle over 1,0, og lavest på Smøla, Aukra, Aure, Halså og Stordal, alle under 0,5. Det må nok en gang påpekes at både ulike praksis rundt aktivitetsregistrering i ulike kommuner og ulike tilbud vil innvirke på variasjonen.

2.4.4 DELTAKELSE I ULIKE IDRETTSGRENER

Det kan være utfordrende å bruke utviklingen i aktivitetstall fra idrettsindeksen fra år til år for å si noe om den generelle utviklingen for aktivitetene, siden deltakelse i ulike typer idretter er påvirkelig av ytre faktorer, som gjerne varierer fra år til år og slik sett ikke følger en forutsigbar «trend». Vi velger derfor å følge seks årskull i Møre og Romsdal, fra 2010 til 2017, slik at vi kan se utviklingen i organisert aktivitet fra barna er 6 – 12 år i 2010, til det samme kullet blir 13 – 19 år i 2017. Dermed følger vi en gruppe som er utsatt for samme ytre påvirkningsfaktorer over tid. De

samlede aktivitetstallene for hver aldersgruppe fra år til år vil imidlertid kunne si noe om den generelle tilveksten til organisert idrett fra år til år.

Tabell 6 viser idrettsgrenene rangert etter flest antall deltakere blant 6 – 12-åringer i 2010, og utviklingen i aktivitetstallene for de samme årskullene frem til 2017. Aktivitetstall for voksne som er innrapportert til Idrettsregistreringen finnes i vedlegg 9.2). Andelen aktiviteter i Møre og Romsdal Idrettskrets blant årskullene fra 2010, er redusert med 31 prosent til 2017. Som Tabell 6 viser, er forskjellene mellom kjønnene størst for håndball og fotball. Det er nær tre ganger så mange jenter som gutter i aldersgruppen 13 – 19 år som er registrert som aktive i håndball i 2017 og om lag dobbelt så mange gutter som jenter som spiller fotball samme år. Andelen jenter som var aktive innen fotball var 36 prosent i 2010, mens andelen var 72 prosent innen håndball samme år. Det er flere gutter enn jenter som slutter med både fotball og håndball i perioden fra 2010 til 2017.

I Norsk Idrettsindeks, sammenlignes innmeldt aktivitetsnivå til idrettsregistreringen i Møre og Romsdal med landsgjennomsnittet (Roncossek & Kleppe, 2019). For målgruppen barn er det relativt høyere andel innmeldt aktivitet for «diverse idrett», friidrett, fotball, håndball, orientering, friluftsliv og kampsport i Møre og Romsdal enn i resten av landet. Det er imidlertid relativt mindre aktivitet blant barn innen idrettene sykkel, tennis, båtsport, gymnastikk og turn, svømming, vektløfting og styrkeløft, motorsport, annen ballsport, golf, ski, hestesport og skøyter i Møre og Romsdal enn i resten av landet.

Tabell 6: Utviklingen i antall deltakere for årskullene 6 – 12 år, fra 2010-2017. Kilde: Aktivitetstall, Møre og Romsdal Idrettskrets.

Antall deltakere blant 6-12-åringer i 2010, og utviklingen i aktivitetstallene for de samme årskullene frem til 2017									
Idrett	Begge kjønn			Jenter			Gutter		
	2010	2017	2010-17	2010	2017	2010-17	2010	2017	2010-17
	Ant 6-12	Ant 13-19	Endring	Ant 6-12	Ant 13-19	Endring	Ant 6-12	Ant 13-19	Endring
Fotball	10784	6938	-36 %	3880	2386	-39 %	6904	4552	-34 %
Håndball	2837	2152	-24 %	1876	1596	-15 %	961	556	-42 %
Ski	2588	1000	-61 %	1146	396	-65 %	1442	604	-58 %
Frilidrett på bane	1403	740	-47 %	695	345	-50 %	708	395	-44 %
Gymnastikk og turn	1270	470	-63 %	997	344	-65 %	273	126	-54 %
Svømming	1149	317	-72 %	622	165	-73 %	527	152	-71 %
Gang, mosjon og tur	873	692	-21 %	432	336	-22 %	441	356	-19 %
Kampsport	574	540	-6 %	184	230	25 %	390	310	-21 %
Motorsport	343	245	-29 %	82	42	-49 %	261	203	-22 %
Volleyball	263	620	136 %	151	357	136 %	112	263	135 %
Bryting	260	175	-33 %	60	43	-28 %	200	132	-34 %
Klatring	243	251	3 %	138	116	-16 %	105	135	29 %
Ridning	237	463	95 %	218	436	100 %	19	27	42 %
Sykkel	197	69	-65 %	85	20	-76 %	112	49	-56 %
Golf	173	191	10 %	50	38	-24 %	123	153	24 %
Dans	171	268	57 %	134	250	87 %	37	18	-51 %
Bordtennis	161	92	-43 %	49	14	-71 %	112	78	-30 %
Orientering	135	67	-50 %	66	33	-50 %	69	34	-51 %
Skiskyting	70	72	3 %	23	36	57 %	47	36	-23 %
Tennis	68	90	32 %	20	43	115 %	48	47	-2 %
Judo	51	36	-29 %	11	4	-64 %	40	32	-20 %
Seiling	46	73	59 %	20	28	40 %	26	45	73 %
Amerikanske idretter	44	93	111 %	42	71	69 %	2	22	1000 %
Fekting	43	47	9 %	4	2	-50 %	39	45	15 %
Dykking	41	83	102 %	13	21	62 %	28	62	121 %
Møre og Romsdal Idrettskrets	24312	16791	-31%	11066	7702	-30%	13246	9089	-31%

2.5 FYSISK AKTIVITET BLANT PERSONER MED NEDSATT FUNKSJONSEVNE

Aktivitet blant personer med nedsatt funksjonsevne - oppsummert

- En høyere andel av personer med nedsatt funksjonsevne oppgir at de sjelden eller aldri trener eller deltar i friluftaktiviteter (34 prosent, mot 16 prosent for befolkningen ellers)
- Turer i skog og mark er blant de mest populære aktivitetene i målgruppen, men en mindre andel av de med kognitive funksjonsnedsettelse gjør denne aktiviteten sammenlignet med de som har andre typer funksjonsnedsettelse.
- Selvrapporterte data viser at andelen som deltar i organisert idrett for personer med nedsatt funksjonsevne er omtrent halvparten av andelen i befolkningen for øvrig (1 av 10 mot 1 av 5, alle aldre).

Tidligere handlet funksjonshemming om egenskaper ved individet, mens det i dag dreier seg om hvordan samfunnet legger til rette for og tilpasses menneskelig variasjon (Kittelsaa m.fl., 2015). Nedsatt funksjonsevne resulterer i en funksjonsnedsettelse dersom omgivelsene/samfunnet skaper begrensninger for hvordan og hvorvidt individet kan delta i samfunnet, med andre ord dersom det er et gap mellom funksjonskrav eller hvordan omgivelsene er utformet, og individets forutsetninger for å kunne delta (Sosialdepartementet, 2003). Sannsynligheten for å få nedsatt funksjonsevne øker med alderen.

Sosialdepartementet (2003) og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018) definerer nedsatt funksjonsevne som «*tap av eller skade på en kroppsdel eller i en av kroppens psykologiske, fysiologiske eller biologiske funksjoner*». Dette er en sammensatt gruppe med svært ulike utfordringer. Det er vanskelig å anslå hvor mange som har nedsatt funksjonsevne i Norge. For å løse dette brukes ulike utvalgsundersøkelser (f.eks. SSB's arbeidskraftundersøkelse, Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) og/eller Innbyggerundersøkelsen til Difi) og ulike registerdata. I arbeidskraftundersøkelsen tar respondenten selv stilling til hvorvidt han/hun har nedsatt funksjonsevne, og tall fra denne undersøkelsen gir en andel personer med nedsatt funksjonsevne på 15 – 18 prosent av befolkningen (16 – 66 år). Bruk

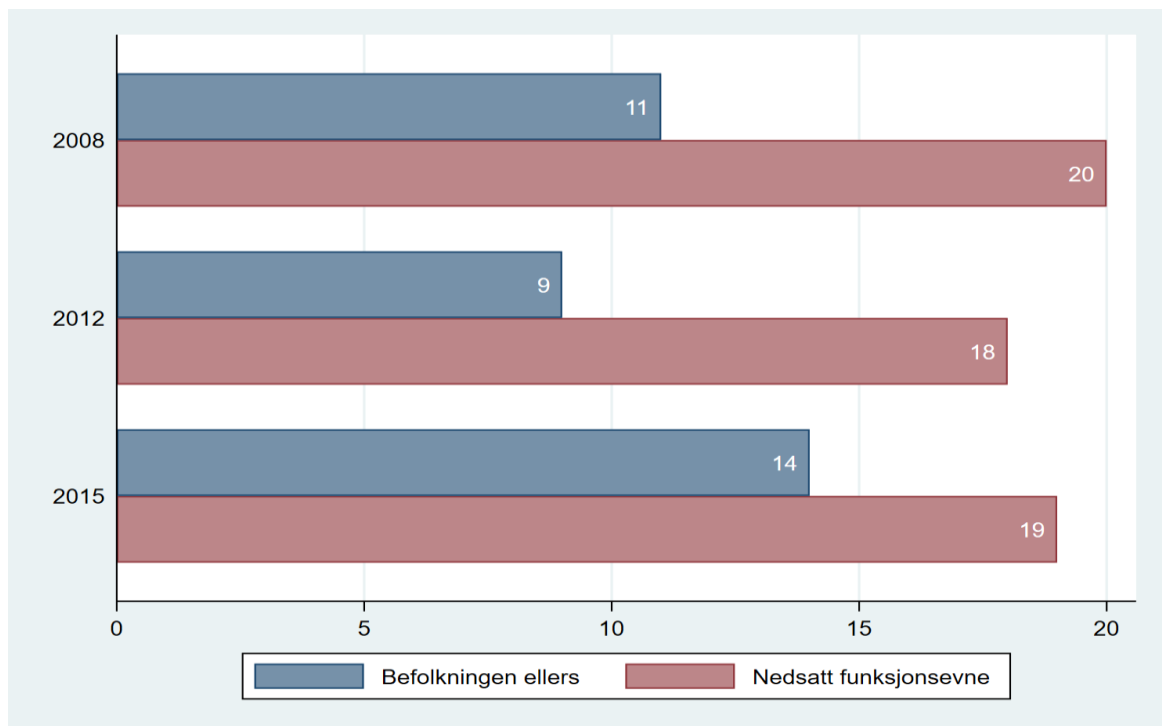
av registerdata byr på noen utfordringer, f.eks. om det benyttes tellinger på diagnoser, eller data på andelen stønadsmottakere/uføre: Antall diagnoser henger ikke nødvendigvis sammen med individets subjektive opplevelse av funksjonsnedsettelse, og det er heller ikke slik at alle som har nedsatt funksjonsevne mottar trygd. Med bakgrunn i disse metodiske utfordringene finnes det derfor ingen klare tall på hvor mange som lever med nedsatt funksjonsevne, verken i Norge eller på fylkesnivå (Kittelsaa m.fl., 2015). I 2016 startet Bufdir og SSB et samarbeid med formål om å utvikle løpende, registerbasert levekårsstatistikk for personer med funksjonsnedsettelse. SSB gjennomførte et forprosjekt medio 2018, hvor de konkluderte med at to av NAVs registre, «Hjelpemiddelsentralens utlånsregister» og «Uføreregisteret» kan danne grunnlaget for å etablere offisiell levekårsstatistikk over personer med funksjonsnedsettelse. Hovedprosjekt, som startet høsten 2018, har som mål å utvikle en registerbasert offisiell statistikk over personer med funksjonsnedsettelse og er klar til publisering i 2020 (Jensen og Strand, 2018).

Det er definert fem hovedgrupperinger for personer med nedsatt funksjonsevne (Bufdir, 2018):

1. Synshemming, altså sterkt nedsatt eller manglende synsevne.
2. Bevegelsehemming, som skyldes enten manglende, nedsatt funksjon i eller manglende bevegelse i, hender/armar eller ben.
3. Hørselshemming, som innebærer helt eller delvis tap av evne til å forstå eller oppfatte lyder, enten medfødt eller grunnet sykdom/skade.
4. Utviklingshemming, som omfatter mennesker som er psykisk utviklingshemmet. Dette omfatter flere tilstander og diagnoser knyttet til sosiale, språklige og kognitive vansker.
5. Psykososiale funksjonsnedsettelse, som skyldes ulike psykiske eller mentale lidelser, fra angst og lette depresjoner, til mer alvorlige sykdommer (f.eks. paranoia, bipolar lidelse eller schizofreni).

2.5.1 FYSISK AKTIVITETSNIVÅ

Figur 8 viser fysisk inaktivitet blant personer med (subjektivt opplevd) nedsatt funksjonsevne og i befolkningen ellers, basert på tall fra SSBs levekårsundersøkelse. Figuren viser at andelen som svarer «aldri» eller «sjeldnere enn en gang i uka» på spørsmål om hvor ofte de trener eller mosjonerer på fritiden er høyest blant personer med nedsatt funksjonsevne for alle årene, men at forskjellen er mindre i 2015 sammenlignet med tidligere år.

Figur 8: Andel som svarer at de aldri trener eller mosjonerer, i befolkningen generelt og blant personer med nedsatt funksjonsevne i aldersgruppen 20 – 66 år. Prosent. Kilde: SSBs levekårsundersøkelse (2008–2015).

Møreforskning har tidligere vist at flere personer med nedsatt funksjonsevne, enn i det samlede utvalget som benyttet anlegg for fysisk aktivitet til egenorganisert bruk, ønsker å være mer fysisk aktive enn de er (henholdsvis 80 mot 64 prosent, Skrove m.fl., 2017).

2.5.2 TYPE AKTIVITET

Det finnes relativt få undersøkelser som viser til hva slags aktivitet som er mest vanlig for personer med funksjonsnedsettelse, særlig undersøkelser som skiller på alle varianter av funksjonsnedsettelse og som er av nyere dato. I 2007 ble det gjennomført en undersøkelse om levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne (Kittelsaa m.fl., 2007) Data fra denne undersøkelsen, SSB's levekårsundersøkelse og arbeidskraftsundersøkelsen viser at godt over halvparten av utvalgene som oppga nedsatt funksjonsevne, drev med mosjon, trening eller sport daglig eller ukentlig, og at nærmere halvparten gikk tur i skog og mark daglig eller ukentlig. Imidlertid var det en mindre andel blant de med kognitive funksjonsnedsettelse som gjorde disse aktivitetene. Tall fra SSB's levekårsundersøkelse viser videre at personer med nedsatt funksjonsevne i mindre grad enn befolkningen for øvrig deltar i friluftaktiviteter (henholdsvis 16 mot 34 prosent)⁵. Vi har imidlertid tidligere vist at personer med nedsatt funksjonsevne i størst grad benytter friluftsanlegg til egenorganisert aktivitet fremfor andre typer anlegg for fysisk aktivitet (Skrove m.fl., 2017).

2.5.3 DELTAKELSE I ORGANISERT IDRETT

Helt siden Norges Handikapforbund (NHIF) tok initiativ til at funksjonshemmede skulle integreres i den organiserte idretten i 1994, har «idrett for alle» stått sentralt i den organiserte idretten. Idrettspolitisk har økt deltakelse i denne målgruppen vært i fokus de siste årene. Blant annet var hovedmålet for idrettspolitikken i 2007-2011 «en åpen og inkluderende idrett», med et konkret mål om økt deltakelse av personer med nedsatt funksjonsevne i idrettslagene (Norges Idrettsforbund, 2007). Også for den påfølgende perioden (2011-2015) ble det satt ned aktivetsmål om at flere med nedsatt funksjonsevne skulle finne informasjon, og kunne benytte et godt tilrettelagt lokalt aktivitetstilbud (Norges Idrettsforbund, 2011). Likevel er trenden at rekruttering til idrett blant personer med nedsatt funksjonsevne både er og har vært utfordrende, med synkende deltakertall. Det rapporteres at én av ti personer (avhengig av alder) med nedsatt funksjonsevne deltok i et idrettslag i 2017 (selvrapportert), mens tilsvarende andel for resten av befolkningen var én av fem (Difi, 2017).

I 2019 var det 1 214 idrettslag som hadde aktivitetstilbud til paraidrettsutøvere, og det var registrert 10 673 parautøvere (NIF, 2019, s.34). Siden mange deltakere med nedsatt funksjonsevne er integrert i ordinær aktivitet, registreres de ikke som paraidrettsutøvere. Dette innebærer at anslaget sannsynligvis er underrapportert, og at en fullstendig oversikt over personer med nedsatt funksjonsevne i den organisert idretten ikke eksisterer.

⁵ Målt etter hvorvidt man har vært med på 5 eller flere friluftaktiviteter av totalt 11 aktiviteter siste år, hvor friluftaktiviteter kunne omfatte aktiviteter som fottur, bading, skitur, sykkeltur, fisketur, tur med motor/seilbåt osv.

Aktivitet blant innvandrere - oppsummert

- Andelen ikke-vestlige innvandrere som trener eller mosjonerer en gang i uka eller mer, er lavere enn i den øvrige befolkningene
- Det er i størst grad innvandrere med opprinnelsesland fra Midtøsten som oppgir at de aldri trener
- Trenden er positiv: Andelen innvandrere som trener/mosjonerer er høyere enn for 10 år siden
- Innvandrer menn trener tradisjonelt mer enn innvandrer kvinner

2.6 FYSISK AKTIVITET BLANT INNVANDRERE

SSB definerer innvandrere som «personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre», og videre at norskfødte med innvandrerforeldre som «personer som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre» (SSB, 2019). I denne rapporten omtaler vi innvandrere som både innvandrere og norskfødte innvandrere når ikke annet er nevnt. Enkelte undersøkelser skiller mellom blant annet vestlige og ikke-vestlige innvandrere, og vi informerer om hvilke innvandrergrupper det eventuelt er snakk om for respektive undersøkelser.

Andelen innvandrere i Møre og Romsdal var på nesten 12 prosent av fylkets befolkningen i 2017, mot over 16 prosent på landsbasis. På landsbasis trekker de største byene, og særlig Oslo/Drammen opp snittet, med henholdsvis 33 og 29 prosent innvandrere i befolkningen (SSB, 2017d)⁶. De største innvandrergruppene i Møre og Romsdal i 2017 hadde opprinnelsesland Polen, deretter Litauen, Tyskland og Eritrea, se Tabell 7.

Tabell 7: De ni største innvandrergruppene i Møre og Romsdal og nasjonalt. Kilde: SSB (2017d).

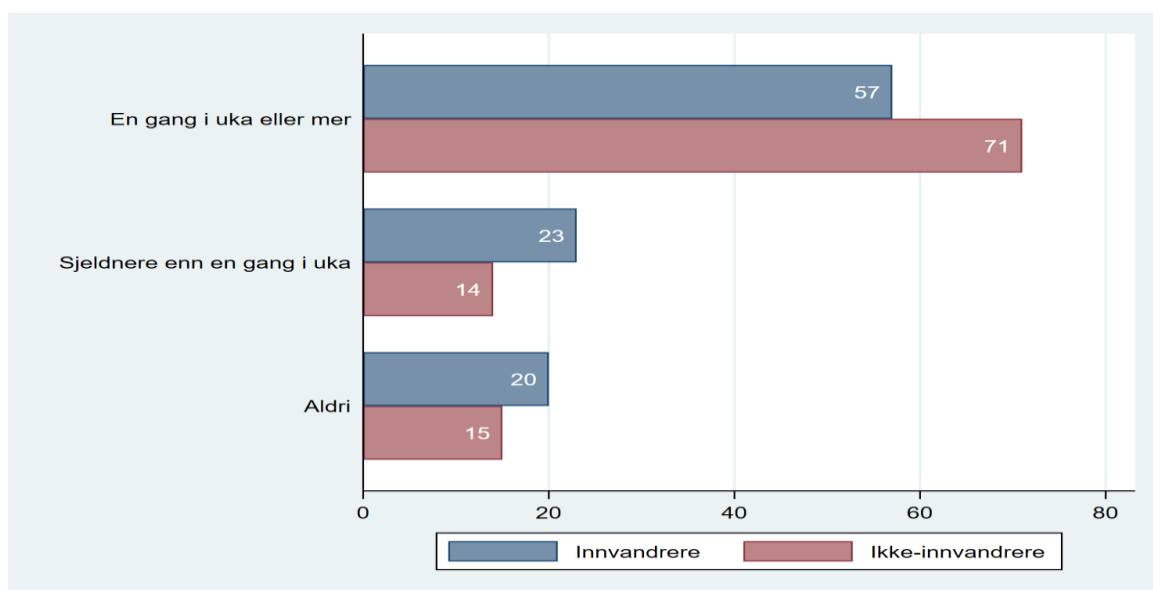
Opprinnelsesland	Antall Møre og Romsdal	Andel av innvandrere Møre og Romsdal (%)	Andel av befolkningen Møre og Romsdal (%)	Antall nasjonalt	Andel av innvandrere nasjonalt (%)	Andel av befolkningen nasjonalt (%)
Polen	6057	18,45	2,27	108255	12,25	2,06
Litauen	3469	10,57	1,3	42491	4,81	0,81
Tyskland	1834	5,59	0,69	27593	3,12	0,52
Eritrea	1392	4,24	0,52	23618	2,67	0,45
Filippinene	1207	3,68	0,45	22892	2,59	0,44
Thailand	1171	3,57	0,44	19524	2,21	0,37
Romania	1149	3,5	0,43	15664	1,77	0,3
Latvia	1055	3,21	0,4	11072	1,25	0,21
Syria	1052	3,2	0,4	22285	2,52	0,42
Somalia	1021	3,11	0,38	41463	4,69	0,79

⁶ Hentet fra tabell Statistikkbanken, tabell 09817. Valgte kategorier for tabell: Andel innvandrere i prosent, år 2017, alle bakgrunnsland.

2.6.1 FYSISK AKTIVITETSNIVÅ

Data fra 2011 (UngKan2) viser at barn og unge med ikke-vestlig bakgrunn hadde lavere fysisk aktivitetsnivå, målt med aktivitetsmåler, enn barn med vestlig bakgrunn. Andre målinger viser imidlertid at det ikke forskjell i antall skritt per dag, målt med skritteller, mellom vestlige og ikke-vestlige barn og unge (Hdir, 2012)⁷. Levekårsundersøkelsen fra 2016 viser at andelen voksne innvandrere som trener eller mosjonerer en gang i uka eller mer, er lavere enn i den øvrige befolkningen, med henholdsvis 57 mot 71 prosent (Figur 9, SSB, 2017c). Trenden har likevel vært positiv, og flere innvandrere oppgir at de driver med fysisk aktivitet nå enn for ti år siden (SSB, 2017c). Andelen inaktive, personer som oppgir at de aldri mosjonerer, har gått ned blant innvandrere i samme tidsperiode (henholdsvis 33 prosent i 2005 mot 20 prosent i 2016) (SSB, 2017c). Det er i størst grad innvandrere med opprinnelsesland fra Midtøsten som oppgir at de aldri trener.

I den generelle befolkningen trener (voksne) kvinner mer enn menn, mens det blant innvandrere er mennene som trener/mosjonerer mer enn kvinnene. I kartleggingen til Norsk Monitor, finner man kun små forskjeller i andel som tilfredsstillt kravene til fysisk aktivitetsnivå, målt etter American College of Sports Medicine-kriteriet (ACSM-kriteriet) mellom innvandrere og ikke-innvandrere (Breivik og Rafoss, 2017). Årsaken til dette er mest sannsynlig at utvalget i Norsk Monitor omfatter alle innvandregrupper, inkludert nordiske og vest-europeiske land. Levekårsundersøkelsen er begrenset til landene Polen, Bosnia-Hercegovina, Kosovo, Tyrkia, Irak, Iran, Afghanistan, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Eritrea og Somalia, hvor det fysiske aktivitetsnivået er lavere (se kap. 2.6.2).

Figur 9: Sammenligning av fysisk aktivitetsnivå blant innvandrere og ikke-innvandrere 16 – 74 år, bosatt i Norge med minst to års botid per 1.10.2015. Prosent. Kilde: SSB (2017c).

⁷ Rådata fra aktivitetsmåleren kalles "tellingene" og tellingene er et uttrykk for hvor kraftige akselerasjoner monitoren blir utsatt for. Hovedvariabelen for fysisk aktivitetsnivå er "tellingene per minutt" (tellingene/min), og gjenspeiler gjennomsnittlig aktivitetsnivå.

2.6.2 TYPE AKTIVITET

Breivik og Rafoss (2017) har hentet informasjon om type fysisk aktivitet blant innvandrere fra Sverige, Danmark, Europa, Nord-Amerika og verden ellers, og kategoriserer aktivitetstyper etter følgende kategorier: Friluftaktiviteter, uorganisert trening/mosjon, fitness, livsstilsaktiviteter, organisert trening og annet (skyting, motorsport, dans, og bowling). Uavhengig av opprinnelsesland, deltar innvandrere i mindre grad enn ikke-innvandrere på ulike friluftslivsaktiviteter (henholdsvis 61 mot 71 prosent). Når vi ser på kjønnsforskjeller blant innvandrere som driver med friluftaktiviteter, ser vi imidlertid at innvandrerkvinner i mye større grad enn innvandremenn deltar på disse (ibid.). Videre ser det ut til at innvandrere i større grad enn ikke-innvandrere er representert i aktiviteter innen uorganisert trening/mosjon (74 mot 65 prosent) og fitness (46 mot 42 prosent). Her er kjønnsforskjellene motsatt, og innvandremenn er i større grad representert i disse to enn innvandrerkvinner. Videre er innvandremenn, uavhengig av opprinnelsesland, i større grad enn innvandrerkvinner representert i organisert trening, mens innvandrerkvinnene i større grad er representert i aktiviteter som faller under «annet».

Når man går enda et steg videre og ser på deltakelse i aktivitetene over og opprinnelsesland, er det innvandrere fra Sverige, Danmark, Europa og Nord-Amerika som trekker opp andelen som deltar i friluftslivsaktiviteter, mens innvandrere fra øvrige land trekker ned. For uorganisert trening/mosjon og fitness, er det deltakere fra verden ellers som trekker opp andelen.

2.6.3 DELTAKELSE I ORGANISERT IDRETT

En betraktelig større andel innvandremenn enn innvandrerkvinner deltar i organisert idrett, mens innvandrerkvinner i større grad driver med egenorganisert aktivitet som friluftsliv (Breivik og Rafoss, 2017). Møreforskning har tidligere vist at færre barn og unge med innvandrerforeldre deltok i organiserte fritidsaktiviteter (alle typer organiserte aktiviteter som idrett, musikk, kultur m.m.) enn barn og unge med norskfødte foreldre (Kaurstad m.fl., 2014). Undersøkelsen ble gjennomført blant alle 5. og 10. klassinger i en stor kommune på Nord-Vestlandet. Videre viste undersøkelsen at forskjellen mellom barn av innvandrere og den øvrige befolkningen var størst blant jenter, hvor kun halvparten av jentene med innvandrerbakgrunn deltok i organiserte fritidsaktiviteter mot 75 prosent i befolkningen ellers. Den største forskjellen var imidlertid at så mange som 25 prosent av jentene med innvandrerforeldre aldri hadde deltatt i organiserte fritidstilbud mot to prosent av jentene for øvrig (ibid.). I intervju med innvandrerforeldre kom det frem tre faktorer som hadde stor betydning for barnas deltakelse i organiserte fritidsaktiviteter, og dette var: familiens økonomi, informasjon om aktivitetstilbud og deltakelse og transportutfordringer til og fra aktiviteter (ibid.).

En annen undersøkelse gjennomført av Møreforskning om egenorganisert bruk ved seks anlegg for fysisk aktivitet i Molde brukte innvandrere, født utenfor Norge, treningsanlegg i størst grad (Skrove m.fl., 2017). Utvalget innen denne målgruppen var imidlertid så lite (ti prosent av det totale utvalget, n=34, 64 prosent var menn, 60 prosent i alderen 20 – 39 år) at den ikke kan ansees som representativ.

3 FAKTORER SOM INNVIRKER PÅ FYSISK AKTIVITETSNIVÅ I BEFOLKNINGEN

Både på nasjonalt og internasjonalt nivå oppfordres det til politisk satsing og samfunnsansvar for helsefremmende fysisk aktivitet for alle. Toronto-chartet for fysisk aktivitet fra 2010 er et globalt handlingsopprop som skisserer en rekke overordnede tiltak basert på veiledende prinsipper om å redusere sosiale og helsemessige ulikheter, ta hensyn til kultur, bærekraft, lokale forhold og et livsløpsperspektiv (Global Advocacy Council for Physical Activity, 2010). Helsedirektoratet, som videreformidler disse prinsippene på norsk, ga også ut et tilhørende dokument som beskriver ti gode tiltak for å øke nivået av fysisk aktivitet i befolkningen. De mest konkrete tiltakene gjelder skolehverdagen, planarbeid og infrastruktur som gjør det enklere å gå og sykle som transportalternativ (Hdir, 2018a). Fysiske anlegg nevnes ikke konkret, men mer generelt at det legges til rette for aktiviteter (for alle) som er attraktive og gir aktivitetsglede. Lignende anbefalinger finnes i en omfattende amerikansk studie, 2018 Physical Activity Guidelines Advisory Committee Scientific Report, som foreslår at tiltak må rettes inn mot å styrke metoder for atferdsendring på individnivå, samt å bedre tilgangen til områder hvor folk kan være fysisk aktive.

I løpet av 2019 skal Regjeringen legge frem en ny tiårs handlingsplan for fysisk aktivitet. Fysisk inaktivitet skal innen 2025 reduseres med 10 prosent, og innen 2030 med 15 prosent (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019). I den nye Folkehelsemeldinga kommer det frem tre innsatsområder som skal løftes frem for utviklingsarbeidet (ibid.):

- *«Legge bedre til rette for å skape aktivitets- og gåvennlige bo- og nærmiljø og ta vare på områder som er under press, for eksempel lekeområder, naturområder, parker, grøntområder og stier der folk bor, gjennom blant annet egnede virkemidler, samskaping og modellutvikling i både by- og landkommuner.*
- *Utvikle og ta i bruk nyskapende og fremtidsrettede løsninger for å motivere og mobilisere til økt fysisk aktivitet i alle innbyggergrupper gjennom blant annet samarbeid med innovasjons- og teknologimiljø og med media.*
- *Legge til rette for tverrfaglig forskning og utvikling, kunnskaps- og erfaringsbasert praksis og system for bedre oversikt over aktivitetsnivået blant alle innbyggerne.»*

Det må påpekes at det ikke er gitt at alle som er fysisk inaktive faktisk ønsker å bli mer aktive. Kanskje viktigere er det å avklare potensiale for økt fysisk aktivitetsnivå, og man har tidligere delt fysisk inaktive inn i (Ommundsen & Aadland, 2009):

- Ikke potensielt aktive – de som ikke ønsker å begynne med regelmessig fysisk aktivitet
- Potensielt aktive – de som har lyst til å begynne med regelmessig fysisk aktivitet

Det er de «potensielt aktive» det er mest hensiktsmessig å nå ut til når det gjelder utforming/prioritering av anleggspolitikken. I Ommundsen og Aadland (2009) oppgir 23 prosent av respondentene at de ønsker å bli mer aktive. Flertallet av disse har tidligere vært aktive, befinner seg i aldersgruppen 30 – 39 år, og har mer enn fire års høyere utdanning. De viktigste faktorene for denne gruppen når det gjelder å bli mer fysisk aktive, er tiltakslust, motivasjon, og

sosial støtte i form av treningspartnere eller at noen drar dem med. Det kan også være andre faktorer som innvirker på hvorvidt og i hvilken grad vi etterspør fysisk aktivitet, en «latent» etterspørsel, som kan være avhengig av at den typen anlegg vi ønsker å bruke til fysisk aktivitet, ikke er tilgjengelig, eller at etterspurt mengde fysisk aktivitet avhenger av trender (Sportscotland, 2015).

Det er en rekke faktorer som virker inn på en persons fysiske aktivitetsnivå. Bildet er både sammensatt og komplekst (se f.eks. Wester m.fl., 2008, for en utdypende diskusjon). En måte å kategorisere ulike faktorer på et overordnet nivå, er en inndeling i fire grupper: *individuelle faktorer, sosiale omgivelser, bygget miljø og naturens ressurser*. De to sistnevnte kategoriene, bygget miljø og naturens ressurser, kan sies å utgjøre et fysisk mulighetsrom for etablering av anlegg og utøvelse av aktivitet, mens de to førstnevnte kategoriene, individuelle faktorer (som kjønn og alder) og sosiale omgivelser (som kultur og inntektsnivå), påvirker individets motivasjon for aktivitet og etterspørselen etter aktivitetstilbud. Vi ønsker med denne påpekningen å trekke en grensegang mellom faktorer som styrker tilbudssiden for økt aktivitet og faktorer som tilhører etterspørselssiden. Til tross for at tildeling av spillemidler må ses som ett av flere tiltak som faller inn under kommunenes og fylkeskommunens overordnede ansvar for folkehelse i befolkningen, er det i hovedsak tilbudsfaktorer man kan påvirkes gjennom spillemiddelpolitikken. Det må likevel påpekes at selv om vi gjør en inndeling mellom individuelle faktorer og forhold ved anleggene som påvirker vårt fysiske aktivitetsnivå, så vil det ofte være slik at mange av disse faktorene innvirker på hverandre på tvers av kategoriene. I det følgende presenteres hhv. betydningen av individuelle og sosiale forhold og tilbud og fasiliteter ved anlegg for fysisk aktivitet, samt barrierer for deltakelse i fysisk aktivitet og erfaringer fra Danmark.

3.1 BETYDNINGEN AV INDIVIDUELLE OG SOSIALE FORHOLD FOR FYSISK AKTIVITET

I Kan2-undersøkelsen svarer de fysisk aktive deltakerne både på hvilke faktorer som innvirker på valget om å være fysisk aktiv, og valget om ikke å være fysisk aktiv (Hdir, 2014c). De viktigste faktorene for fysisk aktivitet var hhv. «forebygge helseplager» (76 prosent), «komme i bedre form» (77 prosent), «fysisk og psykisk velvære» (66 prosent), «få frisk luft» (57 prosent) og «holde vekten nede» (51 prosent). De viktigste årsakene til ikke å drive med fysisk aktivitet var «Har ikke tid», (37prosent), «Orker ikke» og «Vil heller bruke tiden min til andre ting». «Har ikke tid» var hyppigst oppgitt i gruppen 20 – 35-år, og sjelden årsak blant de i aldersgruppen 65 år og eldre. Også andre undersøkelser viser at særlig motiver knyttet til fysisk og mentalt overskudd, samt helse/livskvalitet er viktig for deltakelse i fysisk aktivitet (Breivik m.fl., 2011; Breivik og Rafoss, 2017). Det må bemerkes at det kan være svaralternativ som ikke er inkludert i disse spørreskjemaene, som ligger til grunn for ønsket om å være fysisk aktiv. Som et eksempel blir respondentene ikke spurt om betydningen av for eksempel indre motivasjon for valget om å være fysisk aktiv.

Møreforskning spurte personer som brukte anlegg for fysisk aktivitet til egenorganisert aktivitet og som ønsket å bli mer aktive, hva som skulle til for å få dem mer aktive (Skrove m.fl., 2017). I samsvar med funn fra Kan2 svarte flest «bedre tid» (43 prosent). Andre faktorer som kunne bidra til å få dem mer aktive var: «bedre helse/velvære» (30 prosent), «noen å være aktiv sammen med»

(13 prosent), bedre/andre typer anlegg (seks prosent), «bedre økonomi» (fire prosent) og «anlegg nærmere hjemme» (tre prosent) (ibid.).

I det følgende presenteres noen av de mest vanlige individuelle og sosiale forholdene som innvirker på hvordan vi etterspør fysisk aktivitet.

3.1.1 MOTIVASJON

Begrepet «nåtidsskjevhet» er velkjent i samfunnsøkonomisk forstand, og det er vesentlig også når det gjelder befolkningens valg knyttet til fysisk aktivitet. Dette innebærer at vi ofte vektlegger nåtiden høyere enn fremtiden, i tillegg til at vi i ettertid av et valg ønsker at vi vektla fremtiden høyere (se f.eks NOU 2007:8). Dette kan være årsaken til at mennesker dag etter dag velger bort fysisk aktivitet for andre gjøremål, og slik sett er begrepet knyttet til det vi kan oppleve som et motivasjonsanliggende. Videre er det slik at barrierene for å komme seg ut og gjennomføre fysisk aktivitet er større for en utrent person uten erfaring med fysisk aktivitet. Relatert til det folkelige begrepet «dørstokkmila», så vil denne virke lengre for inaktive, samtidig som den gode følelsen som kommer av fysisk aktivitet, gjerne ikke gjør seg gjeldende på første forsøk (Strøm m.fl., 2016).

Andre personlige barrierer for etterspørsel etter fysisk aktivitet kan knyttes til ulike livsfaser, som for eksempel småbarnsperioden, som ofte innvirker negativt på fysisk aktivitetsnivå (Ommundsen og Aadland, 2007). En forprosjektstudie om offentlige bevilgninger til anlegg for fysisk aktivitet peker på behovet for innsikt i motivasjon og incentiver som virkemiddel for å øke aktivitetsnivået i befolkningen (Nossum m.fl., 2015). En undersøkelse blant brukere av tilrettelagt friluftsliv gjennom Stikk UT! viste at deltakerne var indre motivert, altså at de gikk på tur fordi det opplevdes stimulerende, ga dem glede, velvære og mestring (Skrove m.fl., 2015). Studien viste at mange av brukerne hadde lite erfaring med tur og friluftsliv fra før, og skilt, merking og turbeskrivelser var i hovedsak det som senket terskelen for å dra ut på tur. Eksempelet Stikk UT! hadde for svært mange av sine brukere stor betydning for deres fysiske aktivitetsnivå.

3.1.2 SOSIAL ULIKHET

Både i Norge og en rekke andre land foreligger sosioøkonomiske (sosiale) ulikheter i helse som danner gradienter gjennom befolkningen. Dette betyr at sosioøkonomiske forhold (målt ved for eksempel utdanningsnivå, inntektsnivå eller innvandrerbakgrunn) virker inn på fysisk aktivitetsnivå og helse, hvor de med lav sosioøkonomisk status generelt har dårligere helse og lever kortere enn de med høy sosioøkonomisk status (Folkehelseinstituttet, 2018; Cutler m.fl. 2008; Machenbach, 2006; Helsedepartementet, 2003). Allerede i St.meld. nr. 16 «Resept for et sunnere Norge. Folkehelsepolitikken» (Helsedepartementet, 2003) ble det satt nasjonalt fokus på å redusere sosiale ulikheter i helse. I nasjonale tilrådninger til hvilke tiltak det bør satses på for å redusere sosiale ulikheter, nevnes befolkningsrettede strategier, altså tiltak som når alle, over tiltak rettet mot høyrisikogrupper. Årsaken er at selv om risikoen for «uhelse» er mindre per person i store befolkningsgrupper, er det totale antallet personer som nås så høyt at effekten i sum også blir stor. Selv om høyrisikogrupper har stor risiko, så er de relativt få i antall (Dahl m.fl., 2018; Hdir, 2018b). Dette relateres til prioritering nr. 2 for spillemiddelfordeling i Møre og Romsdal; anlegg som utjevner sosiale forskjeller for aktivitet og helse.

Til tross for det nasjonale fokuset har forskjellene i befolkningen økt, også de siste årene, dvs. at de rike blir rikere og ved bedre helse, mens de fattige får mindre og er ved dårligere helse (Hdir, 2018b). Per dags dato er det på nasjonalt nivå dobbelt så mange menn med høgskole- og universitetsutdanning som oppfyller anbefalingene om fysisk aktivitet sammenlignet med menn med grunnskoleutdanning. For kvinner er det omtrent femten prosentpoeng flere som oppfyller anbefalingene for fysisk aktivitet for de med høyere utdanning enn de med grunnskoleutdanning (Hdir, 2015). Undersøkelser viser at personer med høyere utdanning er mer fysisk aktive ved høy eller moderat intensitet (de trener/mosjonerer mer) enn de med lav sosioøkonomisk status, men de er mindre hverdagsaktive og sitter mer i ro. De med lavere sosioøkonomisk status er mer aktive (målt i antall timer) i lavere intensitetsnivå, hvilket kan skyldes at stillesittende arbeid er mindre vanlig blant de med lavere utdanning (Breivik og Rafoss, 2017; Hdir, 2015). Likevel er det slik at selv om antall aktive i befolkningen som trener og mosjonerer øker, så har andelen som bruker tradisjonelle anlegg ikke økt de siste årene (Breivik og Rafoss, 2017).

Det er også slik at helsevaner og fysisk aktivitetsnivå gjerne går i arv; foreldre som er fysisk aktive selv får gjerne fysisk aktive barn. Fysisk aktivitetsvaner etableres ofte i ung alder, og følger barna inn i voksenlivet (Mjaavatn og Gundersen, 2005; Samdal m.fl. 2012). Videre er det færre barn og unge i familier med lav sosioøkonomisk status som deltar i organiserte aktiviteter, i hovedsak grunnet økonomiske utfordringer (Bakken m.fl., 2016, Kaurstad m.fl., 2014, Straume m.fl., 2019). Idretten preges av stadig høyere kostnader, større profesjonalisering og økt foreldreinnsats, som bidrar til ytterligere ekskludering (Strandbu m.fl., 2017). For å utjevne sosiale forskjeller i fysisk aktivitetsnivå fremstår anlegg som tilrettelegger for egenorganisert aktivitet stadig viktigere.

Idretts- og anleggspolitikken kan sikre tiltak som bidrar til å inkludere flere i organisert og egenorganisert aktivitet på fritiden. I 2018 ble det opprettet et ressursenter for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet som skal bidra til å følge nye aktivitets- og anleggstrender i Norge⁸. Ressurssenteret skal bistå egenorganiserte aktiviteter slik at de får større innpass i kommunale planprosesser og bedre deres tilgang til fellesskapets midler, som spillemidlene. Ett av hovedmålene er «flere og bedre aktivitetsarenaer lokalt». Ressurssenteret har allerede bistått i utviklingen av flere åpne, gratis arenaer for fleraktivitetstilbud⁹. I henhold til Folkehelsemeldinga (Helse- og omsorgsdepartementet, 2019) skal ressursenteret sammen med føringene i regjeringsplattformen om anleggsmidler bidra til at anleggsutviklingen bedre samsvarer med aktivitetsprofilen i befolkningen. Samtidig ønsker Kulturdepartementet å bidra til nye ideer til anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet, gjennom å finansiere prosjekter som kan «inspirere den fremtidige utviklingen av aktivitetsanlegg»¹⁰.

⁸ <https://www.tverga.no/>

⁹ Se referanseprosjekt: <https://www.tverga.no/for-kommune/referanseprosjekter/>

¹⁰ For mer informasjon: <https://www.godeidrettsanlegg.no/temaside/tilskudd-til-nyskapende-aktivitetsarenaer>

3.2 BETYDNINGEN AV TILBUD OG FASILITER VED IDRETTSANLEGG FOR FYSISK AKTIVITET

Både tilgjengelighet av og type anlegg, samt målgruppen som er i fokus, er faktorer som innvirker på fysisk aktivitetsnivå i befolkningen. Vi presenterer i det følgende ulike funn nasjonalt og internasjonalt som sier noe om nærhet til og fasiliteter ved anlegg for fysisk aktivitet, det vi kaller *tilbudssidefaktorer*.

En dansk studie viser at folk har et høyere aktivitetsnivå på fritiden dersom de har tilgang til parker, anlegg for mosjon eller grøntområder i nærheten av hjemmet eller arbeidsplassen (Toftager m.fl., 2011). Studier av anlegg og deltakelse i sportsaktiviteter i Tyskland, jf. Wicker m.fl. (2013), finner en positiv sammenheng mellom fysisk aktivitetsnivå og tilgang til anlegg for svømmehaller, men negativ sammenheng for løpe- og tennisbaner. Forklaringen på det sistnevnte funnet tilskrives endret interesse for tennis generelt i befolkningen, slik at tilbudet er høyere enn etterspørselen, samt at kvinner og eldre personer foretrekker helse- og fitnessstrening fremfor konkurranseidretter, noe som ikke krever spesialiserte lokaler. Dette er et eksempel på hvordan trender kan gi et misforhold mellom tilbud og etterspørsel etter enkelte aktiviteter over tid. Videre var lange arbeidsdager, hvorvidt individet var mann, og hvorvidt individet hadde ikke-etnisk bakgrunn av negativ betydning for deltakelse i fysisk aktivitet. Også kostnad knyttet til bruk av anlegg var negativt assosiert med sannsynligheten for at individet deltok i organisert og egenorganisert idrett. (Wicker m.fl., 2013; Poupaux og Breuer, 2009). Hallmann m.fl. (2011) undersøker også hvordan bystørrelse innvirker på etterspørsel etter idrettsanlegg, og finner at tilbud av svømmeanlegg er viktig for idrettsdeltakelse i større byer, mens tilbudet av ulike idrettsbaner er viktigere i mellomstore byer. Konklusjonen er dermed at etterspørsel etter ulike aktiviteter kan variere med bystørrelse og målgruppe, og at dette må tas hensyn til i utforming av anlegg.

I en amerikansk studie finner Powell (2007) at tilgjengelighet til kommersielle anlegg for grupper av befolkningen som har begrenset tilgang til anlegg (eng: «underserved populations») kan bidra til økt fysisk aktivitetsnivå blant eldre ungdom og jenter. En undersøkelse av endring i tilgang til sportsfasiliteter i Finland viser at en økning i avstand til anlegg og færre anlegg, gir reduksjon i fysisk aktivitet (Halonen m.fl., 2015).

I Norge viser resultater fra Kan2 at de som bor 1-10 minutter fra et friområde park/turvei har signifikant høyere aktivitetsnivå (seks prosent) enn de som bor 11-30 minutter unna (Hdir, 2015). Tilsvarende forskjell i aktivitetsnivå finner man også mellom de som bor 1-10 minutter unna skog/mark/fjell og de som bor mer enn 30 minutter unna. Det er i denne analysen ikke tatt hensyn til hvorvidt de som bosetter seg nærme fasiliteter for fysisk aktivitet, er de som i utgangspunktet ville vært fysisk aktive. Når det gjelder nærhet til treningssenter, idrettshall og utendørsidrettsanlegg, er det ikke signifikante forskjeller mellom de ulike avstandsgruppene. Andre studier viser at turstier og friluftsanlegg har et stort potensiale for å bidra til økt aktivitetsnivå blant de minst aktive og inaktive i befolkningen, se Breivik og Rafoss (2017), Nossun m.fl. (2015), Skrove m.fl. (2015) og Skrove m.fl. (2017).

En utfordring ved blant annet flerbrukshaller, og andre spesialanlegg som benyttes av organiserte aktiviteter, er tilgjengelighet i form av ledig kapasitet (Nossun m.fl., 2015, Skrove m.fl., 2017). I en landsrepresentativ undersøkelse i Danmark, fant Høyer-Kruse m.fl. (2017) at idrettshaller

benyttes i lavere grad enn den tid de er booket (booket tid i 83 prosent av tiden mellom kl. 16-22 på hverdager, reelt benyttet tid var 61 prosent av tiden). Den ledige kapasitet omhandler derfor ikke kun tidsrom som ikke er booket, men også ubenyttet forhåndsbestilt tid, som kunne vært benyttet av andre dersom denne kunne avbestilles, frigjøres eller selges på noe vis (Høyser-Kruse m.fl., 2017, Nossun m.fl., 2015).

Undersøkelsen til Høyser-Kruse m.fl. (2017) ga også informasjon om hvem som brukte de ulike anleggskategoriene. Idrettshaller ble i størst grad benyttet av aktiviteter for begge kjønn, mens de fleste brukere av kunstgressbaner var gutter/menn. De fleste aktiviteter på kunstgressbaner var for barn og unge under 25 år, mens det i idrettshaller var flere brukere på tvers av aldersgrupper. For barn og unge er skoleområde kanskje det område med størst potensiale, ved at det kan bidra til å øke aktivitetsnivå både i og utenom skoletiden, samt at det fungerer som en sosial møteplass og et nærmiljøanlegg (Limstrand, 2000, Skrove m.fl., 2017, NIRAS, 2018).

3.3 BARRIERER FOR DELTAKELSE I FYSISK AKTIVITET

Norges fotballforbund, Nordmøre og Romsdal Fotballkrets, Sunnmøre Fotballkrets, Møre og Romsdal Idrettskrets og Møre og Romsdal fylkeskommune har utarbeidet rapporten «Deltakelse i fritidsaktiviteter blant ungdom i Møre og Romsdal» (2019). Her brukes data fra en spørreundersøkelse blant elever ved ungdomsskoler og videregående skoler til blant annet å se på deltakelse i fritidsaktiviteter og frafall i organisert idrett i Møre og Romsdal. Rapporten er utarbeidet særlig som et kunnskapsgrunnlag om frafall i jentefotballen i fylket. Undersøkelsen viser at de viktigste faktorene for deltakelse i organisert idrett, inkludert fotball, er at ungdommene liker å være aktive, at det er sosialt å være med, og at trening er moro. Videre var hovedårsakene til at både jentene og guttene sluttet med fotball at de ikke følte seg god nok, og at det ble for seriøst. For jentene var det av betydning at det var mest fokus på de beste i fotballen, mens en stor andel av guttene oppgav at det ikke var en spesiell sportslig grunn til at de sluttet. Av sosiale årsaker til at ungdommene sluttet med fotball, var at det var «kjedelig» svaret som flest gutter og jenter oppgav. Blant jentene var det mange som oppga at det ikke var en spesiell grunn, og at de prioriterte skolearbeid. Flere av guttene svarte i stedet at de hadde for liten tid. På spørsmål om hva som skulle til for at de som hadde sluttet i fotballen skulle begynne igjen, svarte flertallet av begge kjønn, men en større andel av jentene, at de måtte introduseres for et fotballtilbud der det var viktig at de kunne ha det moro, og hvor alle kunne delta. For jentene var det av stor betydning at de har en vennegjeng som også var med, at det tilrettelegges for skolearbeid i bedre grad, at de blir sett på trening, og at de har et lag de kan spille på. De viktigste årsakene til at ungdommene bedrev egenorganisert trening (eks. treningssenter, friluftsliv, ballspill, toppturer og E-sport) var at det er gøy, og at de selv vil bestemme når de skal trene og hva de skal gjøre på fritiden.

Andre studier av frafall i organisert idrett blant ungdom peker på betydningen av f.eks. ferdigheter, konkurranseaspektet og utøvernes forhold til treneren og venner, samt betydningen av skole, skader, foreldre og andre interesser som årsaker til at de forlater idretten (se f.eks. Reitlo, 2012), i tillegg til at ungdommene ikke vil forplikte seg til faste treninger (Ødegård m.fl., 2016). Det finnes også en del internasjonal litteratur som undersøker hvordan kostnad/pris og opplevde nytteeffekter innvirker på deltakelse i trening og mosjon. En britisk studie finner for eksempel at

etterspørselen etter fysisk aktivitet er negativt relatert til «variable priser» (som f.eks utstyrsleie og inngangsbilletter) og positivt korrelert med faste priser (som f.eks. medlemskapsavgifter, priser på utstyr, osv.). I denne analysen ble det ikke skilt på type fysisk aktivitet, og hele utvalget var personer som var aktive (Anokye m.fl., 2012).

3.3.1 ØKONOMI SOM BARRIERE FOR DELTAKELSE I ORGANISERT IDRETTSAKTIVITET

Møreforskning Molde har tidligere vist at barn med innvandrerforeldre deltar i mindre grad enn barn av norskfødte foreldre i organiserte fritidsaktiviteter, og at dette i hovedsak skyldes utfordringer knyttet til å dekke kostnader (Kaurstad m.fl., 2014). I et annet prosjekt knyttet til egenorganisert bruk av anlegg for fysisk aktivitet fant vi at flere personer med middels eller dårlig økonomi enn personer med god økonomi bruker turløyper til egenorganisert aktivitet fordi det er gratis (Skrove m.fl., 2017).

Kulturdepartementet er en av sju sektormyndigheter som har fått særlig oppdrag for å være med å forebygge barnefattigdom. I strategien Barn som lever i fattigdom (2015-2017) tilfaller 10 av strategiens 64 tiltak for å redusere barnefattigdom nettopp Kulturdepartementet. Felles for disse 10 tiltakene er at de fokuserer på frivillig sektor, og i flere tilfeller idretten spesifikt. Fokuset på frivillig sektor forklares slik (Barne- ungdoms- og familiedirektoratet, 2015):

«Frivillige organisasjoner innen idrett, kunst og kultur er viktig for barn og unge. Deltakelse i frivillige organisasjoner gir tilgang til opplevelser, mestring, venner og sosial tilhørighet. Å legge til rette for deltakelse på ulike fritidsarenaer i lokalsamfunnet er av stor betydning for en god oppvekst. På grunn av dårlig økonomi og manglende inkludering, hindres imidlertid noen barn fra å delta. Regjeringen prioriterer derfor tiltak som gjør det mulig for flere barn å delta i ferie- og fritidsaktiviteter.»

Norges Idrettsforbund er med sine over to millioner medlemskap og nesten 11 000 idrettslag Norges største frivillige organisasjon. Gjennom sin visjon «*Idrettsglede for alle*» har Norges Idrettsforbund som formål å arbeide for at alle mennesker gis mulighet til å utøve idrett ut fra sine ønsker og behov, uten å bli utsatt for usaklig og uforholdsmessig forskjellsbehandling. I Norges Idrettsforbunds Idrettspolitisk dokument (2015-2019) fremkommer det i programerklæring nr. 3 å redusere økonomiske hindringer for barn og unges deltakelse gjennom ulike tiltak (Norges Idrettsforbund, 2015). Ett av tiltakene er at de ønsker gratis bruk av offentlige idrettsanlegg for barn og unge. Videre administrerer Norges Idrettsforbund tilskuddsordningen «*Inkludering i idrettslag*» hvis mål er å bidra til økt deltakelse av nye grupperinger inn i lagenes ordinære aktivitetstilbud, gjennom å motvirke økonomiske og kulturelle barrierer som kan være til hinder for deltakelse i ordinær idrettsaktivitet (Norges Idrettsforbund, 2019). Tilskuddsordningen er i dag begrenset til navngitte kommuner.

Til tross for økt bevisstgjøring rundt dette temaet ser det ut til at der fortsatt er økonomiske hindringer i veien for barn og unges idrettsdeltakelse. Dette er også synlig i norsk offentlig debatt som i økende grad setter søkelyset på økonomisk eksklusjon i idretten. Som en konsekvens har idretten selv initiert undersøkelser for å kartlegge kostnader relatert til idrettsdeltakelse. For eksempel viste en rapport fra Norges Fotballforbund i 2017 at klubbmedlemskap i fotballen var relativt rimelig sammenliknet med andre idretter, men at kostnadene økte i barne- og

ungdomsfotballen (Norges Fotballforbund, 2017). Kostnadene assosiert med å spille fotball varierte også stort fra klubb til klubb (ibid.). På oppdrag fra Norges Fotballforbund gjennomførte Høgskolen i Molde og Møreforskning Molde i 2018-19 en studie av norske fotballklubbers arbeid med inkludering av barn og unge i lavinntektsfamilier (Straume m.fl., 2019). Studien fokuserte på samarbeidet mellom aktører som fotballkretser, fotballklubber, kommuner, offentlige institusjoner, skoler og andre, og så på utfordringer og muligheter for inkludering av barn og unge i lavinntektsfamilier. Resultater viste at hovedutfordringen for mange av klubbene var å identifisere hvem som var i lavinnteksgruppen og dermed sette inn tiltak for inkludering. Videre var kostnader relatert til medlemskontingent, treningsavgift, utstyr og transport trukket frem som barrierer for inkludering av barn og unge i lavinntektsfamilier (ibid.).

At økonomi kan være til hinder for barn og unges idrettsdeltakelse viser seg også i ferske data fra Ungdataundersøkelsen (Bakken, 2018). Undersøkelsen viser at dobbelt så mange fra høyere sosiale lag deltar sammenlignet med barn og unge fra familier med færre ressurser (Andersen og Bakken, 2018; Bakken, 2018). Så mye som fire ganger flere barn og unge fra lavere sosiale lag har aldri vært med i idrett (15 vs. 4 prosent, ibid.). Det er også flere fra lavere sosiale lag som slutter med idrett før ungdomstiden.

Videre ser en at den frivillige idretten i økende grad profesjonaliseres. Flere idrettslag ansetter daglige ledere, lønnede trenere, og dugnadsøkonomien er på mange områder truet av en profesjonell logikk (Strandbu m.fl., 2017). I praksis ser en også at den organiserte idretten utfordres av kommersielle aktører med tilbud om ekstraaktivitet mot høye kostnader. Det er derfor sentralt å fortsette å øke kunnskapsbasen om hva som er de store inntektene og utgiftene, samt hva som er kostnadsdriverne i norsk organisert barne- og ungdomsidrett.

3.3.2 UNIVERSELL UTFORMING

I dag må alle idrettsanlegg som mottar spillemidler oppfylle kravene til «universell utforming», definert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013):

"Med universell utforming menes: utforming av produkter, omgivelser, programmer og tjenester på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker, i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Universell utforming skal ikke utelukke hjelpemidler for bestemte grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne når det er behov for det".

Flere ønsker å delta i mosjon, trening, sport og friluftsliv, men vanskelig tilgjengelighet er ofte en barriere for å kunne delta (se f.eks. Ommundsen og Aadland, 2007). Som et eksempel er det mindre enn tre prosent av friluftsområdene i landets fylker som tilfredsstillt kravene for universell utforming for personer med nedsatt bevegelse og nedsatt syn (Friluftsrådernes Landsforbund, 2010; Kittelsaa, 2007). Ofte er det flere faktorer som er viktig for å fremme deltakelse og aktivitet blant personer med nedsatt funksjonsevne, og da særlig i gruppen som har nedsatt bevegelse/syn. Eksempler på dette er begrensninger i tilgjengelighet og tilrettelegging, f.eks. når det kommer til adkomst, garderobeløsninger og parkeringsmuligheter, (Molden m.fl., 2009; Sjøholm, 2007).

3.4 ERFARINGER FRA DANMARK

Danmark er kjent for sin innovative tilnærming til idretts-, kultur- og friluftsanlegg. Lokale og Anlægsfonden ble etablert i 1994, og er ansvarlig for fordeling av tippemidler, Danske Spil¹¹. Hvert år fordeler Lokale og Anlægsfonden 80-90 millioner danske kroner (tilsvarende 100-120 millioner norske kroner). Lokale og Anlægsfonden opererer i regi av Kulturministeriet og skal bidra til å skape møteplasser som er tilgjengelige, gir mening og setter spor. De arbeider med å utvikle og være rådgiver i byggeprosjekter og fysiske fasiliteter innen idretts-, friluft-, og kulturliv. Alle typer foreninger, organisasjoner, institusjoner, fond og kommuner som vil bygge og drive fasiliteter uten privatøkonomiske interesser kan søke om støtte.

Lokale og Anlægsfondens visjon er å være den unike kunnskapsformidler, smeltedigel og utviklingsfond for fremtidens bærekraftige fritid. Herunder skal de være banebrytende innen nye måter å utfolde idretts-, friluft-, og kulturliv. De skal også bidra til steder hvor mennesker møtes, ha høy faglighet og ideer fra forskjellige verdener som forener seg på en ny, smidig og givende måte. Deres misjon er at de skal inspirere, utfordre, rådgi og støtte dem som skaper rammene for fremtidens bærekraftige fritid. Dette skal de gjøre:

- Med utgangspunkt i kjente og ukjente behov hos sluttbrukerne
- Gjennom brukermedvirkning og samskaping
- Gjennom kunnskapsbaserte partnerskap og i form av kunnskapssenter og nettverksorganisering

I perioden 2012-2014 var Lokale og Anlægsfondens strategi å gi lukkede skoler i mindre samfunn ny karakter og omdanne dem til idretts-, kultur og fritidshus for å samle aktiviteter og foreninger og understøtte sosialt samvær for de lokale innbyggerne. Seks skoler deltok i prosjektet Skole+, hvor målet var å skape mer og bedre rom for bevegelse og plass til nye brukergrupper på skolene. En evalueringsrapport (NIRAS, 2018) viser at man har lyktes med tiltakene som er gjort på skolene. Rapporten gir en detaljert beskrivelse av de ulike prosjektenes innhold og omfang. Videre peker den på seks grep som har bidratt til å skape økt bevegelse:

- Aktivitet skaper mer aktivitet. Det er lettere å bygge på aktiviteter som allerede finnes på skolene, enn å starte med aktiviteter på en skole hvor det ikke er gjort aktiviteter fra før utenom skoletiden. For eksempel at det bygges treningsrom som foreldrene kan benytte i tilknytning til lekeområder for barna, eller at det er aktivitetsmuligheter for foreldre og søsken som venter på barn som deltar i organiserte aktiviteter. Nye, multifunksjonelle rom på skolene gir ikke økt aktivitet i seg selv dersom ikke foreninger eller individer starter aktivitet der.
- Korte og sirkulære aktivitetsruter/bevegelsesforløp (som f.eks. å rutsje ned en tunnel, for så å løpe opp igjen) understøtter intensiv bevegelse, over lengre tid.

¹¹ <https://www.loa-fonden.dk/>

- Utfordrende og farlige aktiviteter motiverer mange: Mange motiveres av fysiske og mentale utfordringer, hvor de utfordres på mot, balanseevne, styrke eller utholdenhet på nye måter. Det som utfordrer mest, er mest populært.
- Enkle grep gir god effekt: Plassering av enkelte elementer kan gi stor effekt dersom de er plassert på rett sted.
- Oppholdssteder og varierende sosiale arenaer understøtter aktivitet: Innretninger som legger til rette for opphold og samvær i nærheten av nye bevegelsesfasiliteter understøtter bevegelse og aktivitet.
- Fleksibel romoppdeling og transparens utvider aktiviteten: Det å kunne dele opp og innrette rom til ulike aktiviteter utvider aktivitetsmulighetene. Flere aktiviteter kan utføres i samme rom, og man kan differensiere aktiviteter slik at alle blir med. Transparente flater synliggjør aktiviteter og brukere som oppleves inspirerende og inviterende.

I samarbeid med foreningen Realdania har Lokale og Anlægsfonden blant annet gjennomført prosjektet «Drøn i skolegården» (Realdania, Lokale og Anlægsfonden og Kræftens Bekæmpelse, 2017). Her ble sju skolegårder opprustet og bygget om til å bli en «annerledes skolegård», og det ble utformet eksperimentelle utearealer som utfordret barna fysisk i større grad. Prosjektet ble fulgt gjennom en intervensjonsstudie ved bruk av GPS-målinger, som viser at barna i snitt bevege seg ti minutter mer om dagen, enn før skolegården ble bygget om (Christiansen, Toftager, Pawlowski, Andersen, Ersbøll, & Troelsen, 2017). Det er ikke gjort undersøkelser som sier noe om disse effektene vedvarte over tid.

Eksempel på uteområde etter ombygging gjennom «Drøn på skolegården». Foto: Leif Tuxen, hentet fra <https://www.iptc.org/>

Andre prosjekter gjennomført av Lokale og Anlægsfogden i Danmark, er «Fælles Rum». Her etterspørres gode initiativer til møtesteder og fritidsfasiliteter, som særlig skal skape felles møteplasser i utsatte boligområder. Hensikten med tiltaket er å åpne opp mellom boligområder og dermed skape nye steder som tilrettelegger for aktiviteter i området¹².

Andre eksempler på hvordan Lokale og Anlægsfonden tenker nytt om sosiale møtearenaer som også legger til rette for fysisk aktivitet, er gjennom å bygge såkalte «Multihus». Multihuset har et torg med scene i midten, som danner senter for å gå til ulike rom for ulike aktiviteter, f.eks.

¹² Hentet fra <https://realdania.dk/nyheder/2018/06/by-i-balance-pulje-070618>

kunstrom, streetsporthall, rom til ulike aktiviteter som dans, yoga og kulturarrangement. Multihuset er også knyttet sammen til en utvendig aktivitetspark med muligheter for å utøve blant annet skatebowl, lekeplass, utendørs fitnessområde, multibane til ballspill, sykkelbane med mer. Tiltaket har vært gjennom 35 ulike brukergrupper, som har kommet med innspill til hvordan aktivitetshuset burde utformes.¹³

Danske studier viser også at aktivitetsavhengig tilskudd er viktig. I en PhD-avhandling om offentlig styring av selveide idrettsanlegg kom det frem at et aktivitetsavhengig tilskudd til idrettsanleggene økte ledere og bestyreres fokus på aktiviteter, noe som førte til økt aktivitetsnivå i anleggene (Iversen, 2015). Også Forsberg og kollegaer finner at aktivitetsstyrte kommunale tilskudd til idrettsanlegg øker bruken av anleggene (Forsberg m.fl., 2017). videre finner de en forskjell mellom kommunalt eide anlegg og selveide eller foreningseide anlegg, hvor de to sistnevnte får aktivitetsstyrte tilskudd i hovedsak basert på antall timer aktivitet i anlegget, mens kommunalt eide anlegg får aktivitetsstyrte tilskudd i hovedsak basert på driftsutgifter og vedlikehold.

¹³ Hentet fra <https://www.loa-fonden.dk/presse/2016/8-mio-kr-til-multihus-og-aktivitetspark-med-enestaaende-bred-brugergruppe/>

4 ANLEGGSPROFIL

I kapittel 3 ble det pekt på ulike faktorer som kan ha innvirkning på befolkningens fysiske aktivitetsnivå. Noen av disse faktorene er knyttet til selve infrastrukturen som er nødvendig for å gjennomføre de aktivitetene en ønsker. Eksempler på slike faktorer kan være nærhet til et idrettsanlegg eller en tursti, kvaliteten på anlegget, og hvor mange som bruker anlegget på samme tid, som er tema i dette kapitlet.

Med infrastruktur menes her alle former for anlegg som er bygget med det formål at det skal brukes til idrett og fysisk aktivitet. Dette inkluderer alle anlegg som benyttes innen organisert idrett, så vel som infrastruktur som er tiltenkt egenorganisert aktivitet. Videre inkluderes mindre anlegg som er knyttet opp til et nærmiljø eller i tilknytning til skoler (som ballbinge, apejungel, flerbruksområder m.m.) der målgruppen først og fremst er barn og unge.

Resten av kapitlet er delt i fire deler. I avsnitt 4.1 avklares noen begreper og definisjoner som er relevant for kapitlet. Deretter presenteres datagrunnlaget i 4.2. Selve kartleggingen av anleggssituasjonen gjennomføres i avsnitt 4.3, der vi sammenligner anleggssituasjonen i Møre og Romsdal med de andre fylkene i landet, og i avsnitt 4.4, der vi undersøker nærmere hvordan anleggssituasjonen er i de ulike kommunene.

4.1 BEGREPERSAVKLARING ANLEGG

4.1.1 ANLEGGSKLASSE, ANLEGGSKATEGORI, ANLEGGSTYPE

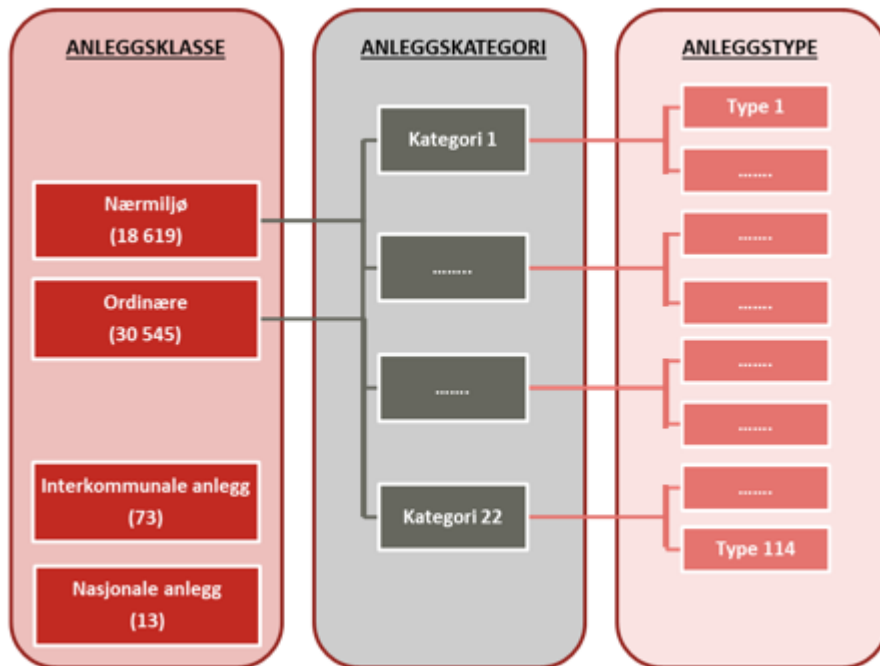
Vi vil, i tråd med den terminologi som brukes i anleggsregisteret, skille mellom følgende tre begreper; i) anleggsklasse, ii) anleggskategori og iii) anleggstype.

Anleggsklasse angir den groveste inndelingen. Så å si alle anlegg som er registrert i anleggsregisteret er enten et ordinært anlegg eller et nærmiljøanlegg. I tillegg opereres det med nasjonale anlegg og interkommunale anlegg. For Møre og Romsdal sin del så finnes det ingen nasjonale anlegg, og kun sju interkommunale anlegg.

Det neste nivået er anleggskategori. Det finnes i alt 22 ulike kategorier (se vedlegg 9.4). For en gitt anleggskategori, for eksempel friluftsanlegg, finnes det både ordinære anlegg så vel som nærmiljøanlegg. I forhold til kartleggingen vil dette kunne innebære at det samme anlegget kan bli inkludert flere ganger i analysene nedenfor. I de tilfeller der en analyserer de ulike anleggskategoriene isolert anser vi ikke dette som et alvorlig problem i praksis.

Anleggstype er det mest detaljerte inndelingsnivået. Totalt er det 114 ulike anleggstyper i anleggsregisteret. Anlegg som er definert innunder samme anleggstype kan kun forekomme i en bestemt anleggskategori. For Møre og Romsdal sin del er det flere av anleggstypene som ikke inneholder noen anlegg. Videre er det relativt mange av anleggstypene som har så få observasjoner at det ikke er meningsfullt å trekke noe ut av datamaterialet.

Figur 10 illustrerer sammenhengen mellom anleggsklasse, anleggskategori og anleggstype.

Figur 10: Sammenheng mellom anleggsklasse, anleggskategori og anleggstype.

4.1.2 ORDINÆRE ANLEGG OG NÆRMILJØANLEGG

Ordinære anlegg, i denne rapporten i hovedsak referert til som idrettsanlegg, utgjør hoveddelen av tilskuddsordningen til anlegg i kommunene. Ordinære anlegg er anlegg for idrett og fysisk aktivitet som skal være funksjonelle for spesifikke idretter og aktiviteter, og det utøves i hovedsak organisert aktivitet på disse anleggene. Kulturdepartementet definerer ordinære anlegg som: «anlegg for organisert idrett og fysisk aktivitet, friluftslivsanlegg og andre anlegg for egenorganisert fysisk aktivitet. Her inngår de aller fleste anlegg som kan motta støtte, fra store konkurransearenaer til friluftslivsanlegg og større anlegg for egenorganisert aktivitet.» (KUD, 2018, s. 23).

Kulturdepartementet definerer nærmiljøanlegg som: «kun mindre utendørsanlegg for egenorganisert, fysisk aktivitet, beliggende i tilknytning til bo- og/eller aktivitetsområder. Typiske nærmiljøanlegg er ballbinger/balløkker, nære turveier/turstier og ulike småanlegg.» (KUD, 2018, s. 23). For enheter i nærmiljøanleggsordningen kan det søkes om 50 prosent av kostnadene, maksimalt 300 000 kroner per enhet. Særlige tilskuddssatser gjelder ikke for nærmiljøanlegg.

4.1.3 ANLEGG FOR ORGANISERT OG EGENORGANISERT AKTIVITET

Med anlegg for organisert aktivitet menes idrettsanlegg hvor hovedaktiviteten er knyttet til idrettslag. Anlegg for egenorganisert aktivitet er anlegg som er dominert av egenorganiserte aktiviteter (Kulturdepartementet, 2018, s. 30). Dette er en skjønnsmessig inndeling hvor anlegg for egenorganisert aktivitet inkluderer alle søknader klassifisert som nærmiljøanlegg, med tillegg av alle søknader til ordinære anlegg innen kategoriene alpinanlegg, svømme- og stupeanlegg, friluftslivsanlegg, golfanlegg og turkart.

4.2 DATAKILDER

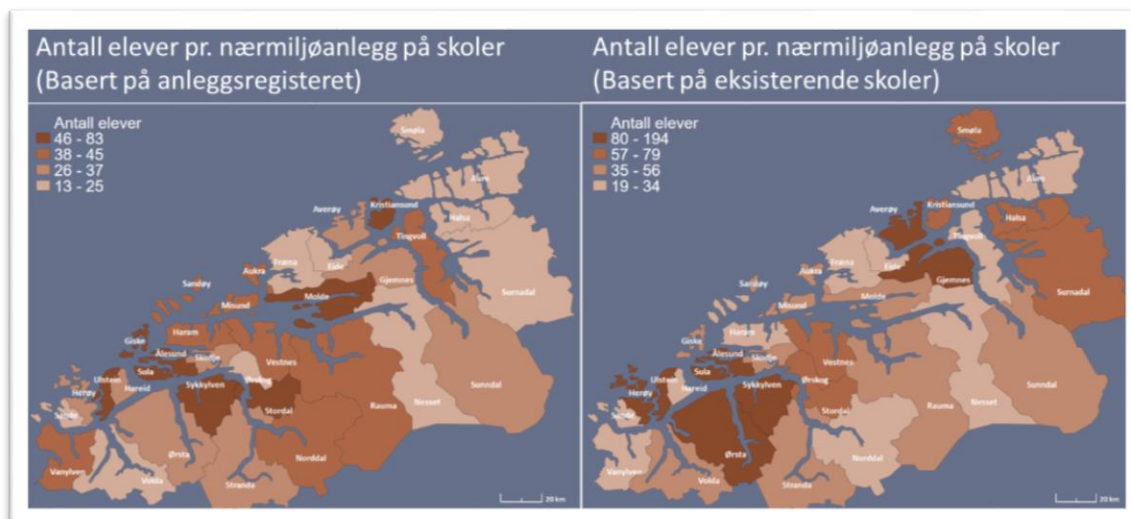
Gjennom anleggsregisteret.no, som ble etablert i 1992, skal alle anlegg registreres. Datamaterialet som benyttes i dette kapitlet, og i kapittel 5, er hentet fra anleggsregisteret¹⁴. Registeret forvaltes av Kulturdepartementet og inneholder informasjon om idretts- og friluftslivsanlegg i Norge samt hvilke tilskudd av spillemidler som er gitt til de forskjellige anleggene. Selv om anleggsregisteret inneholder mye informasjon om de ulike anleggene så har det blitt påpekt av flere at registeret har en rekke mangler (se for eksempel Telemarksforskning, 2017). Vår gjennomgang av anleggsregisteret avdekket flere tilfeller der nye anlegg som hadde erstattet gamle blir stående med dobbelttelling i anleggsregisteret på grunn av at det gamle opprinnelige anlegget fremdeles var oppført som «Eksisterende». Denne type feilregistrering har vi til en viss grad klart å rydde litt opp i, ved å kontrollere for at det ikke var dobbelttelling i variabler som «Anleggsnavn», «Sted» og «Eier». Denne kontrollen ble utført manuelt ved at vi kontrollerte med annen tilgjengelig informasjon om det var ett eller flere anlegg. Et annet problem var at vi fant eksempler på anlegg som vi positivt vet eksisterer, men som ikke var oppført i anleggsregisteret. Denne typen feilkilde har vi ikke prøvd å gjøre noe med.

Som en test på påliteligheten til anleggsregisteret gikk vi gjennom samtlige nærmiljøanlegg som var knyttet til en skole. I anleggsregisteret var det oppført eksisterende anlegg på 302 ulike skoler i Møre og Romsdal. Imidlertid er 117 av disse skolene nedlagt, noen for over ti år siden.¹⁵ Det vil være nærliggende å tro at en del av disse anleggene i realiteten ikke benyttes. Som et tankeeksperiment har vi illustrert to ulike hypoteser, i) der alle anleggene ved de 302 skolene er eksisterende og ii) at det kun er på de 185 aktive skolene der vi kan forvente å finne nærmiljøanlegg som er eksisterende. De to hypotesene er illustrert i Figur 11. Til høyre ser vi resultatet av en optelling der vi tar utgangspunkt i alle eksisterende anlegg som finnes i anleggsregisteret (dvs. 302 skoler). Til venstre vises samme optelling, men kun for de skolene som eksisterer i dag. Jo mørkere blåfargen er i Figur 11, jo flere elever deler et anlegg. For noen av kommunene ser vi at anleggssituasjonen forandrer seg totalt om en går fra den ene hypotesen til den andre. Eksempelet som er brukt her er kun ment for å synliggjøre ytterpunkter. Vi har derfor valgt å utelate selve tallene fra figuren.

¹⁴ <https://www.anleggsregisteret.no>

¹⁵ Oversikt over hvilke skoler som finnes, se

<https://skoleporten.udir.no/oversikt/oversikt/grunnskole/moere-og-romsdal-fylke>

Figur 11: Illustrasjon av anleggstilbud for nærmiljøanlegg i skoler. Kartet til venstre illustrerer en optelling basert på 302 skoler, mens til høyre viser optelling av 185 skoler. Kilde: Anleggsregisteret.

Med utgangspunkt i datamaterialet fra anleggsregisteret har vi fjernet alle anlegg som er klassifisert som «Udefinert». Vi har dermed avgrenset populasjonen til anlegg med status som «Eksisterende». I tillegg har vi fjernet åpenbare dobbelttelling. Videre har vi i kartleggingen av anleggssituasjonen i Møre og Romsdal tatt utgangspunkt i selve *brukeren*, og at brukerens mål med et anlegg er fysisk aktivitet i en eller annen form. Når det gjelder datamaterialet, betyr dette at vi har fjernet alle registreringer som er å regne som støttefunksjoner til selve anlegget, med den argumentasjon at disse anlegg alene ikke er tilstrekkelig for gjennomføring av aktivitet. Eksempler på slike registreringer er for eksempel garderobe, garasjebygg, lager, sanitærbygg, klubbhus, osv.¹⁶ Videre har vi fjernet alle andre registreringer som ikke er relatert til fysisk aktivitet, disse omfatter kulturanlegg, som for eksempel, bibliotek, galleri, konsertsal, scenekunstlokale m.m.

Data om befolkningsstruktur og andre nøkkeltall vedrørende Møre og Romsdal og dets kommuner er hentet fra Statistisk Sentralbyrå.

¹⁶ En kunne imidlertid argumentert for at denne type støttefunksjoner bidrar til å heve «kvaliteten» på selve anlegget. Grunnen til at vi ikke benytter denne informasjonen er at denne type registreringer ikke har vært samlet systematisk. Med andre ord, det er mange anlegg, spesielt nyere anlegg, som har denne type støttefunksjon, men der det ikke er registrert.

4.3 SAMMENLIGNING MELLOM MØRE OG ROMSDAL MOT ANDRE FYLKER

Anleggssituasjon Møre og Romsdal og landet - oppsummert

- Av 49 250 anlegg i Norge, ligger 3 873 i Møre og Romsdal
- Møre og Romsdal har nest flest registrerte anlegg av alle landets fylker (Trøndelag flest)
- Møre og Romsdal har betydelig større andel turstier enn resten av landet (34 mot 23 prosent)
- En høy andel turstier kan være årsaken til mange registrerte anlegg i fylket
- Hhv. 67 og 33 prosent av anleggene i fylket er ordinære anlegg og nærmiljøanlegg
- Målt etter anleggstilbud, har Møre og Romsdal den trettende beste dekningen av alle landets fylker
- Når det gjelder fotball, håndball, volleyball, friidrett, osv., så har Møre og Romsdal omtrent like stor prosentvis anleggsdekning som resten av landet.
- To av tre anlegg i Møre og Romsdal er rettet mot egenorganisert aktivitet

I dette delkapittelet vil vi sammenligne anleggsprofilen i Møre og Romsdal med hvordan det ser ut i de andre fylkene i landet. Først vil vi kort drøfte noen nøkkeltall som gir et innblikk i forskjeller og likheter i forhold til de ytre rammene. Deretter vil vi se hvordan anleggstilbudet er i Møre og Romsdal, samt kommentere hvordan anleggstilbud defineres i Kulturdepartementet og i Norges idrettsforbund. Til slutt vil vi se nærmere på de største anleggskategoriene og anleggstypene, og hvordan anleggssituasjonen her er i Møre og Romsdal i forhold til resten av landet.

4.3.1 NOEN NØKKELTALL

Før vi går inn i anleggsregisteret for å analysere hvordan anleggssituasjonen er i Møre og Romsdal sammenlignet med resten av landet vil vi her kort presentere noen nøkkelfakta som kan tjene som et bakteppe for senere analyser.

De tre første kolonnene i Tabell 8 presenterer noen kjennetegn for fylkene. Møre og Romsdal ligger befolkningsmessig litt under landsgjennomsnittet med sine om lag 265 000 innbyggere, med tilsvarende størrelse som Vestfold og Nordland. Også i forhold til arealstørrelse er Møre og Romsdal omtrent midt på treet, jevnstore med Hordaland og Telemark. Målt etter andel av befolkningen som bor i tettbebygde strøk scorer Møre og Romsdal forholdsvis lavt, på linje med fylker som Nordland, Troms og Aust-Agder. Videre kan en også si at Møre og Romsdal med sin kystlinje er sammenlignbar med

fylker som Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Trøndelag. Bak disse trivielle observasjoner ligger det to viktige forhold som vi mener er verdt å merke seg. For det første; sammenligninger med andre fylker blir fort komplisert om en ønsker å ivareta flere ulike kjennetegn samtidig. For det andre; fylkets topografi og befolkningsstruktur gjør at Møre og Romsdal står ovenfor utfordringer i forhold til kostnadsnivået på anleggsinvesteringene, dersom en skal ivareta statens målsetting om «en anleggsinfrastruktur som skal kunne nyttes av alle».

De siste fire kolonnene i Tabell 8 angir aggregerte kommunetall knyttet til idrett. Sammenlignet med de fleste andre fylker bruker Møre og Romsdal kommunene i Møre og Romsdal i sum relativt lite på idrett sett opp mot totale driftsutgifter, både i forhold til egne kommunale og andre idrettsbygg og idrettsanlegg¹⁷. Andelen av kommuner som har redusert eller gratis leie til frivillige

¹⁷ KOSTRA, henholdsvis funksjon f381 og f380.

lag og foreninger er 83 prosent i Møre og Romsdal, noe som er lavere enn de fleste andre fylker. Det kan her kommenteres at felles for de kommunene som ikke har en slik ordning er at de er blant de minste kommunene i fylket. Når det gjelder antall lag og frivillige organisasjoner i fylket så er dette på nivå med de fleste andre fylker om en ser det i forhold til folketall. Imidlertid er kommunenes støtte til slike organisasjoner beskjeden, lavest av samtlige fylker med 31 000 i snitt per organisasjon. Selv om det tilsynelatende kan se ut som at kommunene prioriterer idrett lavere i Møre og Romsdal enn de fleste andre fylker, så er en slik konklusjon både forhastet og godt mulig feilaktig. Dette har sin enkle årsak i at kun å se på kronebeløp, ignorerer viktige forhold som hva kronene blir brukt på og ikke minst, om pengene blir brukt på en god og effektiv måte.

Fylke	Befolkning pr 1.jan. 2019 (i 1000 pers)	Areal (land og øyer) (i 1000 kvm ²)	Befolkning i tettbeboede strøk (% av totale netto driftsutgifter) (i %)	Netto driftsutgifter til idrett (andel kommuner i %)	Redusert/gratis hall for frivillige lag (andel kommuner i %)	Frivillige lag som mottar komm. tilsk. (i 1000 kr. pr. lag som mottar tilskudd)	Komm. driftstilskudd til frivillige lag (antall)
Østfold	298	4.2	86	0.95	94	283	46
Akershus	624	4.9	91	1.50	86	481	128
Oslo	681	0.5	99	1.55	100	408	120
Hedmark	197	27.4	58	1.05	86	203	85
Oppland	190	25.2	59	1.18	88	283	71
Buskerud	283	14.9	81	1.25	95	262	96
Vestfold	251	2.2	86	1.03	100	223	118
Telemark	173	15.3	77	1.15	83	196	62
Aust-Agder	118	9.2	74	1.15	93	128	43
Vest-Agder	188	7.3	82	1.25	100	153	50
Rogaland	476	9.4	88	1.65	100	469	108
Hordaland	524	15.4	84	1.33	91	442	105
Sogn og Fjordane	110	18.6	62	1.03	77	115	50
Møre og Romsdal	265	15.1	72	0.93	83	277	31
Trøndelag	464	41.3	75	1.50	92	551	69
Nordland	243	38.5	71	1.03	84	266	50
Troms	167	25.9	71	1.08	79	192	38
Finnmark	76	48.6	78	1.73	84	103	66

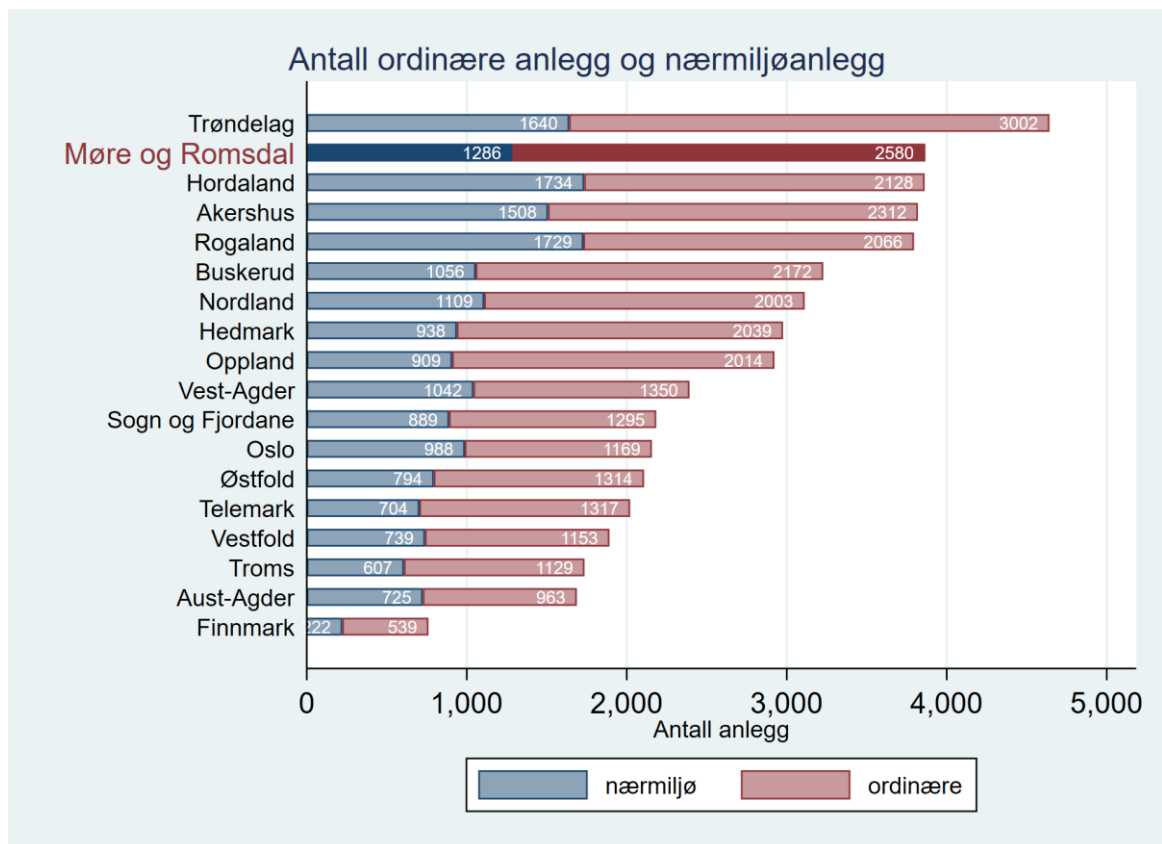
Tabell 8: Fylkesvise nøkkeltall. De tre første kolonnene angir kjennetegn for fylkene, mens de fire siste kolonnene angir aggregerte kommunetall knyttet til idrett. Kilde: SSB og Statens kartverk.

4.3.2 TILBUD AV ANLEGG

Med utgangspunkt i de nevnte korrigeringer som er gjort på datamaterialet fra anleggsregisteret finner vi en oppføring på totalt 49 250 anlegg i Norge. Av disse ligger 3 873 i Møre og Romsdal. Etter Trøndelag (som etter sammenslåingen mellom Sør- og Nord-Trøndelag topper listen med flest anlegg) er Møre og Romsdal, sammen med Hordaland, Rogaland og Akershus, blant de fylkene med flest anlegg.

I forhold til fordelingen mellom nærmiljøanlegg og ordinære anlegg så antyder Figur 12 at alle fylker har en overvekt av ordinære anlegg. Andelen ordinære anlegg i forhold til totalen varierer

mellom 55-70 prosent. For Møre og Romsdal er det 67 prosent ordinære anlegg, noe som er likt med snittet av de andre fylkene i landet.

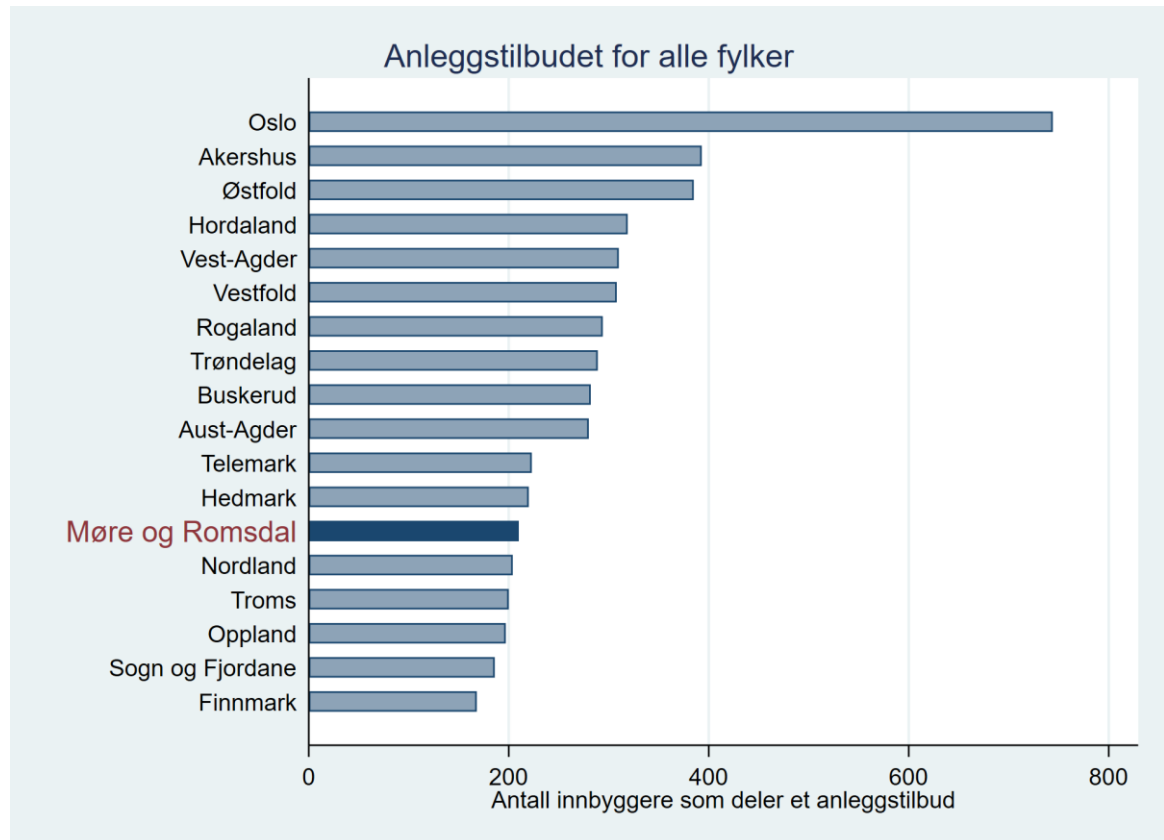
Figur 12: Antall anlegg fordelt på nærmiljøanlegg og ordinære anlegg, fordelt på fylker. Antall anlegg. Kilde: Anleggsregisteret.

Ved første øyekast ser det ut til at Møre og Romsdal er godt rustet når det kommer til å gi innbyggerne et godt tilbud av sport-, idretts- og aktivitetsfasiliteter, men en slik slutning er feilaktig av flere ulike årsaker. For det første inkluderer disse tallene alt fra de minste anlegg, som for eksempel et kart spikret opp på en tavle, til de aller største og mest kostbare anleggene. Møre og Romsdal har relativt mange anlegg knyttet opp mot natur- og friluftaktiviteter, mens Oslo kan ha færre anlegg totalt sett, men der anleggene i større grad er store idrettshaller, svømmeanlegg, o.l., som er langt dyrere både i forhold til investering og drift. Et annet aspekt som ikke reflekteres i en slik enkel optelling som er gjort i Figur 12 er at kapasiteten vil være høyst ulik for de ulike anleggskategoriene. Mens en sandvolleyballbane kan benyttes av tolv personer samtidig så vil en tennisbane ha en begrensning på to personer (eller fire om en spiller double).

En mulig variant for å tilnærme seg en løsning på de to ovennevnte problemstillinger er å vekte de ulike anleggstypene i forhold til kapasitet og/eller investeringskostnad. Kulturdepartementet har utviklet en slik modell som de benytter for å beregne anleggstettheten i forbindelse med tildeling av spillemidler til fylkeskommunene. Modellen baserer seg på at en teller antall anlegg for 16 av de total 114 ulike anleggstypene og deretter multipliserer antallet med en vekt som skal

ta hensyn til både anleggskostnad og brukerpotensial (KUD og Norges Idrettsforbund, 2017). Andre studier som forsøker å koble aktivitetsprofil/idrettsaktivitet og anleggsprofil på fylkesnivå, er Norsk Idrettsindeks (Roncossek & Kleppe, 2019). Disse årlige analysene bygger på tall fra Norges Idrettsforbunds aktivitetsregistrering, og anleggsoversikten fra anleggsregistrene. For å vurdere anleggssituasjonen blir anleggene differensiert mellom kapasitet og kvalitet, ved at anleggstypene vektet med anleggspoeng, og deretter inndelt i anleggs kategorier. Dette er for så vidt samme tilnærming til den vi finner hos Kulturdepartementet, men med den forskjell at alle anleggstyper er inkludert, samt at vektingen er noe annerledes. I den ovennevnte rapporten konkluderes det med at anleggsdekningen i Møre og Romsdal er bedre, målt i anleggspoeng per innbygger og per registrerte aktive, enn gjennomsnittet for landet. Dette gjelder for de fleste idretter unntatt golf, orientering og friluftsliv, skøyter og diverse idrett. I rapporten påpekes det videre at desentraliserte og befolkningsfattige kommuner er avhengig av å ha flere anlegg per innbygger enn befolkningstette kommuner for at alle skal ha et tilfredsstillende tilbud. Denne typen analyser inneholder imidlertid et par svakheter; i) at ikke all aktivitet for hver anleggs kategori (særlig egenorganisert aktivitet) kan hentes fra aktivitetstallene, og ii) at vekting av anleggene ikke tar hensyn til bl.a. antall eksisterende anlegg.

Sammenligner man Figur 13 med Figur 12 ser man lett at denne vektingen gir store utslag. For eksempel er Finnmark det fylket med færrest anlegg i Norge, men samtidig har det beste «tilbudet» i den forstand at det er her det er færrest personer som deler et anleggstilbud. Tilsvarende hentyder Figur 13 at en finner det klart dårligste anleggstilbudet per innbygger i Oslo. For Møre og Romsdal sin del er det ikke noen markant endring i rangering.

Figur 13: Anleggstilbudet. Antall innbyggere som deler et anleggstilbud. Kilde: KUD/NIF, 2017.

Selv om en kan argumentere for at denne tilnærmingen til en viss grad tar hensyn til kapasitet og kvalitet (ved at høy anleggskostnad gir høyere vekt, alt annet like) så er det flere forhold ved denne typen modeller som er verd en kommentar. For det første vil en kunne se svært store utslag på anleggstilbudet ved forholdsvis små endringer i antall anlegg. Dette vil en se om modellen brukes på kommunenivå, der man får en forholdsvis detaljert inndeling av anleggene. Kulturdepartementet anbefaler derfor at tilnærmingen ikke er mer detaljert enn på fylkesnivå. Imidlertid er Finnmark et eksempel på at modellen også kan gi store utslag på fylkesnivå.

Et annet problem med modellen er at de 16 anleggstypene som er inkludert kun utgjør om lag 40 prosent av alle anlegg i Norge (en oversikt over hvilke anleggstyper dette er finnes i vedlegg 9.3). Denne andelen varierer fra fylke til fylke (fra 30 til rett over 50 prosent), noe som innebærer at anleggstilbudet i en gitt region delvis bestemmes av hvor mange av anleggene en har bygget ut som går innunder de utvalgte 16 av de totalt 114 anleggstypene. Dersom man bruker KUD sin vektning av anleggstyper, så er antall innbyggere som deler et anleggstilbud gitt som antall innbyggere i en region dividert med den gitte anleggstypen og den relative vektningen av denne¹⁸. Tolkningen av denne definisjonen av anleggstilbud er at jo færre som deler et anleggstilbud, jo bedre er tilgangen til anlegg for innbyggerne i regionen.

Finnmark er det fylket som relativt sett har flest anlegg som sorteres innunder de 16 utvalgte anleggstypene, med en andel på 50 prosent av anleggene. For Finnmark betyr dette at anleggstypene og vektningen av disse blir forholdsvis høy. Dette, sammen med at Finnmark har det laveste folketallet, fører til at det fylket med færrest anlegg blir det fylket som har best anleggstilbud. For Møre og Romsdal ligner sammensetningen av anlegg med det som er i Finnmark, i den forstand at Møre og Romsdal har nesten like høy vektning, så vidt under 50 prosent. Hovedforskjellen mellom Finnmark og Møre og Romsdal når det gjelder rangeringen i Figur 13, er dermed først og fremst et resultat av et høyere folketall i Møre og Romsdal.

Tilsynelatende kan det virke logisk at dersom to fylker har samme anleggstyper og vektning, så vil det være det fylket med lavest innbyggertall som har det beste anleggstilbudet. Imidlertid er en slik slutning ikke nødvendigvis riktig. Et moment som spiller inn her er hvorvidt anleggene står over for en kapasitetsskranke eller ei. Anleggskapasitet inngår ikke som en del av Kulturdepartementet sin modell. Om det er slik at alle som ønsker å benytte seg av et anleggstilbud kan gjøre det når som helst, uten noen form for køordning, så spiller det ingen rolle hvor mange innbyggere som bor i fylket.

De 16 anleggstypene etter KUD sin definisjon, samt de tilhørende vektene, gir uttrykk for en idrettspolitisk prioritering av hvilke anlegg en anser som viktig. I denne sammenhengen er det interessant å merke seg at Norges idrettsforbund og Kulturdepartementet i flere sammenhenger

¹⁸ Utdypende forklaring av KUD sin anleggsdekning:

(1) *Antall innbyggere som deler et anleggstilbud* = $\frac{I}{\sum_{i=1}^{16} AT_i \beta_i}$, der I er antall personer i en gitt region, AT_i er anleggstype i (1 – 16) og β_i er den tilhørende vekten til anleggstype i . Intuisjonen i formelen er at jo lavere verdien i uttrykk (1) er, dvs. jo færre innbyggere som deler et anleggstilbud, jo bedre er tilgangen til et anlegg for innbyggerne i denne regionen.

opererer med en liten nyanseforskjell når det gjelder definisjonen av de 16 anleggstypene. Fra KUD/NIF (2017) kan vi sakse ut følgende definisjonsforskjell:

«Det er gjort en endring fra modellen Kulturdepartementet benytter for å tildele spillemidler. Dette gjelder anlegg for friluftsliv, hvor turstier/-veier er tatt ut av modellen, mens antall skiløyper er inkludert i denne rapporten, hvor det gis ett vekttall per 20 km skiløyper.»

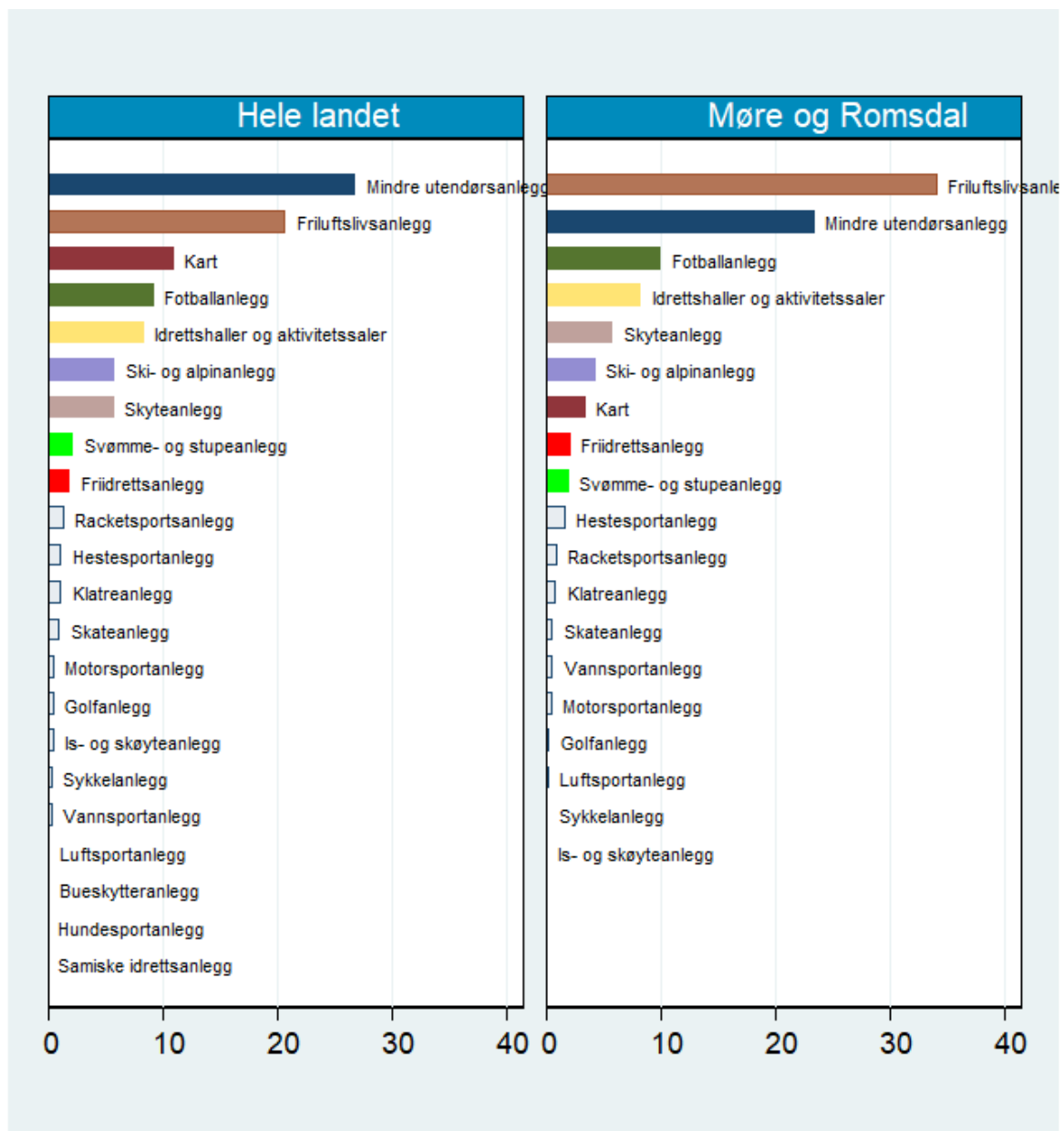
Begrunnelsen for justeringen var at rapporteringen av KUD/NIF sin statistikk skulle være i tråd med NIFs tidligere publikasjonsserie slik at det var kontinuitet i sammenligningsgrunnlaget. Denne begrunnelsen er selvfølgelig helt plausibel og forståelig. Likevel illustrerer sitatet at valget av de 16 anleggstypene, så vel som vektingen, kan ha innvirkning på tildeling av spillemidler. I så måte vil modellen Kulturdepartementet benytter, kunne innebære insentiveffekter i forhold til prioriteringer av de 16 anleggstypene.

4.3.3 SAMMENSETTINGEN AV ANLEGGSTILBUDET

Vi vil nå se nærmere på sammensetningen av anleggstilbudet i Møre og Romsdal og i resten av landet. Vi starter med en oversikt over hvordan de ulike anleggskategoriene fordeler seg i disse to populasjonene, se Figur 14. For de fleste kategoriene er den prosentvise andelen forholdsvis lik når vi sammenligner de to populasjonene. Av de totalt 22 anleggskategoriene er det kun innen to kategorier vi finner markante forskjeller; friluftsanlegg og kart:

- Størst forskjell finner vi for kategorien friluftsanlegg. I Møre og Romsdal er 34 prosent av alle anlegg (i anleggsregisteret) i denne kategorien, mens tilsvarende tall for resten av landet er 23 prosent. Forskjellen skyldes at Møre og Romsdal har relativt flere friluftsområder, overnattingshytter, og turstier.
- Kategorien kart utgjør kun tre prosent av alle anlegg i Møre og Romsdal, mens tilsvarende tall for resten av landet er ti prosent. Det er først og fremst nærmiljø- og orienteringskart det er lite av i Møre og Romsdal sammenlignet med resten av landet. Når det gjelder turkart så har Møre og Romsdal omtrent like høy prosentdel som resten av landet. Dette til tross for at fylket har langt flere turstier.

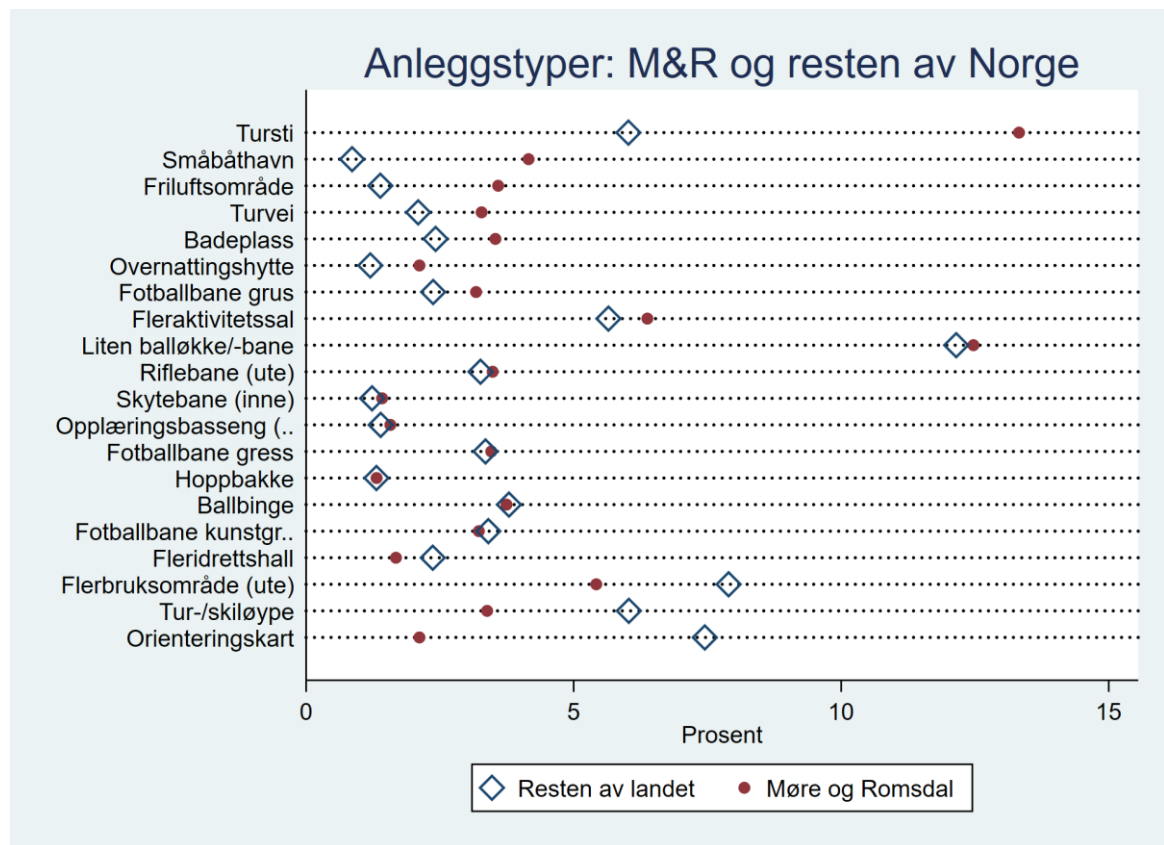
Det er nevnt at Møre og Romsdal har en høy andel anlegg som inngår i de 16 av de totalt 114 anleggstypene som ligger til grunn for definisjon av anleggstilbudet, sammenlignet med landsgjennomsnittet. Det kan være verdt å merke seg at mens turstier inngår i Kulturdepartementets definisjon av anleggstilbud, inngår kart og mindre utendørsanlegg ikke. Det at Møre og Romsdal har relativt mange av førstnevnte anleggstype og relativt få av de to sistnevnte, er en av forklaringene på at anleggstilbudet i Møre og Romsdal er relativt høyt, sammenlignet med andre fylker.

Figur 14: Sammensetning av anleggskategorier. Sammenligning mellom Møre og Romsdal og landet for øvrig. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret.

Om vi ser på de 20 anleggstypene det er flest av i Møre og Romsdal kan det gi oss et innblikk i fylkeskommunens prioriteringer. I Figur 15 er de ulike anleggstypene sortert etter differansen i prosent mellom Møre og Romsdal og landet for øvrig. I figuren har Møre og Romsdal en høyere prosentandel av anleggstypene i de øverste radene enn resten av landet, mens i de nederste radene er det omvendt. De anleggstypene som er representert i Figur 15 inkluderer 83 prosent av alle anlegg i Møre og Romsdal og 76 prosent av alle anlegg i de øvrige fylkene i Norge.

Når vi ser på de seks øverste radene i figuren så er det anlegg rettet mot tur/friluft og strand/sjø som dominerer bildet.¹⁹ Prioriteringen sett i lys av andel anlegg myntet på tur-, friluft-, strand- og sjøaktiviteter reflekterer på mange måter de muligheter som den vakre og mangfoldige naturen fylket har å by på. Det kan her tilføyes at de anlegg som er knyttet til naturopplevelser ikke kun representerer et tilbud til fylkets innbyggere, men også som attraktivt for reiselivet og dermed et langt større publikum fra helt andre steder i landet, så vel som fra utlandet. I så måte tjener denne type anlegg (i motsetning til for eksempel en svømmehall på en skole) flere formål, både ved at det er et tilbud for langt flere enn fylkets innbyggere, så vel som at det fungerer som et viktig element turistnæringen kan bruke som en konkurransefordel. Når vi senere skal ta for oss den delen av anleggene som kan knyttes til tur og friluft (turstier, turløyper, overnattingshytter, osv.) er det nødvendig å skille mellom det som er av den spektakulære sorten, og som er bestemt av selve naturopplevelsens beliggenhet og den type turer som er mer å regne som nærmiljøaktivitet.

Figur 15: Sammenligning mellom Møre og Romsdal og resten av Norge for de 20 største anleggstypene i fylket. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret.

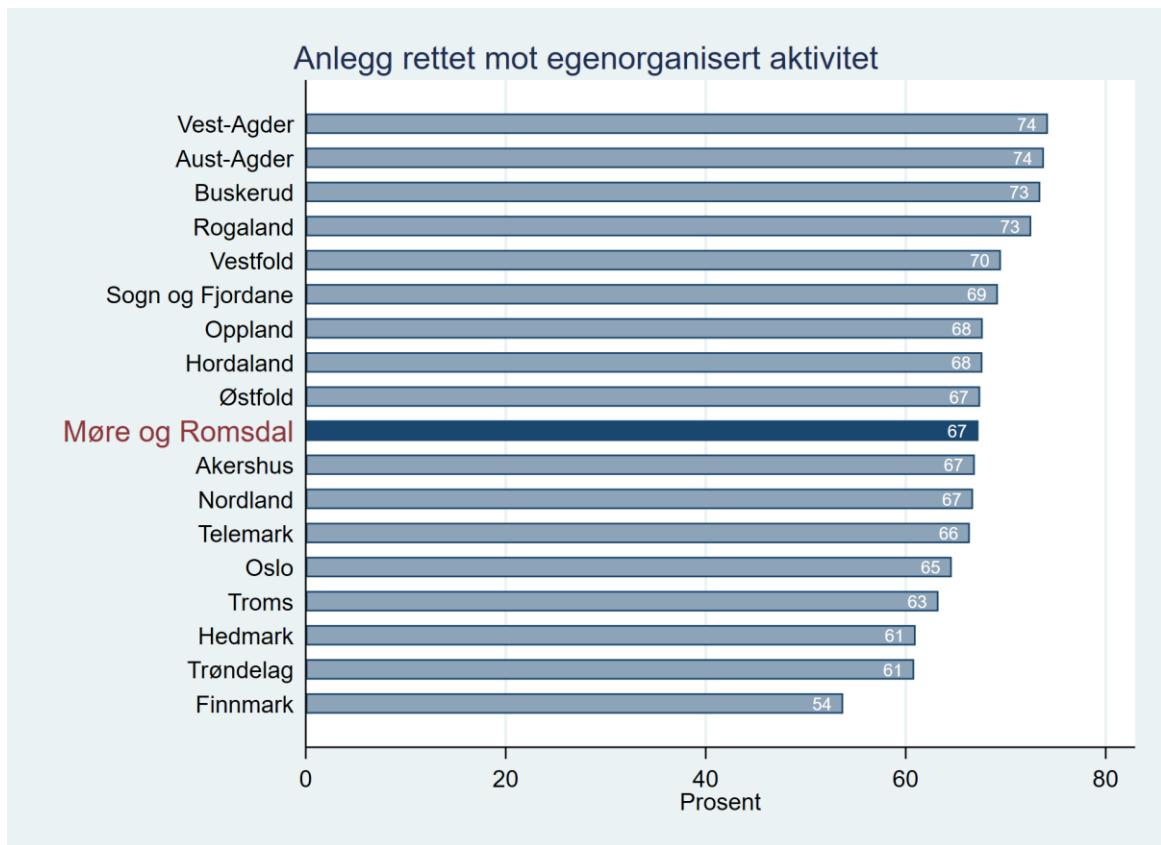
¹⁹ Anleggstypen tur-/skiløype finner vi på den nest nederste raden i Figur 15. Dersom denne anleggstypen hadde vært registrert under for eksempel tursti, så ville anleggstypene tur/friluft vært noe mindre fremtredende enn det figuren viser, men fremdeles ville tur/friluft fremstått med en markant større prosentandel i Møre og Romsdal, sammenlignet med resten av landet.

Et interessant trekk ved Figur 15 er at når det gjelder de store organiserte aktivitetene, og idretter der det er påkrevd haller som fotball, håndball, volleyball, friidrett osv., så har Møre og Romsdal omtrent like stor prosentandel som resten av landet. Dette indikerer at Møre og Romsdal har noenlunde samme prioritering av denne typer anlegg som gjennomsnittet av resten av landet. I motsetning til turistmål som f.eks. Romsdalseggen, som både har nasjonale og internasjonale brukere, så er hallidretter mer å regne som aktiviteter der brukerne er innbyggerne i fylket. Når vi senere skal diskutere anleggssituasjonen i Møre og Romsdal nærmere, vil beliggenhet av slike haller i forhold til brukerpotensial være en sentral problemstilling.

4.3.4 ANLEGG FOR EGENORGANISERT AKTIVITET

Fysisk aktivitet utøves både i form av egenorganisert aktivitet og som organisert aktivitet gjennom idrettslag, skole, klubber og foreninger, som beskrevet i kapittel 2.1.3. Et viktig prinsipp i fordeling av spillemidlene er at anleggene det investeres i skal kunne bidra til et aktivitetstilbud for alle i Norge, både for dem som er en del av et organisert tilbud og for dem som kun ønsker å gjennomføre aktiviteter på egenhånd. En klar og entydig definisjon over hvilke anlegg som er rettet mot egenorganisert aktivitet finnes ikke, og i mange sammenhenger drives det både organisert og egenorganisert aktivitet på ett og samme anlegg (se likevel Tabell 2 for en oversikt). Den definisjonen som vanligvis brukes i utarbeidelse av statistikk materialet hvor man ønsker å skille ut anlegg for egenorganisert aktivitet inkluderer alle nærmiljøanlegg, samt noen anleggstyper (f.eks. skianlegg og svømmeanlegg) der det finner sted en stor grad av egenorganisert aktivitet i tillegg til den organiserte. Vedlegg 9.5 gir en oversikt av de anleggstypene som er brukt i denne rapporten til å definere anlegg for egenorganisert aktivitet.

For Norge som helhet er det om lag 33 000 anlegg som vi etter definisjonen over har kategorisert som anlegg for egenorganisert aktivitet. Dette utgjør om lag to tredjedeler av alle anlegg. Som Figur 16 viser er det forholdsvis liten spredning mellom fylkene. For 11 av fylkene er avviket på mindre enn fem prosent. Når det gjelder forskjellen mellom Møre og Romsdal og landet for øvrig i forhold til anleggstyper så ligner det på det vi fant i Figur 15. For anlegg til egenorganisert aktivitet har Møre og Romsdal relativt flere anlegg som er knyttet opp mot tur-, friluft-, strand- og sjøaktiviteter enn resten av landet. Mer om disse to anleggstypene kommer i kapittel 4.4.1.

Figur 16: Prosentandel anlegg som kan nyttes til egenorganisert aktivitet. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret.

4.4 GJENNOMGANG AV ANLEGGSSITUASJONEN I MØRE OG ROMSDAL

Anleggssituasjon Møre og Romsdal - oppsummert

- Kommuner med høy andel av anlegg for egenorganisert aktivitet har også størst andel av anleggstyper rettet mot tur og friluft
- I de aller fleste kommuner er det friluft/tur og små nærmiljøanlegg som står for mesteparten av anleggene
- I Molde, Kristiansund og Ålesund er det forholdsvis mange barn og unge per nærmiljøanlegg
- I kategorien «nærmiljøanlegg» er det flest friluftslivs- og små utendørsanlegg (ballbinger, balløkker, og utendørsareal egnet for ballspill) i samtlige av fylkets kommuner

I dette delkapittelet skal vi gå nærmere inn på hvordan anleggsstrukturen ser ut for de ulike kommunene i Møre og Romsdal. Fokuset her vil være å se hvordan de ulike anleggskategoriene fordeler seg i de ulike kommunene. I all hovedsak kommer vi til å bruke den samme inndeling av anleggskategori som en finner i anleggsregisteret, med noen få unntak, som vil nevnes der det er aktuelt.

Det må nok en gang påpekes at det vil kunne forekomme avvik mellom registrerte anlegg og faktiske anlegg på kommunenivå. Dette gjør seg særlig gjeldende for anleggstyper med relativt få registreringer. For disse anleggene vil det være knyttet usikkerhet til om registreringene reflekterer det reelle antallet anlegg som eksisterer i de ulike kommunene.

4.4.1 ANLEGG FOR EGENORGANISERT OG ORGANISERT AKTIVITET

I kapittel 2 og 3 ble betydningen av den egenorganiserte fysiske aktiviteten drøftet. For de voksne er den egenorganiserte aktiviteten mest fremtredende. Videre ble det påpekt at trenden blant ungdom og yngre voksne peker i retning av

mer egenorganisert aktivitet. Vi har tidligere vist at personer med middels eller dårlig økonomi oppgir at de bruker turløyper til egenorganisert aktivitet fordi det er gratis (Skrove m.fl., 2017). Som et ledd i å ha et tilbud til dem som ikke ønsker å delta i organisert idrett, så vel som et virkemiddel for å utligne sosiale forskjeller, er anlegg som kan benyttes til egenorganiserte aktivitet viktig. Satsing på den egenorganiserte aktiviteten er også et prioritert område for myndighetene og det ligger til grunn for at spillemidlene skal «bidra til en infrastruktur som gir befolkningen mulighet til å drive både egenorganisert aktivitet og aktivitet i regi av den frivillige medlemsbaserte idretten». (KUD, 2018).

En stor del av den egenorganiserte aktiviteten har tradisjonelt vært rettet mot friluft. I Friluftsmeldingen, er følgende mål satt for friluftslivspolitikken (Meld. St. 18 (2015-2016) avsnitt 1.2 s. 12):

1. «Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulering til økt friluftslivsaktivitet for alle.
2. «Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.»

For å nå dette målet ønsker regjeringen at det offentlige friluftslivsarbeidet skal prioritere friluftsliv i nærmiljøet. Dette innebærer at friluftsliv i og ved byer og tettsteder skal prioriteres i tilskuddsordninger til friluftsliv, i sikring av friluftslivsområder og i friluftslivsarbeidet ellers.

Nærmiljø er et sentralt nøkkelord i forhold til den politiske prioriteringen og satsingen for å få flere inaktive til å starte med fysisk aktivitet. Anlegg som er knyttet til nærmiljø er også viktig med tanke på aktiviteten til de yngste. Fylkeskommunen har oppgitt at nærmiljøanlegg er et satsingsområde og har som mål at 10 prosent av spillemidlene skal gå til slike anlegg. I den nye Folkehelsemeldinga kommer det klart frem at et av innsatsområdene som skal løftes frem for utviklingsarbeidet er å:

«...legge bedre til rette for å skape aktivitets- og gåvennlige bo- og nærmiljø og ta vare på områder som er under press, for eksempel lekeområder, naturområder, parker, grøntområder og stier der folk bor, gjennom blant annet egnede virkemidler, samskaping og modellutvikling i både by- og landkommuner» (Helsedirektoratet, 2018a).

Av de 3 873 anleggene som utgjør den totale populasjonen av anlegg for idrett og fysisk aktivitet i Møre og Romsdal er 67 prosent (2 605 anlegg) å regne som anlegg i tilknytning til egenorganisert aktivitet. Dette er omtrent det samme som for landsgjennomsnittet. De fleste anleggene for egenorganisert aktivitet i Møre og Romsdal er knyttet til tur og friluftsliv.

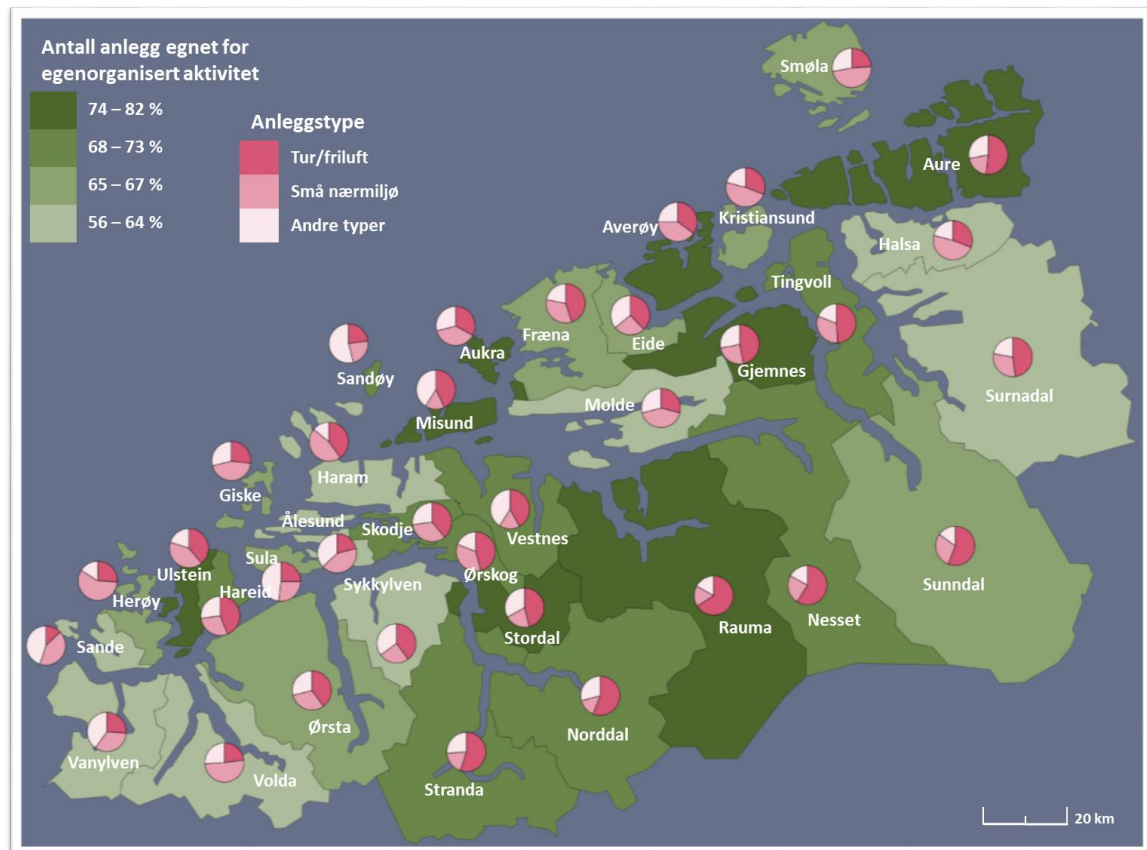
I Figur 17 er kommunene delt inn i fire kategorier, to kategorier som har mindre enn 68 prosent (median) av anleggene rettet mot egenorganisert aktivitet, og to kategorier som er over medianen. Fra figuren kan vi se at variasjonen for de ulike kommunene er fra 56 prosent til 82 prosent. Figuren indikerer at et flertall av kommunene som ligger lengst ut mot havet på Sunnmøre har lav dekning av anlegg rettet mot egenaktivitet. I tillegg finner vi en lav andel av denne type anlegg i Molde, Surnadal og Halså. Av de kommunene med høyest andel anlegg for egenorganisert aktivitet finner vi et «belte» av de sørlige kommunene Stranda, Norddal, Stordal, Rauma og Nesset, sammen med kommuner som Aure, Averøy, Gjemnes og Ulstein.

For å si noe mer om hva som utgjør hovedvekten av anleggstyper rettet mot egenorganisert aktivitet har vi lagt til et kakediagram for hver av kommunene. Kakediagrammene er inndelt i tre; 1) tur/friluft, 2) små nærmiljø som typisk er myntet på de yngste og 3) Andre typer. Innunder *tur/friluft* inngår dagsturhytte, friluftsområde, overnattingshytte, tur-/skiløype (eller helårs turveier), turkart, turveier og turstier. I kategorien *små nærmiljø* finner vi anleggstypene ballbinge, flerbruksområde (som er et område med et underlag egnet for ballspill), liten balløkke/-bane, og nærmiljøkart.

Det som er mest iøynefallende er at i de aller fleste kommuner er det friluft/tur og små nærmiljøanlegg som står for mesteparten av anleggene. Her kan det tilføyes at det skilles mellom turvei, tursti og tur-/skiløype. For at det skal kunne defineres som turvei stilles det strengere krav enn til de to andre anleggstypen, blant annet krav til universell utforming, skal være bygget for helårsbruk og at det skal være mulig for ferdsel med rullestol, barnevogn etc. Kravene til en tursti er mindre omfattende, og kan nærmest betraktes som merkede traseer, med lavere grad av fremkommelighet. Når det gjelder tur-/skiløype så kan det klassifiseres som en mellomting av de to foregående, der universell utforming er noe som er ønskelig om det lar seg gjøre, krav til helårsbruk (med krav om løypemaskin om vinteren) og at traseene har en høyere standard sammenlignet med tursti. De ulike nivåene med henhold til kravspesifikasjon har nok

konsekvenser i forhold til kostnadsbildet, noe som og gjenspeiler seg i antallet anlegg av de ulike typene. Det finnes 127 turveier, 131 tur-/skiløyper og 516 turstier. Flest turveier finner vi på Vestnes, Stranda, Tingvoll, Kristiansund og Ålesund, og til sammen har disse fem kommunene om lag 50 prosent av alle turveier i fylket.

Om en ser bort fra de anleggstyper som er nevnt over så finner vi at småbåthavn og badeplasser også utgjør en vesentlig del av anleggene for egenorganisert aktivitet, med et samlet antall på 298 anlegg²⁰. Til sammenligning finnes det 28 klatre-/buldrevegger og 24 skateparker.

Figur 17: Oversikt over antall anlegg som er egnet for egenorganisert aktivitet, samt hvor mange av disse som er knyttet til tur/friluftaktivitet og små nærmiljøanlegg. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret.

Et annet trekk er at de kommunene med høy andel av anlegg for egenorganisert aktivitet er de kommunene med størst andel av anleggstyper som er rettet mot tur og friluft. Et felles trekk for de fleste av disse kommunene er at de befinner seg i områder med mye fjell og vidde, og at tur og friluft i den type terreng er det mest fremstående. Når det gjelder kommunene Aukra, Averøy og Ulstein som også har høy andel anlegg rettet mot egenorganisert aktivitet så ser vi en lavere andel anlegg av typen tur og en større andel av små utendørsanlegg.

²⁰ Merk: Småbåthavner og badeplasser er ikke lenger berettiget til spillemidler, og skulle strengt tatt ikke vært inkludert i datamaterialet.

4.4.2 NÆRMILJØANLEGG

Med unntak av 7 interkommunale anlegg²¹ så er hele populasjonen av anlegg i Møre og Romsdal delt inn i to klasser: i) nærmiljøanlegg og ii) ordinære anlegg. Nærmiljøanleggene er definert som utendørsanlegg for egenorganisert aktivitet i tilknytning til bo- og/eller aktivitetsområder, mens ordinære anlegg i all hovedsak er idrettsanlegg. De to omtalte anleggsklassene er ikke gjensidig utelukkende. Med det mener vi at for de aller fleste anleggskategoriene finner vi både nærmiljøanlegg og ordinære anlegg (se kapittel 4.1.1). Eksempler på slike anleggs kategorier er ski og alpinanlegg, friluftslivsanlegg, fotballanlegg og kart. Imidlertid er det slik at for en gitt anleggs kategori så er enten den ene eller den andre anleggs klassen mest fremtredende. Opptelling av den anleggspopulasjonen som er grunnlaget for denne rapporten forteller oss at det er 1 286 nærmiljøanlegg og 2 580 ordinære anlegg. Når det gjelder de ordinære anleggene så vil de bli omtalt i de neste delkapitlene.

Som nevnt er flesteparten av anleggene som kan nyttes til egenorganisert aktivitet nærmiljøanlegg. Med andre ord, i fremstillingen her er nærmiljøanleggene en delmengde av de anleggene som ble drøftet i forrige delkapittel. Hovedgrunnen til at vi likevel behandler nærmiljøanleggene som en egen del er at disse anleggene er myntet på en annen målgruppe. Kulturdepartementet beskriver nærmiljøanleggene som et tilbud for egenorganisert fysisk aktivitet først og fremst for barn og unge (KUD, 2018). I kartleggingen av nærmiljøanleggene i Møre og Romsdal definerer vi brukergruppen kun til å være barn og unge opp til 16 år.

Figur 18 viser antall barn og unge for hvert nærmiljøanlegg i de ulike kommunene. Figuren viser også hvilke av de to mest fremtredende anleggs kategoriene, friluft og mindre utendørsanlegg, er de kommunene har flest av. På samme måte som i forrige delkapittel er kommunene delt inn i fire kategorier, der hver av kategoriene er like store, dvs. to kategorier under median-kommuner og to kategorier over median-kommuner.

Av de vel 1 200 nærmiljøanleggene er over halvparten klassifisert som ballbinger, små balløkker og ballbaner, noe som forteller at ballsport, og da i særlig grad fotball har vært en prioritert satsing opp gjennom årene. Det kan imidlertid anmerkes at investeringer i denne type anlegg var spesielt stor i perioden 1999-2010, og at for de siste åtte årene har det vært en beskjeden utvikling i forhold til denne type anlegg, noe som kan tyde på en vridning i prioritering.

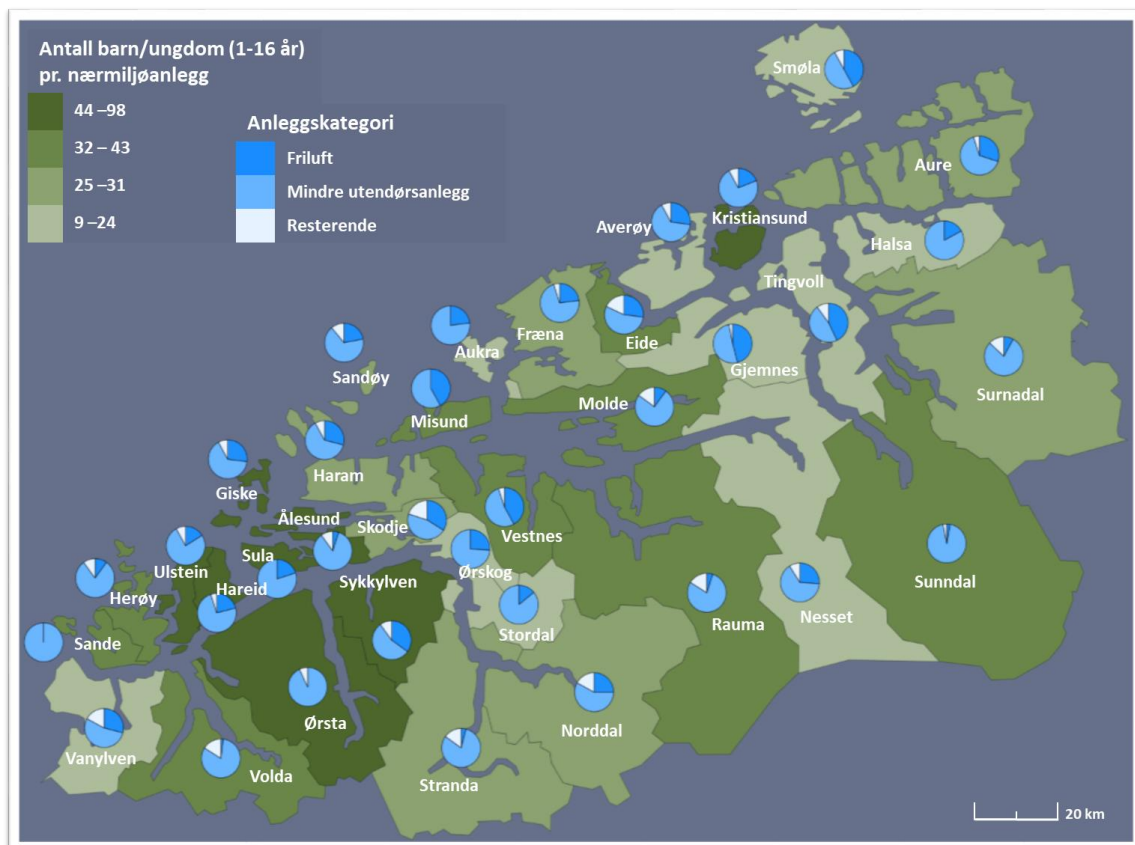
For de tre største byene, Molde, Kristiansund og Ålesund, er det forholdsvis mange barn og unge som deler et nærmiljøanlegg, noe som har sin årsak i at disse tre byene har større tetthet av personer innenfor et begrenset område, sammenlignet med utkantstrøk. Videre ser vi at det er mange av kommunene på Sunnmøre som også har mange barn og unge per anlegg.

Et interessant spørsmål som reiser seg i denne forbindelse er: Hva er kapasiteten ved et nærmiljøanlegg? Er det for eksempel slik at nærmiljøanleggene i de større byene er nært en kapasitetsgrense, noe som taler for at mernytten ved ekstra anlegg kan sies å være stor? Eller, er det slik at det fremdeles er god kapasitet på nærmiljøanleggene i de større byene (slik at det å

²¹ Interkommunale anlegg defineres som hovedregel av at to eller flere kommuner går sammen om investerings- og driftskostnader til et idrettsanlegg. Et minimumsbidrag til investeringskostnader fra hver deltakende kommune er 5% og bidraget til driften årlig skal være prosentvis lik dette bidraget, i 20 år. Denne typen anlegg kan gi ekstra tilskudd på inntil 30 prosent av ordinær tilskuddssats, men maksimalt 50 prosent av samlet kostnad (KUD, 2018).

bygge flere anlegg ikke gir noe stor merverdi) og at problemstillingen snarere er at det ligger en «ekstra kostnad» som samfunnet ønsker å ta for å jevne ut ulikheter mellom boområder med ulik befolkningstetthet?²² Svaret på slike spørsmål er (heldigvis) ikke et spørsmål som kan besvares med økonomiske modeller, men spørsmål der det heller er snakk om politiske prioriteringer.

Andre faktorer som må tas hensyn til når en skal vurdere hvor neste anlegg bør bygges, er kvalitet og innhold. Et nærmiljøanlegg kan være alt fra en humpete forslitt grusbane, med noen målstenger uten nett, til en helt ny apejungel med et mangfold ulike apparater. Til tross for at begge eksemplene er oppført i anleggsregisteret som et anlegg så er denne type forskjell viktig å vektlegge i vurderingene når en skal vurdere ulike søknader opp mot hverandre.

Figur 18: Antall barn/ungdom (1 – 16 år) per nærmiljøanlegg for ulike kommuner, og fordeling mellom de to anleggskategoriene som er mest fremtredende. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret/SSB.

Et annet trekk som er tydelig i Figur 18 er at i samtlige kommuner er det friluftslivsanlegg og mindre utendørsanlegg (ballbinger, balløkker og utendørsareal egnet for ballspill) som dominerer.

²² Det er implisitt antatt i spørsmålsstillingen at de større byene har tilgjengelig anlegg til alle og at problemstillingen dermed er knyttet til hvorvidt de eksisterende anlegg har for liten kapasitet eller ei. Dette er en antagelse som ikke nødvendigvis er riktig, og at det kan finnes områder i de større byene der det ikke finnes et nærmiljøanlegg.

Gitt at anleggsregisteret tegner et noenlunde korrekt bilde av status for nærmiljøanlegg kan det virke som det satses lite på nærmiljøanlegg utenfor disse helt tradisjonelle anleggstypene.

Vår vurdering av anleggssituasjonen i Møre og Romsdal når det kommer til nærmiljøanlegg er at den på overflaten synes å være rimelig god med hensyn til antall anlegg. Den kommunen som kommer dårligst ut har en dekning som tilsier sier at det er 98 barn/unge som må dele et anlegg. På et gitt tidspunkt vil det kun være en prosentdel av disse som vil bruke anlegget samtidig. Imidlertid gir ikke antallet et tilfredsstillende svar på om anleggssituasjonen er god nok. Det er viktig å ha i mente at vi snakker om nærmiljøanlegg. Selv om det er «nok» anlegg i en kommune så kan det være store forskjeller mellom ulike områder i kommunen. Forskjellen kan for eksempel være at et nærmiljø har veldig god dekning, mens et annet ikke har dekning i det hele tatt. Andre forskjeller kan for eksempel være ulik kvalitet på like typer anlegg eller at variasjonsmulighetene for fysisk aktivitet er forskjellig fra anlegg til anlegg. Det siste eksempelet kan illustreres, litt spissformulert, med å sammenligne a) en liten ballbenge med b) et nærmiljøanlegg som kombinerer en liten ballbane med andre aktivitetsapparater. Om det for eksempel kommer en gruppe barn til ballbingen i eksempel a) kl. 15.00 på en gitt dag så er det dårlige nyheter for barnegruppen som kommer der kl. 15.15. Denne nyheten er kanskje mindre dårlig i eksempel b) i og med at det er flere alternativer tilgjengelig.

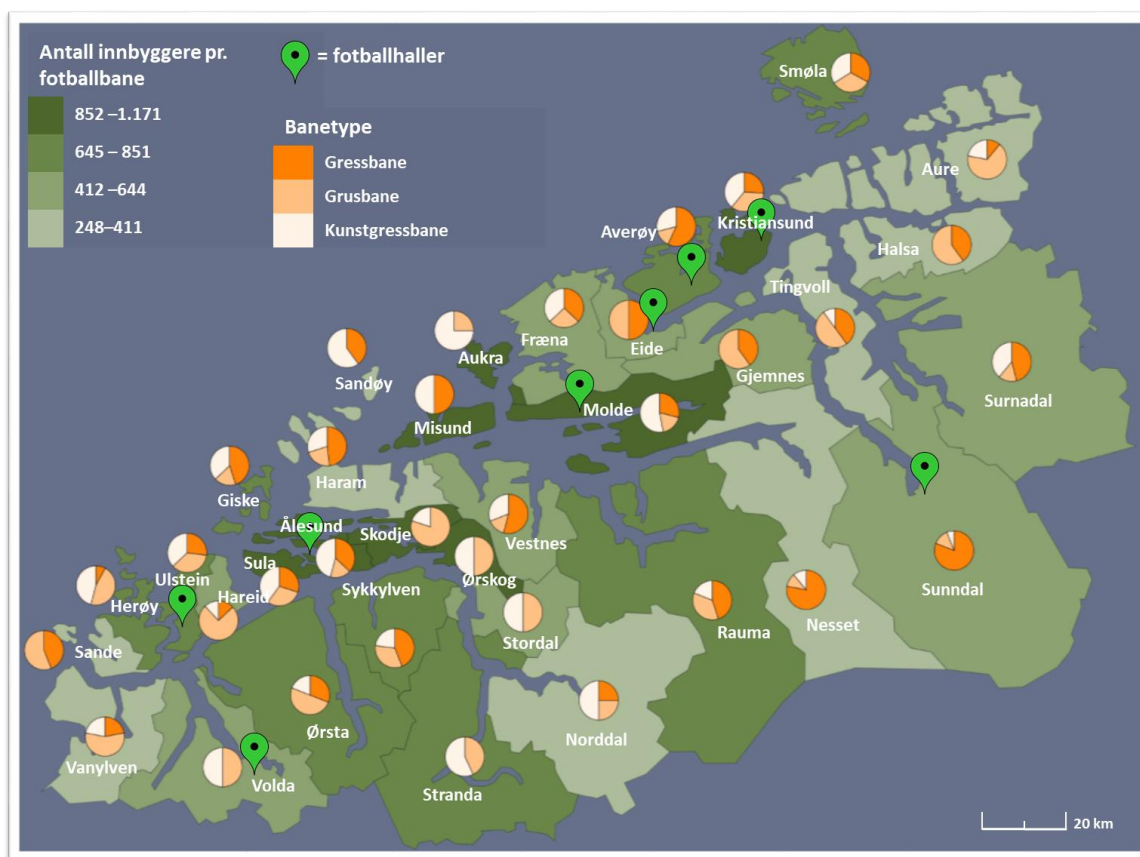
4.4.3 FOTBALL

Fotball er den største idretten i Norge målt i antall medlemmer. I henhold til idrettsregistreringen var det i alt 370 000 aktive spillere i landet i 2018. Av disse var om lag 20 500 registrert i Møre og Romsdal, noe som tilsvarer om lag åtte prosent av befolkningen i fylket. Fotball spilles av folk i alle aldre og må kunne sies å ha en helt sentral rolle innen norsk idrett.

Når det gjelder anlegg knyttet til fotball så finnes det både ordinære anlegg og nærmiljøanlegg. Alle ballbinger, balløkker og mindre ballbaner som går innunder anleggsklassen nærmiljøanlegg ble drøftet i forrige delkapittel. I dette delkapittelet er fokuset rettet mot de ordinære anleggene.

Tallene fra anleggsregisteret viser at det er 119 grusbaner, 133 gressbaner og 118 kunstgressbaner, i alt 370 fotballbaner i fylket. I tillegg er det også syv innendørs fotballbaner med underlag tilrettelagt fotball. En sjekk med Norges fotballforbunds egne registreringer som oppgir 144 kunstgressbaner viser at det er et lite avvik mellom de to registrene, noe som gjør at kartleggingen som gjøres her må tolkes med en viss varsomhet.

Det er først og fremst i kommunene med de største byene og tettstedene vi finner flest fotballbaner. Samtidig er det, som Figur 19 antyder, stort sett de samme kommunene som også har det dårligste tilbudet, i den forstand at disse kommunene har flere personer som må dele en fotballbane. Ålesund er den kommunen som kommer dårligst ut i Figur 19 der 1 171 personer må dele en og samme fotballbane. I den andre enden av skalaen finner en Sandøy der det kun er 248 personer pr fotballbane. Når det gjelder innendørs treningshaller med underlag for fotball så ser vi at de syv som er oppgitt i registeret først og fremst er plassert i de store kommunene.

Figur 19: Antall innbyggere per fotballbane for ulike kommuner, lokasjon av fotballhaller og fordeling mellom gressbane, grusbane og kunstgressbane. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret/SSB.

Når vi i forrige avsnitt brukte frasen «dårligste tilbudet» må vi være påpasselig med hvordan en slik frase brukes og knytte den til en kontekst. Spørsmålet vi må stille oss er: «Dårligst tilbud» i forhold til hva? Det er to faktorer vi vil knytte til dette spørsmålet. Det ene er å se nærmere på kvalitet, og det andre er å diskutere anleggsdekningen opp mot kapasitet.

I idrettsindeksene som er utviklet av Telemarksforskning konstateres det at: «... det er stor forskjell på kvaliteten på slike anlegg. Gressbaner har god kvalitet, men tåler liten slitasje. Grusbane tåler mye slitasje, men er mindre egnet for fotball. Kunstgressbaner kombinerer kvalitet og kapasitet» (Roncossek og Kleppe, 2019). Til å håndtere disse forskjellene i kvalitet og kapasitet innføres vektorer for de ulike type fotballbaner, som skal ta hensyn til både kvalitet og kapasitet og som i sin tur benyttes til å regne seg frem til et aggregert tall som beskriver anleggstettheten (eller tilbudet) for hver kommune.

I denne rapporten velger vi å holde de to faktorene kvalitet og kapasitet adskilt og drøfte dem hver for seg. I praksis er det vanskelig å si hvor mange kapasitetspoeng som tilsvarer for eksempel 10 kvalitetspoeng og ideelt sett bør vektingen av disse to faktorene gjøres separat og gjenspeile betalingsvilligheten som innbyggerne har for disse to faktorene. Denne betalingsvilligheten vil blant annet avhenge av nåsituasjonen, eller sagt med andre ord: Hvor mange av de ulike banetyperne finnes allerede? (se faktaboks under). Videre bør betalingsvilligheten, eller nytten, for

et nytt fotballanlegg bli vurdert opp mot de samlede kostnadene, både selve investeringskostnaden og driftskostnadene.

Det å påstå at kunstgressbaner og gressbaner er kvalitativt bedre enn grusbaner er rimelig uproblematisk. Når det gjelder spørsmålet om hva som er best kvalitet av gressbane og kunstgressbane, så er graden av enighet langt mindre. Til og med spørsmålet om *hva* som legges i ordet kvalitet presser seg frem i denne sammenheng. Er kvalitet ensbetydende med at en kan bruke banen over lengre tid uten slitasje, er det kvalitet om selve fotballkampene blir best med gress eller kunstgress eller knytter man kvalitetsbegrepet opp mot antall skader? Debatten om hvorvidt det er gressbaner eller kunstgressbaner som har best kvalitet har pågått i flere tiår, kanskje helt tilbake til 1977 da den første kunstgressbanen kom til Norge i Harstad. Fra den gang og frem til nå har utviklingen gått mot flere og flere kunstgressbaner og relativt færre gressbaner. Om en ser på eliteserien så har 11 av 16 klubber kunstgress. Det er verdt å merke seg at det i hovedsak er de største klubbene som fremdeles har gressbaner. Samtidig viser en undersøkelse fra NISO (2014) at 77 prosent av eliteseriespillerne foretrekker naturgressbaner. Hvorvidt utviklingen fra gressbaner til kunstgressbaner er et uttrykk for kvalitet, om det er klubbenes økonomiske vurderinger eller om det er de norske værforholdene som er hovedårsaken til denne utviklingen er utenfor tema i denne rapporten. Det samme gjelder spørsmålet om hvorvidt to like fotballbaner, for eksempel gressbaner, begge bygget i samme år for noen tiår tilbake har lik eller ulik kvalitet.

I Roncossek og Kleppe (2019) innebærer vektingen at en kunstgressbane (11'er) er «verd» fire gressbaner (11'er) når man tar hensyn til kvalitet og kapasitet. Argumentet vårt er at betalingsvilligheten for en gitt banetype, la oss si kunstgressbane, er avhengig av hvordan anleggs-situasjonen faktisk er. Det betyr at en (liten) kommune som i dag har fem gressbaner og null kunstgressbaner vil ha høyere betalingsvillighet for en ny kunstgressbane enn en annen (liten) kommune som har fem kunstgressbaner og null gressbaner. Denne argumentasjonen er ikke noe annet en omskrivning av det kjente «*Vann-diamant paradokset*» som har beskjeftiget filosofer som Platon, Nicolaus Copernicus, John Locke og Adam Smith: *Hvorfor er verdien av vann så liten til tross for at nødvendigheten av det er så stor, mens verdien av diamanter er så høy, til tross for at nødvendigheten av det er så liten?*

Kakediagrammene i Figur 19 gjenspeiler fordelingen av de tre banetyperne i de ulike kommunene. Om en ser på hvor stor andelen av grusbaner er i den enkelte kommune så finner vi småkommunene i begge ender av skalaen. Dette har selvfølgelig sammenheng med at de også har relativt få fotballbaner samlet sett, slik at en grusbane mer (eller mindre) endrer plasseringen dramatisk, fra topp til under middels. Det er derfor ikke overraskende at i så å si alle kommuner der andelen av grusbaner er over 50 prosent, finner vi små kommuner med under 5 000 innbyggere. Unntaket er Hareid som har omlag 5 200 innbyggere. Dette er for øvrig den kommunen som kommer dårligst ut, med seks grusbaner, en kunstgress- og en naturgressbane. I de største byene, Ålesund, Molde og Kristiansund, er andelen med grusbaner, henholdsvis 16 prosent, 19 prosent og 35 prosent. I alle kommunene finnes det enten gress eller kunstgressbane. I Halså, Gjemnes, Sande og Eide er det ikke kunstgressbaner, mens Aukra, Herøy, Volda, Ørskog, Stordal og Skodje mangler gressbane. En oversikt over andeler grusbaner i de ulike kommuner finner en i den venstre halvdel av Tabell 9.

Tabell 9: Gress-grus- og kunstgressbaner fordelt på kommuner. Antall baner totalt i anleggsregisteret (venstre del) og bygget de siste 30 år (høyre del). Kilde Anleggsregisteret

Kommune	Kunst-				Andel grusbaner	Kunst-				Andel baner bygget siste 30 år	
	Gress	Grus	gress	Totalt		Gress	Grus	gress	Hall		
Midsund	1	0	1	2	0 %	1	0	1	0	2	100 %
Sandøy	2	0	3	5	0 %	0	0	3	0	3	60 %
Neset	7	1	1	9	11 %	1	0	0	0	1	11 %
Sunndal	13	2	1	16	13 %	1	0	1	1	3	19 %
Averøy	4	1	2	7	14 %	0	0	1	1	2	29 %
Vestnes	7	2	4	13	15 %	0	1	2	0	3	23 %
Ålesund	14	6	17	37	16 %	0	0	12	0	12	32 %
Surnadal	6	2	4	12	17 %	0	1	2	0	3	25 %
Giske	5	2	4	11	18 %	0	1	3	0	4	36 %
Molde	8	5	13	26	19 %	2	3	11	1	17	65 %
Haram	11	5	7	23	22 %	1	0	5	0	6	26 %
Fræna	7	4	7	18	22 %	1	1	6	0	8	44 %
Norddal	1	1	2	4	25 %	0	0	1	0	1	25 %
Aukra	0	1	3	4	25 %	0	0	2	0	2	50 %
Sula	3	3	4	10	30 %	0	0	1	0	1	10 %
Sykkylven	4	3	2	9	33 %	1	0	0	0	1	11 %
Smøla	1	1	1	3	33 %	0	0	1	0	1	33 %
Kristiansund	6	8	9	23	35 %	0	1	6	1	8	35 %
Rauma	5	4	2	11	36 %	0	0	1	0	1	9 %
Ulstein	3	4	3	10	40 %	0	0	1	1	2	20 %
Stranda	0	3	4	7	43 %	0	0	1	0	1	14 %
Herøy	1	6	6	13	46 %	0	1	4	0	5	38 %
Volda	0	7	7	14	50 %	0	0	3	1	4	29 %
Ørsta	5	8	3	16	50 %	0	0	1	0	1	6 %
Ørskog	0	1	1	2	50 %	0	1	0	0	1	50 %
Stordal	0	1	1	2	50 %	0	0	0	0	0	0 %
Eide	3	3	0	6	50 %	0	0	0	1	1	17 %
Tingvoll	4	5	1	10	50 %	0	2	1	0	3	30 %
Sande	4	5	0	9	56 %	1	0	0	0	1	11 %
Gjemnes	2	3	0	5	60 %	1	0	0	0	1	20 %
Halsa	2	3	0	5	60 %	0	0	0	0	0	0 %
Vanylven	2	5	1	8	63 %	0	2	0	0	2	25 %
Skodje	0	2	1	3	67 %	0	0	1	0	1	33 %
Aure	1	6	2	9	67 %	0	0	1	0	1	11 %
Hareid	1	6	1	8	75 %	0	1	1	0	2	25 %
Totalt	133	119	118	370	32 %	10	15	73	7	105	28 %

En annen mulig måte til å tilnærme seg kvalitet på er å se på hvor stor del av anleggene som er bygget i senere tid. Hvordan en skal definere «senere tid» vil til dels avhenge av hvor lang levetid som forventes for de ulike anleggene. Vi har i Tabell 9 valgt å se på andelen av anlegg som er bygget de siste 30 år. Begrunnelsen for at vi bruker 30 år har sitt utspring i Kulturdepartementets krav om at eiendomsretten eller feste-/leieretten skal være på minimum 30 år (KUD, 2018). Vi er imidlertid klar over at valget av antall år her er noe tilfeldig. Hvor lang levetid de ulike banetyperne har vil i stor grad være avhengig av brukstid og vedlikehold. Når det gjelder vedlikehold har Kulturdepartementet lagt til grunn at «... anlegget skal vedlikeholdes slik at det ikke forringes utover det som følger av normal slitasje og elde» (KUD,2018). Et vanlig anslag på for eksempel kunstgressbaner er minst 10 år (KUD, 2015). Om vi ser hvor mange kunstgressanlegg som er nedlagt i henhold til anleggsregisteret så finner vi kun to anlegg, et som var bygget i 1992 og et som var bygget i 2008. Dette, sammen med situasjonsbeskrivelsen i den venstre delen av Tabell 9 antyder at gjennomsnittlig levetid er godt over ti år.

Fra Tabell 9 (høyre side) ser vi at 28 prosent av alle anlegg som finnes i anleggsregisteret er mindre enn 30 år gamle. Slik sett kan en si at mesteparten av fotballanleggene er forholdsvis gamle.

Hvorvidt dette faktisk reflekterer lav kvalitet, eller om det er et uttrykk for lite bruk eller godt vedlikehold kan vi imidlertid ikke stadfeste. Ett annet klart trekk er satsingen på kunstgressbaner. Omlag 70 prosent av alle baner som er bygget de siste 30 år er av denne typen. Av de tre store byene, Molde, Ålesund og Kristiansund, er det førstnevnte by som har bygget flest baner i løpet av de siste 30 år. Hele 65 prosent av alle baner i Molde er bygget i denne perioden. Tilsvarende tall for Ålesund og Kristiansund er henholdsvis 32 og 35 prosent. Det ser imidlertid ikke ut til at det er noen klar sammenheng som kan indikere at kommuner med høy andel grusbaner i større grad har bygget ut mer gress- eller kunstgressbaner de siste 30 år.

Vi vil nå rette søkelyset mot den andre faktoren vi nevnte over som har betydning for anleggstilbudet, kapasitet. Tilnærmingen her er enkel og rudimentær, nærmest som et regneeksempel. Utgangspunktet er å fastsette hvor mye de ulike banetyperne kan benyttes uten at de påføres slitasje utover det som er normalt. Kulturdepartementet har i tre ulike veiledere definert hva som kan ansees som normalt brukstid i løpet av en sesong/år. Disse anslagene er gjengitt i Tabell 10. For kunstgressbane og gressbane er det angitt et spenn på anslagene mens for fotballhaller og grusbaner er det kun oppgitt et estimat. Årsaken til det store spennet for gressbaner at det er relativt mange faktorer som kan ha innvirkning på hvor mye banen kan benyttes, som for eksempel vekstmassens sammensetning, gressartene på banen, praksis når det gjelder vedlikehold og de klimatiske forholdene på stedet. Der det er oppgitt et spenn vil vi benytte gjennomsnitt av dette spennet.

Tabell 10: Anslag på brukstid for ulike banetyper: Kilde KKD (2002; 2004) og KUD (2015)

Banetype	Min. anslag antall timer pr sesong/år	Max. anslag antall timer pr sesong/år	Gjennomsnittlig antall timer pr sesong/år
Kunstgressbane	1 500	2 000	1 750
Grusbane	2 000	2 000	2 000
Gressbane	100	500	300
Fotballhall	2 500	2 500	2 500

Anslagene i Tabell 10 gir oss informasjon til å beregne den maksimalt totale tilgjengelige kapasiteten for ulike fotballanlegg i antall timer. I tråd med Kulturdepartementets og Norges fotballforbunds anslag kan gressbane benyttes i sju måneder (april – oktober), grus og kunstgressbane i ni måneder (februar – november), mens haller kan brukes hele året. I snitt kan en bruke en gressbane omtrent 43 timer per måned, grusbane 222 timer per måned, kunstgressbane 194 timer per måned og haller 208 timer per måned. Videre vil vi i regneeksempelet skille mellom organisert bruk av fotballbanene og den resterende tiden der banene kan brukes av andre før en kommer opp mot den brukstid som Kulturdepartementet anslår som øvre grense. Når det gjelder den organiserte bruken av fotballbanene så vil vi definere et maksimum for mye banetiden som kan nyttes til organisert trening og kamper. Til grunn for denne beregningen ligger det at trening/kamper i all hovedsak gjennomføres i tidsrommet 16.30 – 21.00 (4,5 timer), og at det er ca. 20 virksomme dager i måneden. Dette innebærer at for den organiserte bruken av fotballbanene så er 90 timer det som maksimalt kan brukes per måned (4,5 timer x 20 dager). I og med at gressbaner kun kan benyttes i ca. 43 timer pr måned så vil det være

Kulturdepartementets anbefaling for brukstid som er den skranken. For de andre banetyper som kan benyttes i mer enn 90 timer per måned er det den tidsmessige skranken på 90 timer som er den begrensende faktor.

Hvor mange aktive fotballspillere som finnes i en kommune vil variere fra år til år. Vi har gjort en antakelse som tilsier at andelen aktive fotballspillere er lik i alle kommuner, og denne andelen er lik det som vi finner fra Norges fotballforbunds statistikker over antall fotballspillere i Møre og Romsdal de siste årene. Denne andelen er på om lag ni prosent. I 2018 var det 1 590 klubblag i Møre og Romsdal når vi teller stor og smått. Det er mest smått, det vil si 67 prosent av alle klubblag er kategorisert som barnelag, mens ungdomslag og seniorlag utgjør den siste tredjedelen. Som nevnt innledningsvis er det totalt 20 500 spillere i fylket. Det er gjort en forutsetning om at barnelagene bruker en halv bane, mens ungdoms- og seniorlagene benytter hele banen ved trening.

Med de forutsetninger og den informasjon som er gitt over vil vi undersøke i hvilken grad kapasiteten på fotballanleggene er utnyttet, eller mer presist se hvor mye av kapasiteten den organiserte delen av fotballen beslaglegger. Før vi drøfter utregningene i den skisserte modellen vil vi først poengtere at hvor mye banetid som beslaglegges av de organiserte klubbene er avhengig av hvor mange timer hver klubb bruker til trening og kamp per uke. I eksempelet vår har vi sett på tre ulike scenarier, 3 timer, 4 timer og 5 timer.

Med antagelsen om at ni prosent av innbyggerne er aktiv med fotball har vi laget et estimat for hver enkelt kommune i kolonne 2 i Tabell 11. Det totale antallet på fotballspillere blir da 23 885, som er noe høyere enn tallene fra Norges Fotballforbund i 2018. Med en antagelse om at det i snitt er 15 spillere i hver klubb ender vi opp med 1 592 klubber (kolonne 6), noe som omtrent er identisk med antallet for 2018. Disse 1 592 klubbene er inndelt slik at 67 prosent av lagene er barnelag, mens resten er ungdoms-/seniorlag.

I kolonne syv har vi beregnet den maksimale kapasiteten per måned som er tilgjengelig i hver kommune, med de forutsetninger om hvor mye brukstid de ulike fotballedekkene tåler (som er oppgitt i Tabell 11). Molde kommune kan tjene som eksempel på hvordan denne utregningen er gjort. Kommunen har ifølge anleggsregisteret åtte gressbaner, fem grusbaner, 13 kunstgressbaner og en fotballhall, noe som gir:

$$8 * 43 + 5 * 222 + 13 * 194 + 1 * 208 \sim 4\,190 \text{ timer per måned}^{23}$$

De siste kolonnene viser hvor mye av denne banetiden som idrettslagene beslaglegger og den resterende tilgjengelige tiden som kan benyttes av andre i tre ulike scenarier: i) klubbene har 3 timer, ii) 4 timer og iii) 5 timer trening/kamp per uke.

²³ Om en benytter tallene i ligningen kommer en frem til 4 184 timer. Dette er tilnærmet (\sim) 4 190. Forskjellen skyldes avrundingsfeil.

Tabell 11: Banekapasitet ved henholdsvis 3, 4 og 5 timer trening/kamp per uke.

Kommune	Innb. (1000)	Antall spillere (9 %)	Klubb lag			Maks kapasitet	3 timer		4 timer		5 timer	
			Barn	Ung/ Senior	Totalt antall lag		Faktisk bruk org.	Rest-tid	Faktisk bruk org.	Rest-tid	Faktisk bruk org.	Rest-tid
Molde	27.0	2 430	108	54	162	4 190	1 296	757	1 728	325	2 160	-107
Ålesund	48.0	4 320	192	96	288	5 239	2 304	366	3 072	-402	3 840	-1 170
Kristiansund	24.3	2 185	97	49	146	3 993	1 165	712	1 554	324	1 942	-65
Vanylven	3.2	285	13	6	19	1 391	152	474	202	423	253	373
Sande	2.5	224	10	5	15	1 283	120	502	160	462	199	422
Herøy	8.9	803	36	18	54	2 543	428	694	571	552	714	409
Ulstein	8.6	775	34	17	52	1 809	413	435	551	298	689	160
Hareid	5.2	464	21	10	31	1 571	247	425	330	343	412	260
Volda	9.2	828	37	18	55	3 125	441	909	589	761	736	614
Ørsta	10.9	977	43	22	65	2 575	521	683	695	509	869	336
Ørskog	2.3	203	9	5	14	417	108	72	144	36	180	0
Norddal	1.6	148	7	3	10	654	79	234	105	208	132	181
Stranda	4.6	411	18	9	27	1 444	219	411	292	338	365	265
Stordal	0.9	85	4	2	6	417	45	135	61	119	76	104
Sykkylven	7.7	689	31	15	46	1 227	368	254	490	131	613	9
Skodje	4.8	429	19	10	29	639	229	41	305	-35	381	-111
Sula	9.3	834	37	19	56	1 573	445	314	593	165	742	17
Giske	8.4	756	34	17	50	1 437	403	351	537	217	672	82
Haram	9.4	844	38	19	56	2 944	450	1 101	601	951	751	801
Vestnes	6.5	588	26	13	39	1 522	314	526	418	422	523	317
Rauma	7.5	674	30	15	45	1 492	359	395	479	275	599	155
Neset	3.0	266	12	6	18	717	142	338	189	291	236	244
Midsund	2.0	182	8	4	12	237	97	36	129	4	162	-29
Sandøy	1.2	111	5	2	7	669	59	296	79	276	99	257
Aukra	3.5	319	14	7	21	806	170	190	226	134	283	77
Fræna	9.8	882	39	20	59	2 550	470	820	627	663	784	506
Eide	3.4	309	14	7	21	1 004	165	324	220	269	275	214
Averøy	5.8	526	23	12	35	991	281	251	374	157	468	64
Gjemnes	2.6	238	11	5	16	752	127	229	169	187	211	144
Tingvoll	3.0	274	12	6	18	1 477	146	565	195	517	244	468
Sunndal	7.1	640	28	14	43	1 404	341	576	455	462	568	349
Surnadal	5.9	534	24	12	36	1 479	285	513	379	418	474	323
Halsa	1.6	142	6	3	9	752	76	280	101	255	126	230
Smøla	2.1	192	9	4	13	460	102	120	137	86	171	52
Aure	3.6	320	14	7	21	1 765	171	592	227	535	284	479
Totalt	265	23 885	1 062	531	1 592	56 547						

Fra Tabell 11 ser vi at dersom klubbene bruker tre timer per uke i snitt er kapasiteten stor nok til at all organisert trening kan gjennomføres, samt at det er banetid igjen som kan benyttes av andre. Hvor mye banetid som er igjen til andre før en har en samlet brukstid som er foreslått som grense av Kulturdepartementet (se Tabell 10) varierer fra kommune til kommune. De to kommunene med minst gjenværende tid for andre brukere er Midsund og Skodje. Dersom vi endrer antakelsen om gjennomsnittlig treningstid og kamptid for organiserte klubber fra tre til fire og til fem timer ser vi at dette får størst konsekvenser for de største kommunene. Med andre ord, de store byene og tettstedene er langt mer sensitiv for hvor stor tidsbruk den enkelte klubb har. Dette poenget kan også vinkles på en annen måte. Dersom man for eksempel antar at klubbene i utgangspunktet er satt opp med tre timer trening/kamp per klubb, men på grunn av at spillere kommer før trening og dermed beslaglegger baner, eller blir igjen etter trening, slik at den reelle tidsbruken hos klubbene egentlig er fem timer pr uke så har dette store konsekvenser for den resterende brukstiden til andre brukere. Med andre ord, i de større byene og tettstedene kan mer effektiv utnyttelse av banetid være en god og billig anleggsinvestering.

Avslutningsvis vil vi påpeke at i analysene har vi ignorert muligheten for at treningstid og kamper også kan foregå i de fotballrelaterte nærmiljøanleggene som ballbinger, balløkker og mindre ballbaner. Dette vil i så fall tale for at kapasiteten på de ordinære fotballanleggene er bedre enn det som ble skissert i Tabell 11.

4.4.4 SVØMMEANLEGG

Svømming som aktivitet foregår både som egenorganisert form og gjennom svømme- og dykkerklubber. I Møre og Romsdal er det om lag 2 000 aktive medlemmer i ulike klubber. Om lag 90 prosent av disse er yngre enn 20 år. Imidlertid foregår mesteparten av aktiviteten i form av egenorganisert mosjon og trening.

I anleggsregisteret finnes det i alt 77 anlegg som kan sorteres under kategorien svømming, fordelt på seks ulike anleggstyper i fylket. De aller fleste av disse er innendørs opplæringsbasseng, gjerne tilknyttet til barne- eller ungdomsskole. De fleste av disse anleggene finner vi i Ålesund (12), Volda (9), Stranda (5) og Ørsta (4), og i disse fire kommunene finner vi halvparten av alle innendørs opplæringsbasseng. I følge anleggsregisteret er det ingen kommuner som ikke har noen av de seks anleggstypene for svømmeanlegg. I 16 av de 35 kommunene finnes det kun ett anlegg. I ytterligere åtte kommuner finnes det to anlegg innenfor de seks anleggstypene.

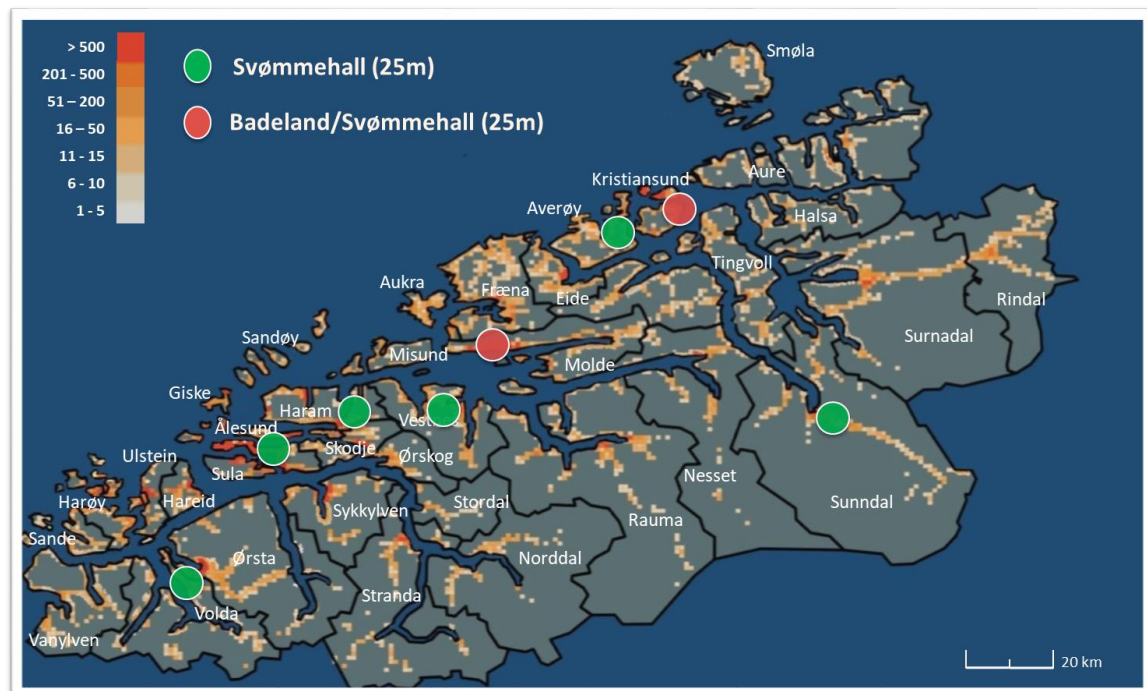
Vår gjennomgang av de 61 innendørs opplæringsbassengene konkluderer med at det er knyttet stor usikkerhet til påliteligheten. En åpenbar grunn finner vi delvis i forrige avsnitt, der vi konstaterte at 24 av kommunene kun har ett eller to anlegg. Videre vet vi at det er anlegg som er oppført som eksisterende i anleggsregisteret som vi positivt vet ikke eksisterer. Videre er 51 av de 61 anleggene mer enn 40 år gamle, og flere av disse er tilknyttet skoler som ikke er i drift lenger.

Tabell 12: Antall svømme og stupebaseng i Møre og Romsdal. Kilde Anleggsregisteret.

Anleggstype	Inne/ute	Antall
Opplæringsbasseng (mindre enn 16 m.)	(inne)	61
Opplæringsbasseng (mindre enn 16 m.)	(ute)	1
Stupebasseng	(inne)	6
Stupebasseng	(ute)	2
Trenings-/konkurransbaseng (25 m.)	(inne)	6
Trenings-/konkurransbaseng (25 m.)	(ute)	1
Totalt		77

I resten av dette delkapittelet vil vi i stedet fokusere på de trenings- og konkurranseanlegg med 25 meters lengde som finnes i fylket. I anleggsregisteret er det oppført seks slike anlegg. I tillegg inkluderer vi badeanleggene i Molde og Kristiansund. Disse åtte anleggene er spredt rundt i fylket slik som illustrert i Figur 20. I samme figur er det også lagt inn et «varmekart» over befolkningsmønsteret i fylket. Områder med rødt er tettest befolket med et innbyggertall som er høyere enn 500 per km². I de lyseste områdene er befolkningstettheten lavest, der det er mellom en og fem personer per km². Det umiddelbare inntrykket er at de åtte anleggene i all hovedsak er lagt til steder med høy befolkningstetthet, noe som i og for seg er naturlig. De tettstedene som

synes å ligge litt i utkanten av et trenings- og konkurranseanlegg er Surnadal, Åndalsnes, Stranda og Sykkylven.

Figur 20: Spredning av 6 konkurranseanlegg og 2 badeanlegg som alle har 25 m. lengde. Kilde: Anleggsregisteret.

I motsetning til analysene som er gjort i delkapitlene 4.4.1 - 4.4.3 der vi analyserte flere hundre anlegg samtidig vil det her, med kun åtte anlegg, være mer naturlig å stille seg følgende spørsmål: Hvor stor er dekningsprosenten for disse åtte anleggene? Dekningsprosenten, eller andelen av befolkningen som kan sies å være tilknyttet et av anleggene, må imidlertid defineres i forhold til hva vi legger i begrepet «tilknyttet et av anleggene». Til dette begrepet vil vi bruke reisetid som en indikator på graden av tilknytning. Med andre ord: Hvor mange personer vil kunne komme seg til nærmeste anlegg innenfor en gitt reisetid? Hva som er adekvat reisetid har vi ingen fasit på, og vi velger heller å belyse spørsmålet ut fra fire ulike eksempler, 10 minutter, 15 minutter, 30 minutter og en times reisetid.

Vi har benyttet data for reisetid hentet fra de regionale transportmodellene. Disse dataene gir oss inndeling på grunnkrets nivå og estimerte reisetider mellom alle grunnkretser i fylket. Vi lokaliserer dermed hvert anlegg til sin tilhørende grunnkrets og summerer antall innbyggere som bor henholdsvis 10, 15, 30 og 60 minutter unna denne lokasjonen. Tabell 13 oppsummerer resultatene. Vi ser at ved 10 minutters reisetid så vil om lag 36 prosent av alle innbyggerne i Møre og Romsdal kunne komme frem til sitt nærmeste anlegg. Ved nærmere inspeksjon ser vi at dette i første rekke vil være personer innenfor den kommune der anlegget er plassert. Nesten halvparten av befolkningen i fylket er mindre enn 15 minutter unna nærmeste anlegg, og dersom

en utvider reisetiden til 60 minutter vil nesten 90 prosent av befolkningen kunne komme frem til ett av de åtte anleggene.

Vi kan også stille et annet lignende spørsmål: Hvor mange innbyggere må til for at en skal kunne «rettferdiggjøre» et svømmeanlegg? I følge Norges svømmeforbund tilsier normen at man bør ha et 25 meters basseng pr 10 000 innbygger i kommunen (Norges Svømmeforbund, 2010). Samtidig vet vi at det er forholdsvis få svømmeanlegg i Norge som klarer å dekke inn kostnadene med et såpass snevert nedslagsfelt. Om vi legger til grunn (mer eller mindre tilfeldig) et anslag på 15 000 personer, så ser vi fra Tabell 13 at innenfor 10 minutters scenarioet er det kun rom for tre anlegg, ett i hver av de største byene. På den annen side, om en legger til grunn 60 minutters scenarioet så vil alle de åtte anleggene kunne rettferdiggjøres. Vi vil avslutningsvis poengtere at målsettingen med denne diskusjonen ikke er å fastslå hvilke anlegg som kan rettferdiggjøres, men snarere å belyse hvilke avveininger som må ligge til grunn i beslutningsprosessen når eventuelt nye anlegg skal vurderes.

Tabell 13: Antall innbyggere som bor 10, 15, 20 og 60 minutter unna nærmeste svømmeanlegg (25 m).

Kilde: LOS-data (Regional transportplan) og anleggsregisteret

Anlegg	Kommune	10 min	15 min	30 min	60 min
Moldebadet	MOLDE	19 638	23 932	33 364	56 224
Moa svømmehall	ÅLESUND	34 120	45 846	75 644	101 050
Atlantehavsbadet	KRISTIANSUND	18 941	23 890	29 605	46 438
Idrettsbygget	VOLDA	8 461	15 793	26 977	45 305
Brattvåg svømmehall	HARAM	3 037	4 401	14 151	87 771
Tomrefjord svømmehall	VESTNES	3 055	5 523	8 254	66 639
Bruhagen idrettspark	AVERØY	2 739	3 822	29 801	45 486
Sunndal svømmehall	SUNNDAL	5 409	6 308	7 595	14 651
Dekningsgrad totalt		36 %	48 %	71 %	89 %

4.4.5 VINTERAKTIVITETER

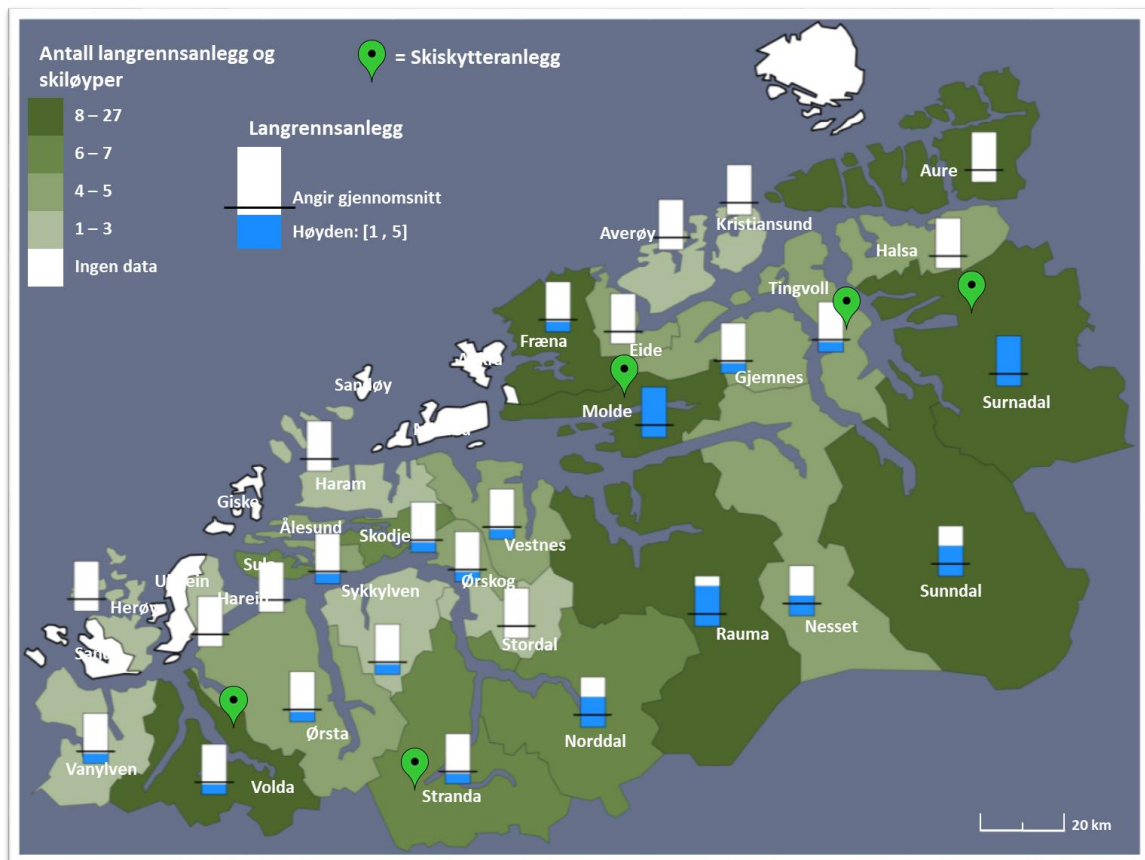
Norges skiforbund er det nest største særforbundet innenfor idrett, etter Norges fotballforbund. I Møre og Romsdal er det om lag 6 500 medlemmer tilsluttet forbundet. Den organiserte skiaktiviteten i Møre og Romsdal er i henhold til idrettsregistreringen under gjennomsnittet i forhold til resten av landet. Imidlertid er det, naturlig nok, store variasjoner mellom kommunene i og med at snøforhold varierer mye fra kystkommuner til innlandskommuner. For mange er vinteren en tid som brukes til egenorganiserte aktiviteter utendørs, da først og fremst langrenn og alpin.

Fra anleggsregisteret kan vi se at hovedvekten av anleggene er rettet mot nettopp langrenn og alpinbakker, med 131 skiløyper, 34 langrennsanlegg og 44 alpinbakker, se Tabell 14. I tillegg utgjør hoppanlegg en forholdsvis stor andel, med 51 anlegg. Disse fire anleggstypene utgjør 291 av de totalt 301 vinteranleggene.

Tabell 14: Vinteranlegg fordelt på anleggstype. Kilde: Anleggsregisteret

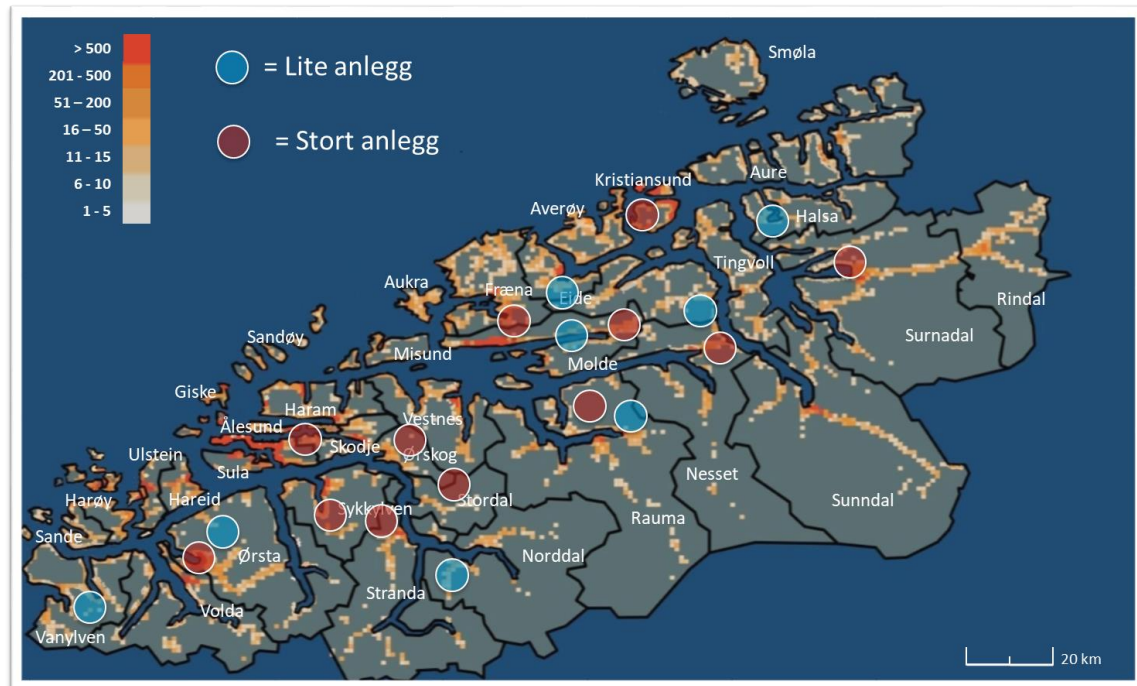
Anleggstype	Anleggsklasse			Totalt
	Interkommunalt anlegg	Nærmiljø-anlegg	Ordinært anlegg	
Akebakke	0	1	0	1
Alpinbakke	0	0	44	44
Hoppbakke	1	1	49	51
Hurtigløpsbane (ute)	0	0	1	1
Ishockeybane (ute)	0	0	2	2
Langrennsanlegg	1	5	28	34
Skileikanlegg	0	21	10	31
Skiskytteranlegg	1	0	5	6
Tur-/skiløype	1	15	115	131
Totalt	4	43	254	301

I Figur 21 vises den geografiske fordelingen av skiløyper, langrennsanlegg og skiskytteranlegg. Summen av skiløyper og langrennsanlegg varierer fra null i flere av kystkommunene til 27 anlegg i Molde. En fjerdedel av kommunene har mellom en og tre anlegg og i halvparten av kommunene er antallet anlegg mindre enn seks. Vi ser og av figuren at langrenns- og skiskytteranleggene i hovedsak er lokalisert der det er flest skiløyper.

Figur 21: Skiløyper, langrennsanlegg og skiskytteranlegg fordelt på kommuner. Kilde Anleggsregisteret

For anleggstypen alpinbakker er det oppført 44 anlegg. En del av disse er rehabilitering av eksisterende anlegg, anlegg som ikke eksisterer eller anlegg som er svært små. Reelt sett mener vi det derfor er 20 anlegg av denne typen, herav åtte små anlegg og tolv store. Den geografiske plasseringen av disse anleggene er vist i Figur 22. På samme måte som for svømmeanlegg så er plasseringen av alpinanleggene i samsvar med befolkningstettheten. Unntaket er kanskje Sunndalsøra.

Figur 22: Alpinanlegg (store og små) fordelt på kommuner. Kilde: Anleggsregisteret

Om vi sammenligner kartet i Figur 22 med det tilsvarende for svømmeanlegg i Figur 20 ser vi at det er kun åtte svømmeanlegg, mens det er tegnet inn 20 alpinanlegg. Første innskyttelse kunne kanskje da være at dekningsgraden skulle være høyere for alpinanlegg enn for svømmeanlegg for de ulike reisetidene. Imidlertid ser vi fra Tabell 15 at for korte reisetider (10 og 15 minutter) så er dekningsgraden mindre for alpinanlegg, mens ved reisetid på 60 minutter er dekningsgraden 95 prosent for alpinanlegg, mot 89 prosent for svømmeanlegg. Dette har sin naturlige forklaring i at svømmeanleggene har blitt plassert der befolkningstettheten er størst, mens alpinanleggene er plassert der det er bakker med snø. Selv om dette i og for seg er trivielt så illustrerer sammenligningen at for store anlegg er det nødvendig at man i beslutningsprosessen har et overordnet og interkommunalt perspektiv.

Tabell 15: Anleggsdekning for alpinanlegg, ved 10, 15, 30 og 60 minutters reisetid. Kilde Anleggsregisteret

Anlegg navn	Størrelse	10 min	15 min	30 min	60 min
Hjelset skisenter	Liten	1 390	2 642	29 323	74 750
Ørsta Skisenter	Stor	195	1 363	16 943	42 206
Fagerlia skisenter	Liten	267	653	5 875	72 844
Lilleåsen skisenter	Liten	378	378	475	5 311
Spjelkavikheis	Stor	28 242	41 220	73 281	100 919
Betna alpinanlegg	Liten	962	1 530	3 216	8 794
Vartdal skisenter	Liten	754	754	9 741	54 933
Volda Skisenter	Stor	7 381	9 608	19 189	44 967
Solbjøra Skileikanlegg	Stor	1 677	2 040	4 640	44 719
Arena Overøye Stordal Alpinsenter	Stor	868	1 143	3 988	62 408
Øverberg skisenter	Liten	687	1 515	3 278	6 649
Sunnmørsalpane Skiarena Fjellsætra	Stor	1 018	3 959	11 198	45 282
Sundal Alpinsenter	Stor	535	4 897	7 264	17 419
Furulia alpinbakke	Liten	4 179	4 882	6 844	14 812
Rauma Skisenter	Stor	1 770	4 493	6 844	15 738
Strandafjellet Skisenter	Stor	91	3 093	4 856	14 097
Tusten Skiheiser	Stor	19 354	24 690	36 819	61 455
Ørskogfjell Skisenter	Stor	3 727	5 001	12 881	85 119
Freikollheisen	Stor	4 044	9 121	30 176	75 805
Surnadal Alpinsenter	Stor	3 795	4 208	5 735	8 541
Dekningsgrad totalt		30 %	45 %	79 %	95 %

4.4.6 INNENDØRSHALLER

I denne kategorien har vi plassert to typer anlegg: fleraktivitetssaler og fleridrettshaller. Disse to anleggstypene utgjør 312 av i alt 320 registrerte haller for innendørs aktivitet. De siste åtte hallene er bowlinghaller (1), cheerleadinghall (1), turnhall (1) og kampsportsanlegg (5). Når det gjelder fleraktivitetssaler og fleridrettshaller så er det 247 av førstnevnte og 65 av sistnevnte. Forskjellen på de to halltypene er først og fremst knyttet til størrelse. Typiske fleraktivitetssaler er aktivitetssal, gymsal, treningsrom og tilleggsrom. Fleridrettshaller har større areal, gjerne med plass til 200-300 tilskuere, primært utformet for ballspillene håndball, basketball og innebandy. Fordelingen av de ulike anleggstypene er gjengitt i Tabell 16. Alle kommuner har en eller annen form for innendørshall²⁴. Flest innendørshaller finner en naturlig nok i de største byene.

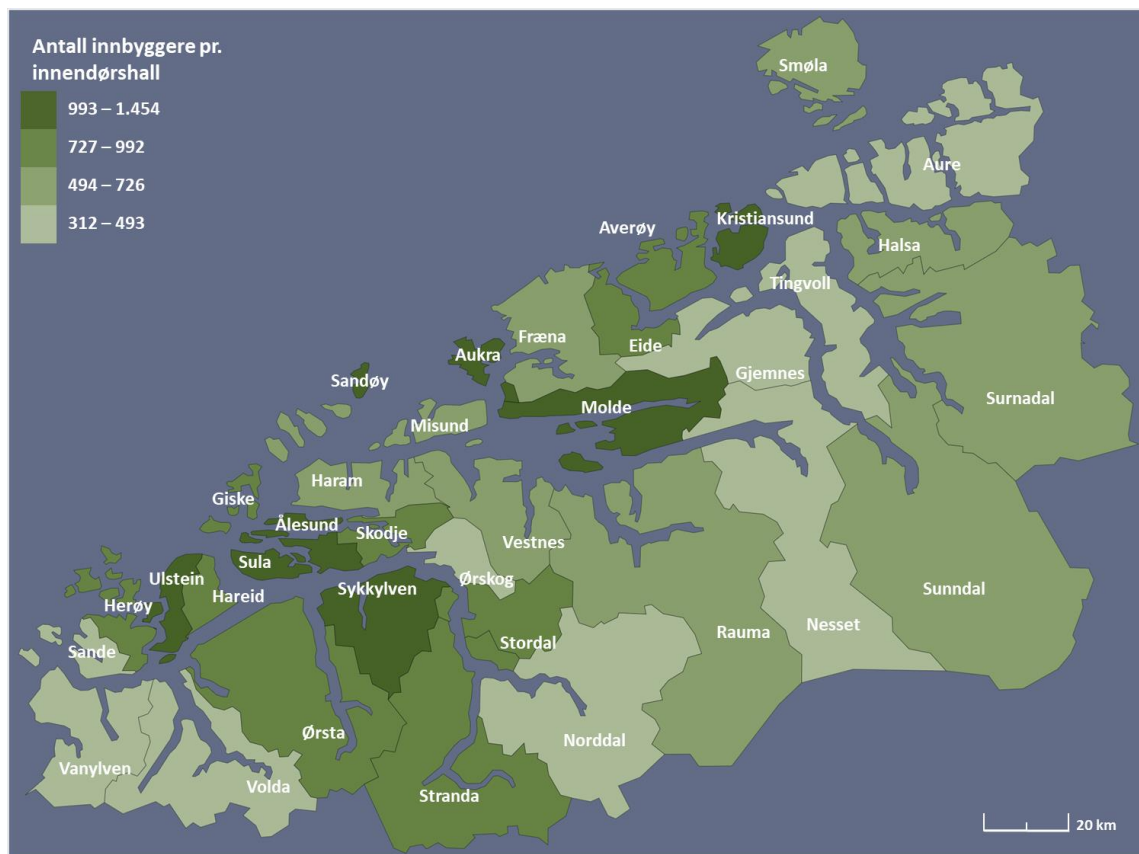
I henhold til anleggsregisteret er de fleste innendørshallene av eldre dato. Fra og med 1990 og frem til i dag er det bygget 47 innendørshaller, derav 14 fleraktivitetssaler og 33 fleridrettshaller. Dette gjenspeiler at det har vært en prioritering mot større innendørssaler til fordel for de mindre. I alt har 19 av 35 kommuner bygget minst en fleridrettshall i løpet av de siste 30 årene.

²⁴ Nesset og Norddal har innendørshall, men dette er ikke registrert i anleggsregisteret. Sande og Sandøy har ikke fleridrettshaller

Tabell 16: Innendørshaller i Møre og Romsdal. Kilde: Anleggsregisteret

Kommune	Bowling-hall	Danse/cheer-leadingssal	Fleraktivitetssal	Fler-idrettshall	Kampidrettsanlegg	Turnhall	Total
Aukra	0	0	2	1	0	0	3
Aure	0	0	7	1	0	0	8
Averøy	0	0	7	1	0	0	8
Eide	0	0	2	2	0	0	4
Fræna	0	0	12	2	0	0	14
Giske	0	0	6	4	0	0	10
Gjemnes	0	0	5	1	0	0	6
Halsa	0	0	2	1	0	0	3
Haram	0	0	13	2	0	0	15
Hareid	0	0	4	1	1	0	6
Herøy	0	0	8	1	0	0	9
Kristiansund	0	0	12	5	1	1	19
Midsund	0	0	2	1	0	0	3
Molde	0	0	15	7	2	0	24
Neset	0	0	6	0	0	0	6
Norddal	0	0	5	0	0	0	5
Rauma	0	1	8	2	0	0	11
Sande	0	0	8	0	0	0	8
Sandøy	0	0	1	0	0	0	1
Skodje	0	0	4	1	0	0	5
Smøla	0	0	3	1	0	0	4
Stordal	0	0	0	1	0	0	1
Stranda	0	0	5	1	0	0	6
Sula	0	0	5	2	0	0	7
Sunndal	0	0	9	3	0	0	12
Surnadal	0	0	10	1	0	0	11
Sykkylven	0	0	5	1	0	0	6
Tingvoll	0	0	7	1	0	0	8
Ulstein	0	0	6	1	0	0	7
Vanylven	0	0	6	1	0	0	7
Vestnes	0	0	5	4	0	0	9
Volda	0	0	17	4	0	0	21
Ålesund	1	0	23	8	1	0	33
Ørskog	0	0	5	1	0	0	6
Ørsta	0	0	12	2	0	0	14
Total	1	1	247	65	5	1	320

Figur 23 illustrerer anleggstettheten for summen av fleraktivitetssalene og fleridrettsanleggene. I henhold til denne indeksen er det relativt mange kommuner på Sunnmøre som kommer dårlig ut. Ålesund er den kommunene der det er flest innbyggere per anlegg, med 1 454 innbyggere per anlegg. Både Sula, Sykkylven Sandøy og Ulstein er blant de kommunene der det er over 1 000 innbyggere per anlegg. Videre ser vi at også Molde og Kristiansund har et relativt dårlig tilbud av innendørsanlegg. Det er verdt å poengtere at tolkningen av figuren sier kun noe om hvordan det relative tilbudet av innendørsanlegg er mellom kommunene. På samme måte som for fotballanlegg bør hallenes kapasitet tas med i betraktningen om en skal kunne si noe om anleggstilbudet er godt eller dårlig.

Figur 23: Anleggsdekning. Antall innbyggere per innendørsanlegg (summen av fleraktivitetssaler og fleridrettsanlegg). Kilde: Anleggsregisteret

4.4.7 ØVRIGE ANLEGG

I avsnittene 4.4.1 - 4.4.6 har vi kartlagt de anleggstyper og anleggs kategorier som utgjør mesteparten av anleggene i anleggsregisteret. I tillegg til kartleggingen har vi drøftet ulike avveininger og vurderinger som bør stå sentralt i beslutningsprosessen når en skal prioritere hvilke anlegg som skal bli tildelt spillemidler. For de anleggstyper som hittil ikke har vært presentert ser vi imidlertid ikke noen nye generiske poeng som kan trekkes frem utover det som allerede er sagt. Vi vil derfor her kun presentere den geografiske kartleggingen av anleggssituasjonen.

De resterende anleggene er inndelt i følgende grupperinger:

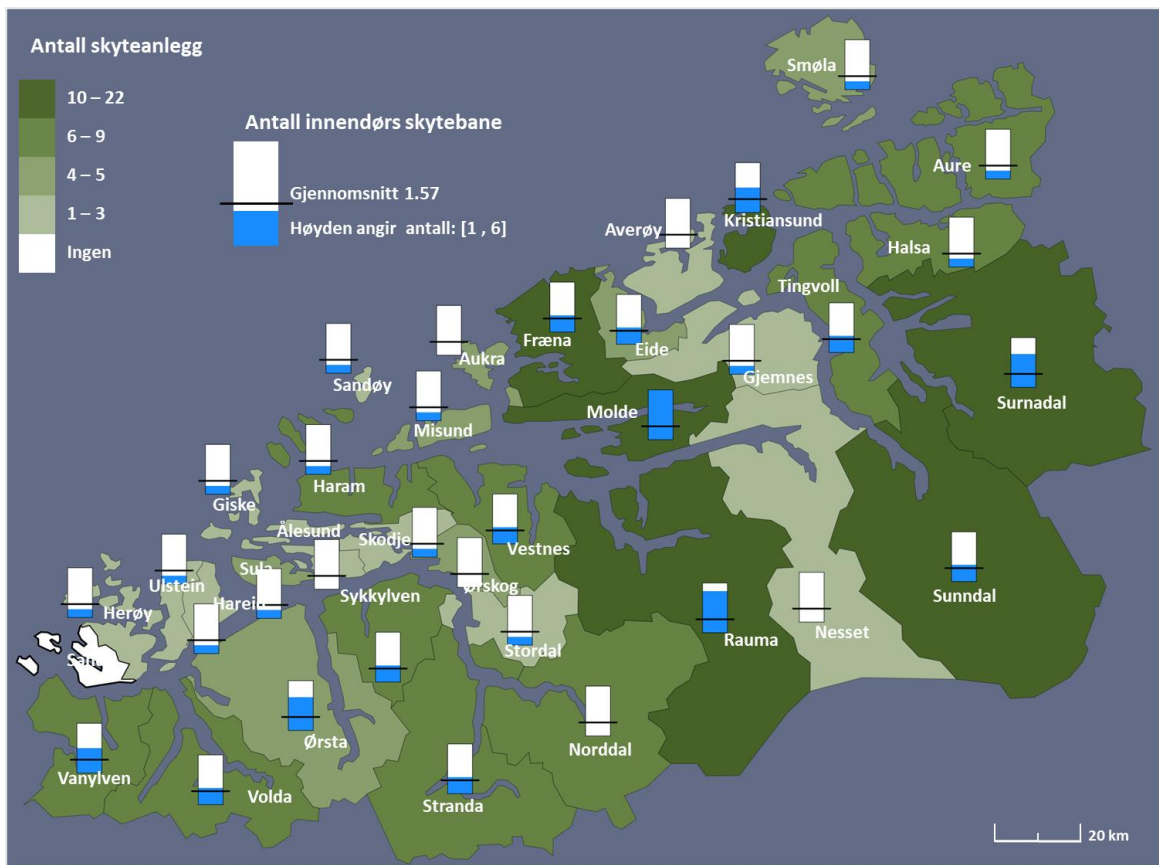
- Skyteanlegg
- Friidrett
- Riding
- Utendørs vannrelaterte aktiviteter

SKYTEANLEGG

Totalt finnes det 225 skyteanlegg i Møre og Romsdal. Av disse er 55 innendørs skytebane, mens de resterende er utendørs, fordelt på leirduebane (18), pistolbane (11), riflebane (135) og viltmålbane (6).

Sande er den eneste kommunen uten et skyteanlegg. Flest anlegg finner vi i Molde (22), Rauma (22), Surnadal (18), Kristiansund (11) og Sunndal (19).

Flest innendørs skytebaner har Molde kommune, med seks stykker. Rauma har 5 innendørsanlegg, mens Ørsta og Surnadal har 4.

Figur 24: Antall skyteanlegg fordelt på ulike kommuner. Søylen angir antall innendørs skytebaner (maksimum er 6). Kilde: Anleggsregisteret

FRIIDRETT

I Møre og Romsdal er det i alt 82 anlegg for friidrett. Av disse er 17 blitt bygget i løpet av de siste 30 år. Friidrettsanleggene fordelt på de ulike anleggstypene er som følger:

Tabell 17: Friidrettsanlegg fordelt på anleggstyper. Kilde: anleggsregisteret

Anleggstype	Antall
Friidrett treningsanlegg (ute)	29
Friidrettshall	1
Friidrettsstadion grus	35
Friidrettsstadion kunststoff	17
Totalt	82

Med unntak av Skodje, Aukra og Smøla så finnes det friidrettsanlegg i alle kommuner. De aller fleste kommunene har ett eller to slike anlegg. Flest anlegg finner en i Fræna med syv registrerte anlegg, Sunndal med seks og Ålesund med fem anlegg. Kommunene Molde, Stranda, Haram, Rauma og Tingvoll er alle oppført med 4 anlegg.

HESTESPORTANLEGG

Totalt finnes det 67 hestesportanlegg. Disse er inndelt i følgende anleggstyper:

Tabell 18: Hestesportsanlegg fordelt etter anleggstype. Kilde: Anleggsregisteret

Anleggstype	Antall
Ridebane	29
Ridehall	8
Ridesti	9
Stall	15
Travbane	6
Total	67

Det kan virke som at det er noe overlapp mellom de ulike anleggstypene, i den forstand at en og samme rideklubb eller hestesportsenter står oppført med flere ulike anlegg. Ved en gjennomgang av de 67 oppføringene finner vi at både anleggsnavn, sted og eier er identisk ved flere oppføringer. Et spørsmål her er om hver anleggstype skal oppføres som et unikt anlegg eller om en rideklubb som for eksempel har fått spillemidler til en stall og senere til en ridebane skal oppføres som et enkelt anlegg som har to bygninger. Grunnen til å stille et slikt spørsmål er at det fra et brukerperspektiv er stor forskjell på om det for eksempel er en lokasjon med en gitt dekningsgrad eller om det er to ulike lokasjoner, noe som gjør at dekningsgraden øker.

Om vi teller antall lokasjoner så indikerer datamaterialet i anleggsregisteret at det er 32 slike. Disse er plassert som følger:

Tabell 19: Antall ulike geografiske lokasjoner der det er oppført rideanlegg. Kilde: Anleggsregisteret

Kommune	Antall lokasjoner
Averøy	1
Fræna	3
Gjemnes	1
Haram	1
Hareid	1
Kristiansund	1
Molde	7
Rauma	1
Stranda	1
Sula	1
Sunnadal	2
Surnadal	3
Tingvoll	1
Vestnes	1
Volda	1
Ørskog	1
Ålesund	5
Totalt	32

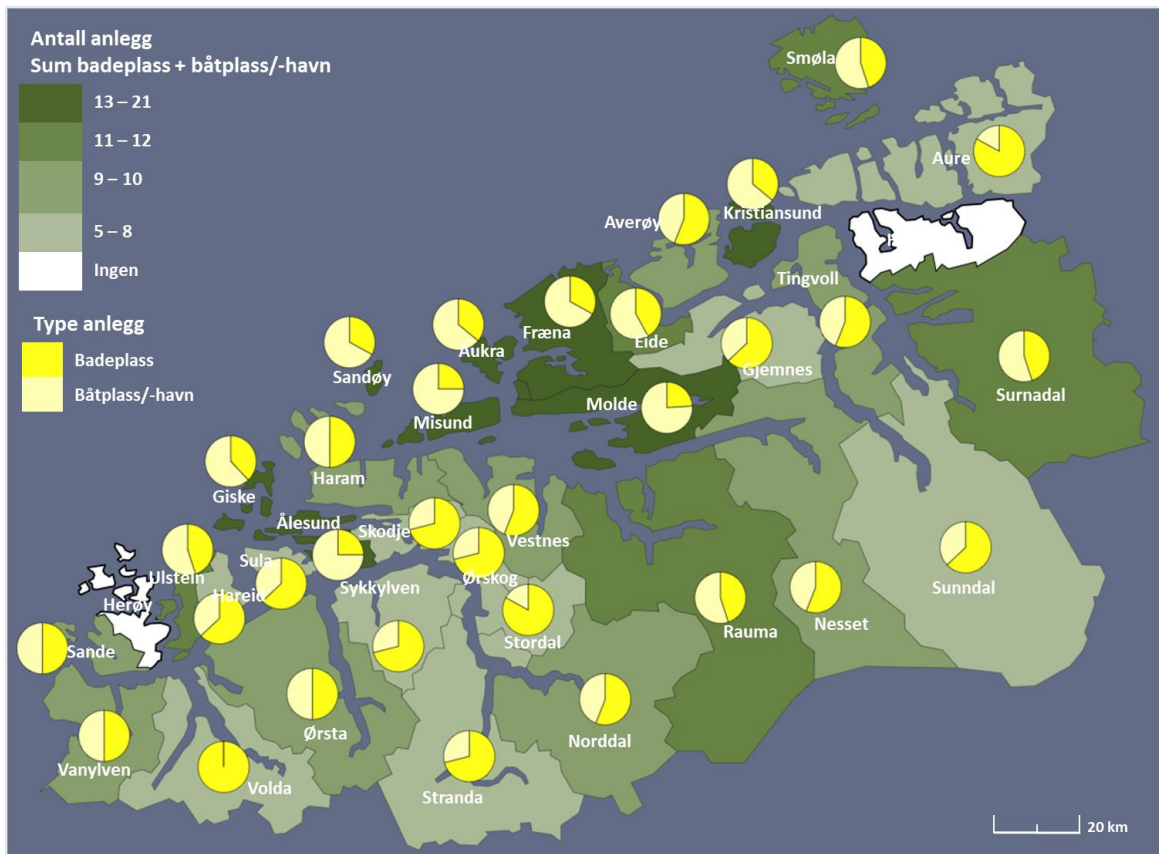
UTENDØRS VANNRELATERTE AKTIVITETER

I anleggsregisteret finnes følgende anlegg som kan sies å være knyttet opp mot vannrelaterede aktiviteter:

Tabell 20: Anlegg knyttet til vann og sjø, fordelt på anleggstype og anleggsklasse. Kilde: Anleggsregisteret

Anleggstype	Anleggsklasse		Totalt
	Nærmiljø-anlegg	Ordinært anlegg	
Badeplass	6	131	137
Båthus	3	14	17
Castinganlegg	0	1	1
Motorbåtanlegg	1	0	1
Seilanlegg	0	5	5
Småbåthavn	32	129	161
Totalt	42	280	322

I hovedsak er det snakk om to typer aktiviteter, bading og båt. Den geografiske fordelingen av disse to typene er gjengitt i Figur 25.

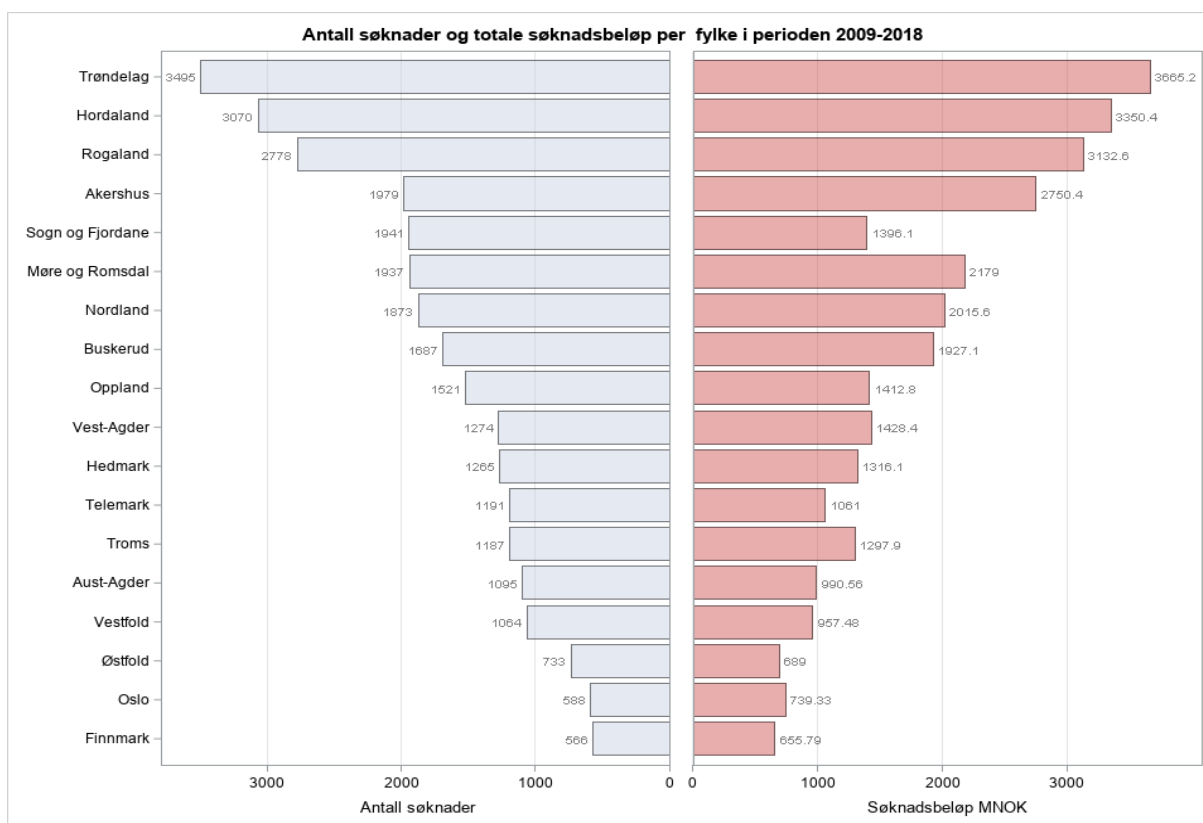
Figur 25: Anlegg for vannrelaterte aktiviteter fordelt på kommuner. Kilde: Anleggsregisteret

5 SØKNADER OG TILDELINGER

5.1 SØKNAD OG TILDELING AV SPILLEMIDLER I ANDRE FYLKER

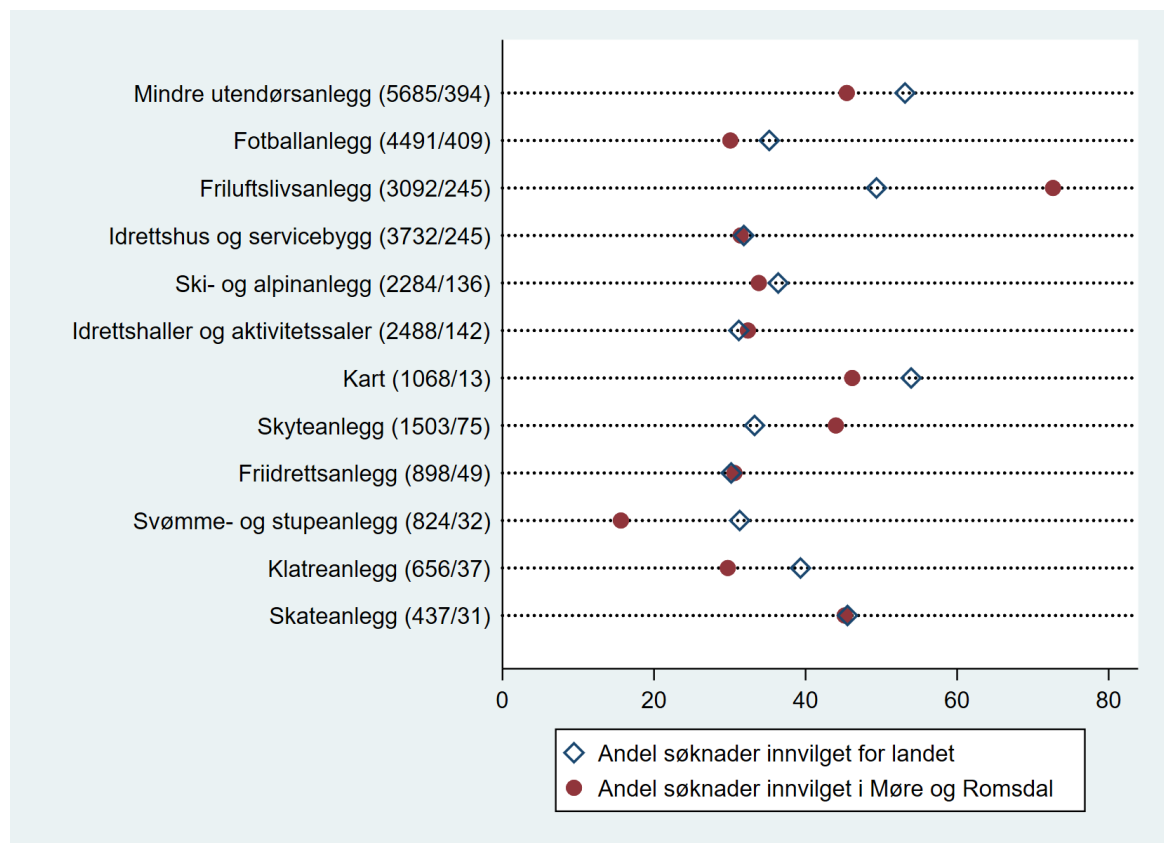
Som en del av kunnskapsgrunnlaget er det utarbeidet status for prioritering av spillemidler i andre fylker. For å gi en oversikt over dette har vi sett på søknader, søknadsbeløp og innvilgede søknader for alle fylkene i tiårsperioden 2009-2018. Vi har fjernet «gjentatte» søknader og anleggs kategorier som ikke er definert i anleggsregisteret. Gjentatte søknader er søknader hvor søker fikk innvilget deler av søknadsbeløpet i et foregående år, og som gjentar søknaden for samme anlegg med en søknadssum tilsvarende differansen mellom opprinnelig søknadsbeløp og foregående tildeling.

Søknadsmassen gjenspeiler ikke folketallet i fylkene. Figur 26 viser at Trøndelag fylkeskommune mottar flest søknader med tilsvarende høyest søknadsbeløp. For de fleste fylkene er det en tilsynelatende sammenheng mellom antall søknader og totalt søknadsbeløp. I Akershus ser man derimot at det totale søknadsbeløpet er forholdsvis høyere enn antall søknader sammenlignet med de andre fylkene. I Sogn og Fjordane er det motsatt, med et forholdsvis lavere totalt søknadsbeløp enn antall søknader. Dette kan sannsynligvis forklares ved større investeringsbygg i Akershus mot rimeligere anleggstyper i søknadene i Sogn og Fjordane.

Figur 26: Fylkesvis oversikt over antall søknader og totale søknadsbeløp fra 2009 – 2018. Kilde: Anleggsregisteret.

Figur 27 gir en oversikt over andel innvilgede søknader av det totale antallet søknader for Møre og Romsdal og landet for øvrig for de 12 største anleggstypene: mindre utendørsanlegg, fotballanlegg, idrettshus og servicebygg, friluftslivsanlegg, idretts- og aktivitetshaller, ski- og alpinanlegg, skyteanlegg, kart, friidrettsanlegg, svømme- og stupeanlegg, klatreanlegg og skateanlegg. Møre og Romsdal har en lavere andel innvilgede søknader enn landet i tiårsperioden, særlig for mindre utendørsanlegg, fotballanlegg, kart og klatreanlegg. På motsatt side finner vi friluftslivsanlegg og skyteanlegg, hvor andelen innvilgede søknader i Møre og Romsdal er høy sammenlignet med resten av landet. Konklusjonen å trekke fra dette er at det ikke bare er prioriteringer i tildelingene, men logisk nok også hvilke søknader som blir innsendt som er av betydning for anleggsprofilen.

Figur 27: Andel innvilgede søknader av det totale antallet søknader i Møre og Romsdal og for landet. 2009-2018. Prosent. Kilde: Anleggsregisteret. *Total søknadsmengde hhv. Landet samlet og Møre og Romsdal i parentes.

5.2 SØKNAD OG TILDELING I MØRE OG ROMSDAL – PRIORITERINGER

5.2.1 POPULASJON

Følgende analyse omfatter alle søknader og tildelinger til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i tiårsperioden 2009-2018 i Møre og Romsdal. Fokus er her på søknader hvor Møre og Romsdal fylke er behandlende enhet. Sammenligning med andre fylker, eller landet som helhet, er tatt med der hvor dette har vært relevant.

Søknadsdataene er avgrenset til perioden 2009-2018, siden kategoriseringen av søknader, spesielt med hensyn til *søknadstype*, synes mest konsistent. Som påpekt i en rapport utgitt av Kulturdepartementet (2018) så ble det etablert et revidert anleggsregister for saksbehandling av spillemiddelordningen i 2017. Dette innebar blant annet revidert datastruktur, anleggs kategorier og typebetegnelser. Kategorisering og benevninger er dermed ikke nødvendigvis sammenlignbare over tid. I tillegg påpekes det at antallet søknader har gått ned over tid som følge av at søkere nå fremmer én søknad per anlegg, men man tidligere måtte levere flere søknader dersom anlegget inneholdt forskjellige deler.

5.2.2 KARAKTERISTIKA VED POPULASJONEN AV SØKNADER

I det følgende presenteres karakteristika ved populasjonen av søknader i Møre og Romsdal.

Tabell 21 gir informasjon om søknadstype, tilskuddsordninger, anlegg etter aktivitet og kommunestørrelse. Det er identifisert totalt 2 077 søknader til anlegg for idrett og fysisk aktivitet i Møre og Romsdal i perioden 2009-2018. De fleste søknadene, 61 prosent, er fornyede søknader for anlegg som ikke ble innvilget foregående år. Omlag 33 prosent er nye søknader. Det er også en mindre andel, 6 prosent, gjentatte søknader.

Drøyt 70 prosent av søknadene i perioden var kategorisert som ordinære anlegg og resterende, omtrent 30 prosent, av søknadene i perioden var definert som nærmiljøanlegg.

I tillegg til inndelingen etter de to anleggstypene ovenfor er anleggene fordelt på idrettsanlegg og anlegg for egenorganisert aktivitet. Idrettsanlegg er definert som «*anlegg hvor organisert aktivitet er hovedaktiviteten*», mens anlegg for egenorganisert aktivitet er «*anlegg dominert av egenorganiserte aktiviteter*» (KUD, 2018, s. 30). Dette er en skjønnsmessig inndeling hvor anlegg for egenorganisert aktivitet inkluderer alle søknader klassifisert som nærmiljøanlegg, med tillegg av alle søknader til ordinære anlegg innen kategoriene alpinanlegg, svømme- og stupeanlegg, friluftslivsanlegg, golfanlegg og turkart. Basert på denne tilnærmingen var knappe 42 prosent av søknadene i perioden knyttet til anlegg for egenorganisert aktivitet, og de øvrige 58 prosent knyttet til idrettsanlegg for organisert aktivitet.

Tabell 21: Karakteristika ved søknader i Møre og Romsdal 2009-2018 (N=2 077). Antall (prosent). Kilde: Anleggsregisteret.

Kategori	Frekvens (%)
Søknadstype	
Fornytt	1 267 (61)
Ny	683 (33)
Gjentatt	127 (6)
Tilskuddsordning	
Ordinære anlegg	1 456 (70)
Nærmiljøanlegg	621 (30)
Anlegg etter aktivitet	
Idrettsanlegg	1 215 (58)
Anlegg for egenorganisert aktivitet	862 (42)
Kommunestørrelse (personer)	
< 2 000	155 (8)
2 000-4 999	438 (21)
5 000-9 999	975 (47)
10 000-19 999	38 (2)
20 000-49 999	471 (23)

Ser vi på søknadene etter kommunestørrelse, finner vi som forventet en høyere andel søknader fra de mest folkerike kommunene, jfr. Tabell 22. Halvparten av kommunene i fylket har en befolkning over 5 000 innbyggere og sto for nesten 72 prosent av søknadene. De fire største kommunene, med over 10 000 innbyggere stod for en fjerdedel av søknadene (25 prosent).

Tabell 22: Antall og andel søknader fra de ulike kommunene i Møre og Romsdal 2009-2018 (N=2 077). Antall (prosent). Kilde: Anleggsregisteret.

Kommuner	Frekvens (%)	Kommuner forts.	Frekvens (%)	Kommuner forts.	Frekvens (%)
Ålesund	181 (8,7)	Sula	61 (2,9)	Vanylven	28 (1,4)
Fræna	175 (8,4)	Aure	58 (2,8)	Vestnes	27 (1,3)
Molde	174 (8,4)	Norrdal	57 (2,7)	Hareid	26 (1,3)
Rauma	117 (5,6)	Sykkylven	57 (2,7)	Averøy	24 (1,2)
Kristiansund	116 (5,6)	Herøy	54 (2,6)	Midsund	23 (1,1)
Ulstein	82 (4)	Stordal	54 (2,6)	Smøla	20 (1)
Giske	79 (3,8)	Stranda	49 (2,4)	Ørskog	20 (1)
Volda	79 (3,8)	Ørsta	38 (1,8)	Aukra	19 (0,9)
Surnadal	72 (3,5)	Skodje	32 (1,5)	Halsa	19 (0,9)
Sunndal	69 (3,3)	Gjemnes	31 (1,5)	Tingvoll	19 (0,9)
Haram	67 (3,2)	Rindal	30 (1,4)	Sandøy	16 (0,8)
Neset	61 (2,9)	Eide	28 (1,4)	Sande	15 (0,7)

Tabell 23 viser fordeling av søknader etter hvilken anleggskategori de tilhører. Søknadene i denne tiårsperioden var dominert av fotballanlegg (23 prosent) og mindre utendørsanlegg (19 prosent). I tillegg var det også en forholdsvis høy andel søknader knyttet til idrettshus/servicebygg og friluftslivsanlegg, begge 12 prosent av søknadsmassen i perioden. Andre anlegg med forholdsvis mange søknader var idrettshaller/aktivitetssaler og ski-/alpinanlegg.

Tabell 23: Søknader fordelt etter anleggskategori i Møre og Romsdal 2009-2018 (N=2 077). Antall (prosent). Kilde: Anleggsregisteret.

Anleggskategori	Frekvens (%)	Anleggskategori forts.	Frekvens (%)
Fotballanlegg	469 (22,6)	Skateanlegg	31 (1,5)
Mindre utendørsanlegg	399 (19,2)	Motorsportanlegg	21 (1,0)
Idrettshus og servicebygg	253 (12,2)	Is- og skøyteanlegg	16 (0,8)
Friluftslivsanlegg	249 (12)	Golfanlegg	14 (0,7)
Idrettshaller og aktivitetssaler	175 (8,4)	Kart	13 (0,6)
Ski- og alpinanlegg	140 (6,7)	<i>Ikke definert</i>	13 (0,6)
Skyteanlegg	75 (3,6)	Vannsportanlegg	12 (0,6)
Friluftslivsanlegg	53 (2,6)	Luftsportanlegg	7 (0,3)
Hestesportanlegg	50 (2,4)	Racketsportsanlegg	7 (0,3)
Klatreanlegg	38 (1,8)	Sykkelanlegg	6 (0,3)
Svømme- og stupeanlegg	36 (1,7)		

5.2.3 ANALYSE AV TILDELINGER

Totalt ble det innvilget 906 søknader i Møre og Romsdal i perioden 2009-2018, det vil si en tildelingsprosent på 43,6.

Figur 28 viser resultatene fra en logistisk regresjonsmodell hvor den avhengige variabelen er binær og inntar verdien 1 dersom støtte innvilges og 0 for avslag. Forklaringsvariablene er de kategoriske variablene for søknadstype, tilskuddsordning, anlegg for organisert versus egenorganisert aktivitet, anleggskategori, små versus store kommuner, samt kontinuerlige variabler for kommunestørrelse (antall innbyggere), totalkostnad for anlegg og søknadssum. Søknadsår er også tatt med i modellen for å undersøke om det har vært noen endringer i tildelinger over tid.

I analysen har vi utelatt alle de 127 gjentatte søknadene i perioden, som alle ble innvilget, samt søknader hvor anleggskategori var «undefinert». Totalt 1 937 søknader inngår i modellen og hvor 775 (40 prosent) ble tildelt støtte.

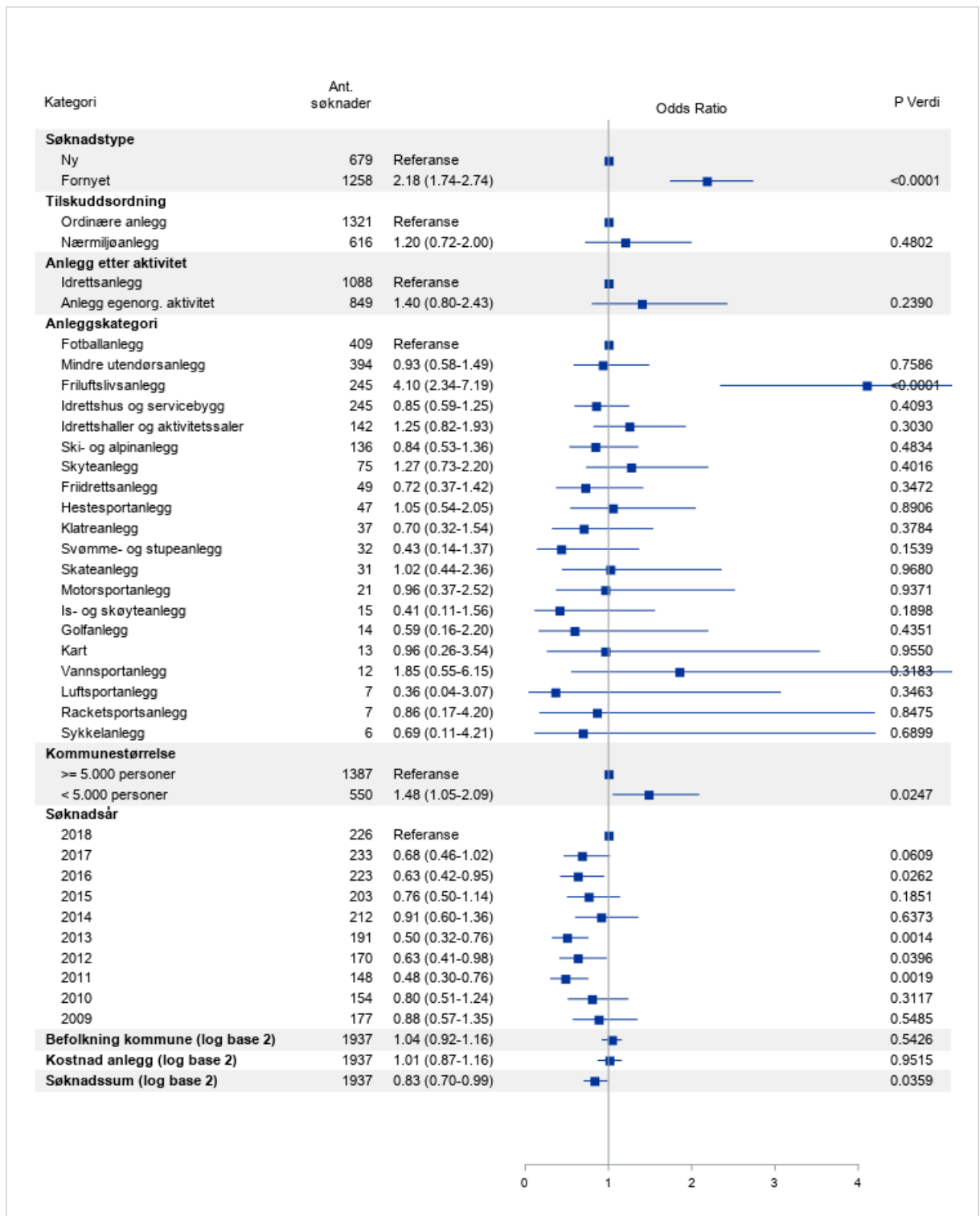
Sammenlignet med ordinære anlegg hadde nærmiljøanlegg 1,2 ganger høyere odds for tilsagn enn avslag, men det er ikke grunnlag for å si at det er en signifikant forskjell i sannsynligheten for tilsagn mellom de to anleggstypene. Sammenlignet med kategorien fotballanlegg er det bare friluftslivsanlegg som skiller seg signifikant ut med hensyn til sannsynlighet for støtte. Søknadene til friluftslivsanlegg hadde fire ganger høyere odds for støtte enn avslag sammenlignet med søknadene til fotballanlegg (OR 4.10, 95% konfidensintervall 2.34 til 7.19, $P < 0.0001$). Søknadene

til friluftslivsanlegg synes også å hatt større sannsynlighet for tilsagn enn avslag sammenlignet med flere av de andre anleggskategoriene.

Resultatene tyder på at kommuner med mindre enn 5 000 personer har 1,5 ganger høyere odds for tilsagn enn avslag sammenlignet med større kommuner. Her er det en signifikant forskjell mellom små og store kommuner når det gjelder sannsynlighetene for tilsagn. Legger vi til grunn befolkningsstørrelse i kommunene som en kontinuerlig variabel finner vi derimot ingen signifikant forskjell i sannsynligheten for tilsagn.

Det er ingen signifikant forskjell i sannsynligheten for støtte med hensyn til totalkostnaden på anleggene, men søknadsbeløpet har en signifikant effekt. Resultatene tyder på at oddsene for tilsagn er lavere enn oddsen for avslag når søknadsbeløpet fordobles (OR 0.83, 95% konfidensintervall 0.83 til 0.99, $P=0.0359$).

Oddsene for tildeling var lavere i alle de ni årene forut 2018, og signifikant lavere i 2017 (på 90%-nivå), 2016, 2013, 2012 og 2011.

Figur 28: "Forest plot" av odds-rater fra logistisk regresjonsmodell for tildeling av søknader. kilde: Anleggsregisteret

6 DISKUSJON

I de foregående kapitlene har vi kartlagt to dimensjoner rundt fysisk aktivitet og idrett, i) fysisk aktivitetsprofil i befolkningen og ii) anleggsprofilen i Møre og Romsdal. Kartleggingen av aktivitetsprofilen har fokusert på følgende spørsmål:

- Hva er status på fysisk aktivitetsnivå i befolkningen og ulike målgrupper?
- Hvordan har aktivitetsnivå og aktivitetstype endret seg over tid?
- Hvilke trender ser vi for oss fremover? Tilbud og etterspørsel etter aktiviteter.
- Hvilke faktorer innvirker på fysisk aktivitetsnivå og valg av aktivitet?

Vi har sett nærmere på noen prioriterte målgrupper; barn (6 – 12 år), unge (13 – 19 år) personer med nedsatt funksjonsevne, personer med innvandrerbakgrunn og fysisk inaktive.

I kartlegging av anleggsprofilen har følgende to spørsmål stått sentral:

- Hvordan er anleggssituasjonen i Møre og Romsdal, sammenlignet de andre fylkene i landet?
- Hvordan ser anleggssituasjonen ut for de ulike kommunene i Møre og Romsdal?

Vi vil nå diskutere funn av disse to dimensjonene samlet og opp mot hverandre.

6.1 TILBUD AV OG ETTERSPORSEL ETTER ANLEGG MÅ SEES I SAMMENHENG

De to dimensjonene representerer hvilket *tilbud* av anlegg befolkningen i Møre og Romsdal har og hvilke anlegg befolkningen faktisk bruker, altså *etterspørselen* etter anlegg. Et viktig premiss for diskusjonen er *brukerperspektivet*. Dette innebærer at vi legger til grunn at det offentliges rolle når det gjelder anvendelse av spillemidler, og hvilke anlegg som bør prioriteres, i størst mulig grad skal samsvare med brukernes preferanser. Tilbud og etterspørsel må derfor sees i sammenheng.

I diskusjonen støtter hovedprinsippene seg på en samfunnsøkonomisk tilnærming, som redegjort for i Hagen-utvalgets anbefalinger for nytte-kostnadsanalyse (NOU, 2012:12). De samme retningslinjene bruker Finansdepartementet i alle utredninger av offentlige investeringer over 750 MNOK. Det er spesielt to prinsipper (antakelser) som står sentralt i retningslinjene: 1) Samfunnet har knappe ressurser. Ved å investere i et anlegg, må man samtidig avstå fra å bruke de samme ressursene på et annet anlegg. Slik har alle anleggsinvesteringer en alternativkostnad. 2) Når man skal vurdere

Marginalnytte. Hva er det?

For å illustrere hva som menes med «på marginen» kan vi tenke oss følgende eksempel. Man har dratt på en fjelltur og i sekken har en med seg et visst antall appelsiner, og kun appelsiner. Etter å ha gått langt om lenge skriker kroppen etter næring og en tar frem appelsinene. Her kommer marginalprinsippet inn (eller rettere «loven om avtagende marginalnytte»). Dette prinsippet tilsier at nytten av den første appelsinen er størst, deretter er nytten av neste appelsin nest størst, osv. Med andre ord, når en skal vurdere nytten av et anlegg opp mot kostnaden må en passe på å vurdere den *ekstra* nytten som det siste anlegget vil tilføre opp mot kostnaden av det siste prosjektet.

nyttegevinstene brukerne får av at det investeres i et anlegg, så er det den ekstra nytten, marginalnytt (se faktaboks), brukerne får fra det siste anlegget som skal vurderes opp mot kostnaden til anlegget. Vurderingene baseres altså på marginalbetraktninger. Alternativkostnadsprinsippet og marginalbetraktninger må ligge til grunn for valget mellom å bygge nye anlegg eller å pusse opp gamle. I denne sammenheng er det viktig å ha et begrep om anleggets levetids- og vedlikeholdsperspektiv, med i betraktningen (se Riksrevisjonen, 2013). Det må påpekes at det ikke er snakk om å gjøre samfunnsøkonomiske beregninger når man skal prioritere i anleggspolitikken, men at tilnærmingen til marginalbetraktninger som beskrevet over, er et tankegods å ha med seg når man skal gjøre prioriteringene.

6.2 BARN - MULIGHETER FOR UTFOLDELSE I NÆRMILJØANLEGG OG IDRETT

Fra kartleggingen av aktivitetsprofilen blant barn, finner vi at det har vært en positiv utvikling over de siste 20 årene når det gjelder deltakelse i organisert idrett. Dette blant annet fordi flere barn er medlem av idrettslag, og de deltar på flere organiserte aktiviteter. Likevel er barna mindre hverdagsaktive og sitter mer i ro. Øyeblikksbildet når det kommer til de mest populære aktivitetene for barn i Møre og Romsdal, viser at friidrett, fotball, håndball, kampsport, samt orientering og friluftsliv er blant de mest populære aktivitetene. Først og fremst er det flere barn som deltar og/eller at barn deltar på flere aktiviteter enn før som utgjør endringen over tid, og kanskje ikke i så stor grad at aktivitetstypene har endret seg. Noe av årsaken til dette ligger sannsynligvis i hvilke anlegg som faktisk finnes i dag.

For de mest vanlige aktivitetsformene, som bane- og hallidretter, har Møre og Romsdal omtrent samme dekning som landsgjennomsnittet. Basert på det faktum at Møre og Romsdal har en større spredning i bosetting enn de fleste andre fylker, er det mye som taler for at nærheten til anleggene kan være dårligere. Dersom vi ser anleggstilbudet opp mot geografisk utstrekning, er det grunnlag for å si at anleggsdekningen innen friidrett og hallidretter er noe under gjennomsnittet. Fylket har åtte store svømmeanlegg og omtrent 70 prosent av husstandene ligger innenfor om lag 30 minutters kjøretid fra nærmeste svømmeanlegg.

Om vi sammenstiller barns aktivitetsprofil mot tilgjengelighet av anlegg viser kartleggingen at Møre og Romsdal har et godt tilbud av anlegg til friluftaktivitet i form av turstier, -veier og løyper. Det er imidlertid viktig å poengtere at for barn så er det ikke nødvendigvis hvor mange turstier e.l. som finnes i fylket som er det essensielle, men hvor disse stiene befinner seg. Friluft og orientering som aktivitet er avhengig av at det er tilstrekkelig turmuligheter i nærmiljøet. Det vi finner fra anleggsregisteret er at det er 168 anlegg innen tursti og turvei, men en stor skjevfordeling mellom kommunene. Om lag 50 prosent av turstiene/-veiene som er karakterisert som nærmiljøanlegg ligger i fem kommuner (Gjemnes, Giske, Tingvoll, Kristiansund og Haram).

Tidligere forskning viser at tilgjengelighet av nærmiljøanlegg for fysisk aktivitet er viktig for barn. Anlegg på skoleområde og andre anlegg for egenorganisert bruk må finnes i barnas nærmiljø, og være tilgjengelig for barna å bruke også utenom organiserte treningstider. Dersom fotballbanen i nabolaget alltid er fullbooket til organiserte treninger, legges det i liten grad til rette for den spontane, egenorganiserte aktiviteten. Vi kan også spørre oss hvorvidt anlegg knyttet til bane- og

hallidretter egentlig bør defineres i forhold til nærhet til anleggene på samme måte som de viktige nærmiljøanleggene, noe som er en type vurdering som gjelder den politiske betalingsvilligheten. I den forbindelse kan det påpekes at investeringer i baner og haller kan gjøres på (minst) to måter, i) investere i en ny hall og ii) effektivisere bruken av baner og haller for å øke kapasiteten. Særlig den andre problemstillingen er knyttet til selve driften av og organisering rundt anleggene, og en studie fra Danmark viste at slike anlegg ofte var booket langt mer enn de ble brukt. Om dette er noe anleggspolitikken kan gjøre noe med er et annet spørsmål.

6.3 KUNSTEN Å TENKE ALTERNATIVT OM ANLEGG DER BARN OG UNGE ER

Det som ligger til grunn for at barn er fysisk aktive er ikke det samme som for ungdom eller voksne. For barn er fysisk aktivitet i stor grad basert på lek og moro, heller enn et mål for bedre helse eller mental og fysisk velvære, slik som motivene kan være hos voksne. Både i Kulturdepartementets anbefalinger for nærmiljøpolitikken og Norges idrettsforbunds idrettspolitiske dokumenter pekes det på at ungdom (13-19 år) må inkluderes i utforming av aktivitetsplasser (NIF, 2015). Vi mener at det samme prinsippet bør ligge til grunn for inkludering av barn når nærmiljøanlegg bygges. Kartleggingen av nærmiljøanleggene i Møre og Romsdal viser at tilbud av nærmiljøanlegg for barn er temmelig ensidig. I følge Anleggsregisteret er dette enten ballbinger o.l. eller friluftsområder. I Danmark legges det stor vekt på innovativ tenkning rundt tradisjonelle nærmiljøanlegg. I og med at lek står sentralt i barnas fysiske aktivitet bør nye anleggstyper legge til rette for flere ulike aktiviteter, hvor barnas kreativitet setter grensene for bruk av anleggene. Erfaringer fra et skoleprosjekt i Danmark viser til at det å skape flere muligheter for aktivitet der hvor det allerede er aktiviteter gir størst gevinst (NIRAS, 2018). Nærmiljøanlegg ved skolen kan for mange barn og unge være viktige sosiale møteplasser både i og utenom skoletiden (NIRAS, 2018, Skrove m.fl., 2017). Det er derfor gode muligheter for å utvide aktivitetsområdene ved nærmiljøanlegg som allerede eksisterer og brukes.

Et annet moment vedrørende nærmiljøanlegg er å ivareta muligheter for fysisk aktivitet både for barn og voksne samtidig. Eksempler på dette kan være anlegg som kan benyttes til trening i umiddelbar nærhet eller samme anlegg som barn leker (NIRAS, 2018, Skrove m.fl., 2017). I denne sammenheng beveger vi oss i retning av informasjon til søkere og kriterier som omhandler utforming av selve søknaden, heller enn prioriteringer som gjøres når søknadsbunken foreligger.

Fysisk aktivitetsnivå og deltakelse i organisert idrett faller med økende alder. Både guttene og jentene forlater organisert idrett, i overgangen fra barneår til ungdomsår. Årsakene er sammensatte, men større krav til satsing og prestasjoner fremfor lek og knapphet av tid som skal fordeles mellom skolearbeid, venner, treninger og aktiviteter nevnes. Flere går fra organisert aktivitet til egenorganiserte aktiviteter som egentrening og trening på treningssentre. Å legge til rette for anlegg for egenorganisert aktivitet som ungdom ønsker å gjøre fremstår som hensiktsmessig for å ivareta unges fysiske aktivitetsnivå, skape sosiale møteplasser og utjevne sosiale forskjeller med tanke på kostnader knyttet til for eksempel trening ved treningssentre. I 2018 ble Tverga, et ressurscenter for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, etablert av Landsforeningen Ungdom og Fritid og Oslo Skateboardforening på oppdrag fra Kulturdepartementet. Tverga kan bistå med å bedre legge til rette for egenorganisert aktivitet og

hjelpe kommunene å få dette inn i planprosesser og slik sette denne type anlegg i posisjon for tilskudd av spillemidler.

Tilstrekkelig med arenaer for både organisert og egenorganisert aktivitet er et kriterium for fysisk aktivitet. Det er sannsynligvis vanskelig å bruke spillemiddeltildeling som et virkemiddel for å holde ungdom aktiv i organisert idrett, siden barrierene for varig deltagelse ofte er knyttet til faktorer som ikke er betinget anleggenes tilgang eller utforming. Derimot fremstår anlegg for variert og mangfoldig egenorganisert aktivitet som viktig for barn og unge så vel som voksne.

6.4 GOD TILRETTELEGGING FOR PERSONER MED FUNKSJONSNEDESETTELSER

Personer med nedsatt funksjonsevne er en sammensatt målgruppe. Det vil ikke være mulig for oss å komme med anbefalinger for denne gruppen som en helhet, vi vil heller løfte noen overordnede funn. For personer med enkelte typer funksjonsnedsettelser viser litteraturen at turer i skog og mark er viktige arenaer for fysisk aktivitet og sosialt samvær. For at dette skal være mulig i praksis, må imidlertid tilrettelegging av fasiliteter, som parkeringsmuligheter og god fremkommelighet være på plass. I Møre og Romsdal er man kommet langt med tilrettelegging for friluftsliv, bl.a. gjennom de merkede turløypene i turkassetrimmen Stikk UT! Med gode turbeskrivelser og merkede ruter kan man velge turer tilpasset sitt funksjonsnivå. Stikk UT! er også et eksempel på en type anlegg som viser at det ikke nødvendigvis er selve turløypa som har noe å si for aktivitetsnivået til brukerne, men *konseptet* rundt. Informasjon om turmuligheter i nærmiljøet så vel som fylket, tryggheten i beskrivelser og merking, motivasjon i form av anonym eller navngitt registrering av turer har vist potensiale for å få mindre fysisk aktive mennesker opp av sofaen og i aktivitet (Skrove m.fl., 2015).

Anleggsregisteret gir ingen oversikt over utforming av anleggenes tilrettelegging for personer med funksjonsnedsettelser. Vi påpeker kun viktigheten av universell utforming og tilgjengelighet for at anlegg kan brukes av personer med ulike former funksjonsnedsettelser. Også ved prioritering av rehabilitering av anlegg, bør det sikres at tilgjengelighet for mangfoldet av befolkningen er ivarettatt.

6.5 HVORDAN TREFFE DE FYSISK INAKTIVE?

Vi vet at turstier og friluftsliv er de vanligste aktivitetsformene i befolkningen. Dette gjelder også for Møre og Romsdal. Aktivitetene øker i popularitet med alderen. Av andre aktivitetsformer er trening på treningssentre og egentrening viktige for den voksne befolkningen. Særlig kvinner og eldre prioriterer ikke-konkurransedrevne aktiviteter. Idrettshaller blir ofte brukt på tvers av alder og av begge kjønn, mens brukere av for eksempel kunstgressbaner helst er gutter/menn. Sammenlignet med landet for øvrig er det færre som oppgir at de aldri trener i Møre og Romsdal, mens det er flere som svarer at de kun trener en gang i uken sammenlignet med landet for øvrig. Det fremstår dermed ikke slik at Møre og Romsdal har en langt mer aktiv befolkning enn landet for øvrig.

Møre og Romsdal har en høy andel turstier og anlegg for friluftsliv, men kanskje er det behov for å se nærmere på hvilke anlegg dette er og hvem som er den reelle brukergruppen av disse anleggene. Dersom det er slik at mange av anleggene har høy terskel for bruk, for eksempel høy vanskelighetsgrad, krever transport, ikke tilgjengelig for personer med nedsatt funksjonsevne eller for personer uten erfaring med friluftsliv, vil brukergruppen kun utgjøre deler av befolkningen. Da kan det være behov for flere turstier og friluftsanlegg som er rettet mot hele befolkningen og som slik sett kan være et alternativ for fysisk inaktive (turer i nærmiljøet, tilpasset personer med funksjonsnedsettelse, merkede stier, informasjon om anleggene).

Det er mange faktorer som påvirker fysisk aktivitetsnivå, og fravær av fysisk aktivitet. Fysisk inaktivitet preges blant annet av mangel på tiltak, motivasjon, og sosial støtte i form av treningspartner. Helseplager kan både være årsak til at man opprettholder fysisk aktivitet og til at man er fysisk inaktiv. Det er mange kombinasjoner av faktorer som innvirker på hvorvidt og hvordan vi velger å være fysisk aktive. Enkelte av disse faktorene kan påvirkes gjennom anleggspolitikken, blant annet vet vi at nærhet til anlegget er viktig, særlig for egenorganisert aktivitet. Tilbudene må gjenspeile etterspørsel etter ulike aktiviteter, og denne kan variere både med kommune størrelse, målgruppe (eks. alderssammensetning), og tilgang eller mangel på tilgang til anlegg (enkelte av oss vet ikke at vi ønsker å gjøre en fysisk aktivitet før tilbudet dukker opp). Det er derfor viktig at det både prioriteres anlegg som åpner for nye aktiviteter og anlegg som er tilgjengelig for alle aldergrupper. I prinsippet er vi tilbake på marginalnytte, f.eks. ved å se på tilleggsnyttens av å gå fra ingen til ett anlegg, i forhold til fra 10 til 11 anlegg.

6.6 OM ANLEGGSTILBUDET I MØRE OG ROMSDAL

Møre og Romsdal er et komplekst fylke når det gjelder å nå statens overordnede visjon: «*idrett og fysisk aktivitet for alle*» (Kulturdepartementet, 2018). En forholdsvis stor andel av befolkningen bor utenfor de mest tettbebygde strøkene, sammenlignet med de fleste andre fylker, noe som er spesielt krevende sett i sammenheng med store investeringstunge anlegg. I gjennomsnitt bruker kommunene i Møre og Romsdal relativt lite til driftsutgifter på kommunenes egne og andres idrettsbygg og -anlegg. De anleggstypene det er mest av i fylket har derimot lave vedlikeholdskostnader. Det kan bidra til å forklare hvorfor de kommunale driftskostnadene til idrett er lave i fylket. Også når det gjelder støtte til frivillige lag og foreninger er den samlede støtten fra fylkets kommuner mindre sammenlignet med kommuner i andre fylker. Hva som er årsaken til dette er ikke kjent.

Målt i antall anlegg og i henhold til Kulturdepartementets definisjon av anleggsdekning (eller anleggstilbud) scorer Møre og Romsdal forholdsvis godt. Hva som er et godt anleggstilbud er derimot gjenstand for diskusjon. Kulturdepartementets modell, der et enkelt vektningstall benyttes for å beskrive *både* brukerpotensial og investeringskostnad fungerer ikke på en fullgod måte, i og med at det ikke kommer klart frem om vektningstallet representerer brukerpotensial, investeringskostnad, eller begge disse elementer. Dette gjelder blant annet fordi forhold som kapasitet og kvalitet ikke er inkludert. Hvilke anleggstyper og hvilke vekter som tillegges disse kan derfor tolkes som en form for politisk prioritering. Hovedårsaken til at Møre og Romsdal scorer godt på anleggstilbudet er at fylket i vesentlig større grad enn andre fylker har prioritert anlegg

som går innunder aktiviteter som turgåing, strand-, sjø- og friluftaktiviteter, som faller inn under de 16 anleggstypene som definert av KUD. Fylket ligger imidlertid på gjennomsnittet for andre mer investeringstunge anlegg.

6.7 HVA MED SØKERNE?

Det er sjelden at nytten av utbygde anlegg blir evaluert opp mot budsjetterte kostnader etter at anlegget er satt opp. Det kan dermed være insentiver for å overvurdere nyttegevinstene ved tiltaket, mens kostnadene underdrives, for å få tilslag på søknader. Det er i stor grad søkerne, altså kommunene og lag og foreninger som bestemmer hvordan søknadsbunken ser ut, og dermed hvilke anlegg fylkeskommunen har å velge mellom når midlene skal fordeles. Å ha fokus på søkersiden er derfor relevant, for å skape et mangfold av søknader og særlig for å fremme søknader for barn og unge og egenorganiserte aktiviteter.

Det vil foreligge naturlige variasjoner i kommunene, lag og foreninger, både med hensyn til prioriteringer av anlegg og befolkningsprofil, som innvirker på hvordan og hvorvidt de søker om spillemidler. I en landsomfattende undersøkelse om spillemidler og nærmiljøtiltak, oppga en tredjedel av kommunene at de ikke benyttet muligheten til bruk av spillemidler for nærmiljøtiltak, i hovedsak fordi de ikke mottok søknader fra lag og foreninger (Thorén, Skjeggedal og Vistad, 2016). Dette kan både skyldes at søknadsprosessen er for omstendelig til at lag og foreninger påtar seg arbeidet, og at det fylkeskommunale eller kommunale informasjonsarbeidet er mangelfullt (ibid.). Igjen vil vi fremme informasjon om og bistand fra Tverga, ressurscenteret for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, for å øke andelen søknader for nærmiljøtiltak.

6.8 SPILLEMIDDELPRIORITERING I MØRE OG ROMSDAL OG MARGINALBETRAKTNINGER

Vi vil innlede diskusjonen om spillemiddelprioriteringer med å referere til og kommentere noen uttalelser om prioritering av spillemidler og anlegg fra ulike aktører:

1. «Tildeling av spillemidlene vil prioriteres ut fra Kulturdepartementets modell for anleggstilbud» (Kulturdepartementet, 2017).
2. «En må prioritere de anlegg der det er størst aktivitet» (Norges idrettsforbund, 2017).
3. «Det er jo ein gong slik at friluftsanlegga er av dei «billige» aktivitetsanlegga og sett i høve til kost/nytte vurderingar scorar dei topp» (brev til Fylkeskommunen fra Forum for natur og friluftsliv i Møre og Romsdal datert 27.05.2016).

Punkt 1. Tildeling av spillemidler basert på Kulturdepartementets modell for anleggstilbud

I redegjørelsen for Kulturdepartementets modell for definering av anleggstilbud (eller hvor god anleggsdekningen er) så vi at modellen består av to variabler: 1) et utvalg av 16 av totalt 114 anleggstyper, og 2) en skjønsmessig vektning basert på estimerte anleggskostnader og vurdering av brukerpotensial. I Kulturdepartementets tildeling er det tre vurderingskriterier som legges til grunn når spillemidlene tildeles; a) godkjent søknadsbeløp (vektes 50 prosent), b) innbyggertall (vektes 25 prosent) og c) anleggstetthet (vektes 25 prosent). En utfordring med en slik ordning for

tildeling, er at det kan gi uheldige incentiveeffekter ved at man «velger» anlegg som ikke er blant de 16 utvalgte anleggstypene. Når det gjelder Møre og Romsdal sin portefølje så er det imidlertid vanskelig å se at slik strategisk adferd har funnet sted, all den tid fylket er blant de to fylkene som har høyest andel av de utvalgte 16 anleggstypene. Hadde for eksempel Møre og Romsdal hatt tilsvarende fordeling av friluftsanlegg og kart som resten av landet ville dette isolert sett kunne ført til en høyere tildeling av spillemidler for fylket. Et annet moment som vi vurderer som en utfordring, er at anleggstypene og vektingen synes å gå i favør av anlegg for organisert aktivitet. Slik sett «taper» den egenorganiserte aktiviteten på denne definisjonen, i hvert fall sett opp mot egenorganisert aktivitet som faller utenfor de 16 utvalgte anleggstypene.

Punkt 2. Prioritering av anlegg hvor det er størst aktivitet

Det å prioritere anlegg der det er størst aktivitet er en påstand/prinsipp som trenger en kontekst. Dette kan en enkelt illustrere med et eksempel. Anta at det er to aktiviteter, la oss kalle dem fotball og curling. Anta videre at det er 1 000 som spiller fotball og 100 som spiller curling. Dette vil da innebære at mesteparten av anleggsmidlene skal gå til fotballanlegg, noe som kan være en riktig prioritering (men den kan også være feil som vi snart skal se). La oss nå gå ett år frem i tid og telle opp antall aktive. Her kan vi se for oss to scenarioer:

1. Vi antar at antall aktive fremdeles er henholdsvis 1 000 og 100 for fotball og curling. Hva kan vi si om tildelingen forrige år? Den har ikke gitt noen effekt i form av økt antall personer som er aktive. Effekten må i så fall ha kommet gjennom at en har bygget flere baner slik at de 1 000 aktive får spilt fotball oftere, eller midlene kan ha blitt brukt på rehabilitering eller andre former for investeringer som har gjort kvaliteten på anleggene bedre. Om en fortsetter med det samme resonnementet i flere år fremover, vil en med stor sannsynlighet komme til et punkt der de 1 000 aktive fotballspillerne ikke spiller mer uavhengig om det blir bygget flere baner, eller at den ekstra kvalitetsforbedringen på ett eller annet tidspunkt ikke har noe stor tilleggsverdi.
2. Vi kan anta at effekten det første året er en økning i antall medlemmer for både fotball og curling. Det sentrale spørsmålet vil da være hvor økningen i aktivitet er størst i forhold til kostnadene. Dersom det for eksempel var sprengt kapasitet ved curlinganleggene (et element som Kulturdepartementet strengt tatt ikke tar hensyn til), eller ingen anlegg i umiddelbar nærhet, så kan det være gode grunner for at det er der mesteparten av anleggsmidlene skulle vært allokert.

Vi mener derfor at man ikke utelukkende kan prioritere anlegg hvor det er størst aktivitet dersom målet blant annet er å øke andelen fysisk aktive i befolkningen og utjevne sosiale forskjeller i aktivitetsnivå.

Punkt 3. Friluftsanlegg er «billig» sett i et kost/nytte perspektiv

Her blir det argumentert med at fordi friluftsanlegg er relativt rimelige å bygge, så innebærer det at disse anleggene scorer høyt på nytte/kost. Da er det avgjørende poenget: Hva menes med nytte? Nytte av hva? Ut fra samfunnsøkonomiske kriterier er det på marginen at nytten og

kostnaden skal måles. Satt på spissen er det for et fylke med om lag 1 500 turstier rimelig å hevde at den ekstra nytten som befolkningen får av tursti nummer 1 501 vil være lavere, sammenlignet med nytten av den første turstien. Vi vil derfor argumentere for at når det gjelder turstier og friluftsanlegg er det vel så viktig å ha et fokus på faktorer som tilgjengelighet for «alle», for eksempel i form av at tilbudet gis i tilfredsstillende grad i alle kommuner. Det er også vesentlig å se på hvorvidt søknadene inneholder variasjoner i vanskelighetsgrad, universell utforming, eller om det kan være andre måter å organisere turkonseptet på, som gir en tilleggseffekt i form av potensielt *flere* aktive, og ikke bare at allerede aktive får flere tilbud. Denne diskusjon av friluftsanlegg er i så måte en diskusjon av det første punktet på fylkeskommunens prioriteringsliste for spillemiddeltildeling, gjengitt i boksen under.

Møre og Romsdal fylkeskommunes prioritering for tildeling av spillemidler

1. Friluftsliv og rehabilitering av idrettsanlegg blir prioritert.

2. Anlegg som utjevner sosiale forskjeller for aktivitet og helse skal prioriteres.

3. Interkommunale anlegg skal prioriteres.

4. Samlokaliserte anlegg blir prioritert.

5. Regionale konkurranseanlegg som dekker framtidige behov skal prioriteres.

6. Fylkeskommunen skal være oppmerksom på, og eventuelt prioritere, anlegg som treffer nye målgrupper.

7. Minimum 10 prosent av tildelte spillemidler skal gå til nærmiljøanlegg, og alle kommuner som har søknader på nærmiljøanlegg skal få tilskudd til sin førsteprioritet.

8. Tilsagn til kostnadskrevende anlegg fordeles på inntil 3 år.

I det følgende diskuterer vi nærmere pkt. 2-4 og pkt. 7 (markert i fet skrift, punkt 1 diskutert over), for å svare ut: I hvilken grad harmonerer disse prioriteringene med kunnskapen som fremkommer i denne rapporten?

Anlegg som utjevner sosiale forskjeller i fysisk aktivitet vil til dels henge sammen med pkt. 1 om friluftsliv, siden anlegg relatert til friluftsliv er eksempler på lavterskelanlegg som ikke har kostnadmessige barrierer og som er den aktiviteten hvor det ikke er forskjeller i aktivitet mellom personer med ulik sosioøkonomisk status. Offentlige tilrådinger anbefaler å fokusere på befolkningsrettede strategier, altså tiltak som når alle, over tiltak rettet mot høyrisikogrupper, for å redusere sosiale helseulikheter. Slik sett kan anlegg for friluftsliv og turstier, og som kan argumenteres for i prioritering pkt. 1 og 2 i Møre og Romsdal, anses som befolkningsrettede tiltak. Ettersom fylket allerede har en høy andel slike anlegg vil vi legge til at man bør se nærmere på de

ulike anleggenes innretning og kvaliteter for å avgjøre om de kan ansees som befolkningsrettede anlegg i så måte.

Det er registrert sju interkommunale anlegg i Møre og Romsdal, hvorav fire er på Skaret. Noe av argumentasjonen bak prioritering av disse anleggene, er at flere kommuner kan dele kostnadene, samt søke en større andel av de totale investeringskostnadene dekket. Fra et kommuneøkonomisk perspektiv vil denne typen søknader derfor være fornuftige å sende inn, siden det potensielt innebærer at anlegg som med én søknadskommune ville vært for dyr, nå kan gjennomføres. Når spillemidlenes stønadsandel øker, vil det være desto mindre midler igjen til fordeling til andre anleggstyper, slik at man fortsatt må vurdere den marginale nytten av et interkommunalt anlegg opp mot nytten disse ekstra stønadsmidlene kunne skapt ved å bygge et annet anlegg.

Vår kartlegging av anleggssituasjonen i Møre og Romsdal gir god oversikt over lokasjon og spredning på ulike anleggstyper som forhåpentligvis vil være til hjelp for prioritering av spillemidler i fremtiden. Ved å bruke denne kartleggingen også ut mot søkerne kan fylkeskommunen støtte opp under og legge til rette for interkommunale anlegg. Kartleggingen kan også brukes for å finne områder hvor det kan være hensiktsmessig å legge samlokaliserte anlegg eller utvide eksisterende anlegg med nye muligheter for egenorganisert bruk.

Vi har i denne rapporten vist at nærmiljøanlegg er lavterskelanlegg med potensiale for økt fysisk aktivitet i samtlige av de utvalgte målgruppene. Vi vil likevel trekke frem mulighetene som ligger i å skape gode nærmiljøanlegg for barn og unge, gjerne tilknyttet treningsmuligheter for voksne, for å bidra til sosiale møteplasser for inkluderende fysisk aktivitet for alle. Ressurscenteret for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, Tverga, kan med fordel trekkes inn for å få egenorganiserte aktiviteter inn i kommunenes planprosesser og i søknadsbunken for spillemidler.

7 ANBEFALINGER

Vi vil i det følgende presentere anbefalinger, basert på funn og analyser i prosjektet. Vi vil ikke kunne komme med konkrete anbefalinger til akkurat hvilke søknader som skal prioriteres de neste årene, men våre anbefalinger vil bygge på en metodisk tilnærming som fylkeskommunen kan bruke i prioriteringen mellom søknader. Årsaken til dette er at vi ikke vet *hvilke* søknader som kommer de neste årene, slik at vi ikke kan gjøre en slik prioritering på forhånd. Disse søknadene inneholder heller ikke nødvendigvis de anleggene som «bør» prioriteres. Den informasjonen som fremkommer i kapittel 4 – 6 vil utgjøre et kunnskapsgrunnlag som fylkeskommunen kan ta i bruk når søknadene foreligger. Det er også viktig å poengtere at våre funn viser at Møre og Romsdal fylkeskommune har etablert en svært god anleggsprofil sett opp mot aktivitetsprofilen i fylket, og det tilhørende kostnadsbildet.

Anbefaling 1: Plan for oppdatering av anleggsregisteret

Det er umulig å si noe om hvilke prioriteringer som skal gjøres uten å ha korrekt bilde av nåsituasjon. Slik vi ser det er ikke anleggsregisteret per dags dato i stand til det. Derfor anbefaler vi at det utarbeides en plan, i samarbeid med kommunene, for hvordan registrering i anleggsregisteret best kan gjennomføres fremover. Dette er særdeles viktig med tanke på at kommunene nå selv kan gjøre endringer i anleggsregisteret. Hvordan kan registreringen sikres gjennom enkle prosedyrer for kommunene? Til tross for at dette innebærer en investering i tid og ressurser, særlig i startfasen, vil det også kunne gi gevinster knyttet til at man gjør de riktige prioriteringene for valg av anlegg i fremtiden. Arbeidet som er lagt ned i denne rapporten vil være et godt utgangspunkt for en slik gjennomgang av anleggsregisteret. Både kvaliteter, kapasitet og nærhet er nøkkelord for å definere et godt tilbud, men slike variabler er i dag ikke tilstrekkelig hensyntatt.

Anbefaling 2: Bruk prinsipper om marginalnytte og marginalkostnad ved prioritering mellom anlegg

Vi anbefaler å tenke i retning av marginalbetraktninger uavhengig av hvilke anlegg det skal prioriteres mellom. Det viktigste spørsmålet å stille er: Hvilken *ekstra* nytte gir dette *ekstra* anlegget? Dette innebærer også å vurdere hvilke anlegg som finnes i nærheten som kan dekke samme behov, og hvilke(n) målgruppe(r) anlegget når ut til, og hva som er anleggets levetid. Marginalbetraktningssprinsippet gjelder uavhengig av om det er snakk om rehabilitering av eksisterende anlegg, eller i valget mellom en svømmehall eller fem små nærmiljøanlegg, eller ved vurdering av interkommunale anlegg. Et mer bevisst forhold til marginalnytte og marginalkostnad innebærer også større ansvar i synliggjøring av politisk betalingsvilje når det gjelder prioriteringer mellom og på tvers av anleggs kategorier- og typer, og vil gi en mer transparent beslutningsprosess. Vi mener ikke at det må gjennomføres samfunnsøkonomiske analyser for hvert tiltak, men at det er bevissthet om denne måten å tenke på.

Når søknadene foreligger, er det også viktig å vurdere mengden av eksisterende anlegg i samme kategori opp mot hvilke andre typer anlegg som finnes i nærheten. Er det for eksempel svært mange ballbinger og nærmiljøstier i *forhold* til andre typer anlegg i et område?

Anbefaling 3: Dialog med kommunene om søknadsutvalget

Kommunene velger selv hvilke anlegg de ønsker å prioritere. Hvilke lag og foreninger som finnes i kommunene vil også innvirke på hvilke søknader som kommer inn. De fleste lag og foreninger ligger under organisert idrett, og slikt sett er det kommunene som må sørge for at behovene for egenorganiserte anlegg utenom idrettsanlegg dekkes. Dette skaper ulik anleggsprofil på tvers av kommuner, som kanskje gjør at det finnes udekte behov i den enkelte kommune for tilbud av anlegg. Det er også fort gjort at man havner i samme spor for hvilke anlegg det søkes midler til. For å øke variasjonene bør både ressursenteret for egenorganisert idrett og fysisk aktivitet, Tverga, idrettsrådene, særkretsene, friluftsrådet og andre interessenter kobles på. Kommunene bør også vurdere å involvere aktuelle målgrupper i prosessen med hva de ønsker, særlig for arenaer knyttet til egenorganisert aktivitet.

Alle kommuner bør ha et bevisst forhold til anleggssituasjonen i sin kommune, slik at «hull» i anleggstilbudet kan dekkes gjennom nye, alternative søknader. Enkelte kommuner søker om alt, mens andre kommuner ikke søker om noe. Kommunene har selv et ansvar for hvilke prioriteringer de skal gjøre, men det kan være i fylkeskommunens interesse å gjøre oppmerksom på hvordan man kan og bør prioritere mellom f.eks. to ulike klatrestativ i to ulike områder: Ett med 10 apparater og ett med 1 apparat. De viktige spørsmålet å stille er da: Hva er mernytten av å gå fra 1 til 2 klatrestativ i det ene området versus tap av nytte fra av å *ikke* gå fra 9 til 10 i det andre området?

Kommunene bør også bruke informasjonen som fremkommer i kapittel 4.4 til å vurdere anleggssituasjonen i egen kommune. Vi mener også at fylkeskommunen bør vurdere å avvike fra kommunene sine prioriteringer der de ser at disse ikke er riktig.

Anbefaling 4: En generell huskeliste, indikatorer, for prioritering

Denne huskelisten er basert på indikatorer som bør ligge til grunn når fylkeskommunen går gjennom søknadsbunken i lys av sin generelle prioritering av spillemidler (Møre og Romsdal fylkeskommune, 2019).

- Vurder alle søknader mot dagens anleggssituasjon.
- Hvilken målgruppe treffer anlegget i den aktuelle kommunen/nærmiljøet? Hvor mange sannsynlige brukere er det for nye anlegget, og er dette *nye* brukere, eller eksisterende brukere med nye muligheter?
- Vær oppmerksom på skjevfordelinger i ulike anleggs kategorier mellom de ulike kommunene i fylket.
- Dersom det søkes mindre kostnadskrevenne anlegg som er befolkningsrettede anlegg, dvs. ikke begrenses av inndeling etter målgruppe (som friluftstur- og nærmiljøanlegg): Er

det sannsynlig at dette anlegget treffer de inaktive, eller er det enda et tilbud til allerede fysisk aktive? Tenk kvalitet, plassering og utforming opp mot eksisterende anlegg.

- Dersom mulig: Gi tilbakemeldinger til kommunene om hvorfor deres søknad ikke gikk gjennom, slik at den neste søknaden i større grad kan dekke behovet for denne kommune og/eller fylket som helhet.
- Utjevning av sosiale forskjeller innebærer ikke at de aktive skal bli mer fysisk aktiv, men at man skal få inaktive i aktivitet, samt gi ungdom som slutter med organisert idrett gode og attraktive muligheter for egenorganisert aktivitet.

8 REFERANSER

- Anderssen, S.A., Hansen, B.A., Kolle, E., Steene-Johannessen, J., Børsheim, E. og Holme, I. (2009). *Fysisk aktivitet blant voksne og eldre i Norge – Resultater fra en kartlegging i 2008 og 2009*, Oslo: Helsedirektoratet.
- Andersen, P.L. & Bakken, A. (2018). Social class differences in youths' participation in organized sports: What are the mechanisms? *International Review for the Sociology of Sport*.
- Anokye, N.K., Pokhrel, S., Buxton, M. & Fox-Rushby, J. (2012). The demand for sports and exercise: results from an illustrative survey (2012). *European Journal of Health Economics*, 2012 Jun; 13(3): 277–287
- Bahr, R. (2018). *Fysisk aktivitet. Store medisinske leksikon*. Hentet fra https://sml.snl.no/fysisk_aktivitet. Lest 23.11.2018.
- Bakken, A. (2013). *Ungdata. Nasjonale resultater 2010 – 2012*. NOVA Rapport nr. 10/13. Oslo: NOVA
- Bakken, A. (2017). *Ungdata. Nasjonale resultater 2017*. NOVA Rapport nr. 10/17. Oslo: NOVA
- Bakken, A., Frøyland, L.R. og Sletten, M.A. (2016). *Sosiale forskjeller i unges liv. Hva sier UngDataundersøkelsene?* NOVA rapport 3. Oslo: NOVA
- Bakken, A. (2018). *Ungdata. Nasjonale resultater 2018*. NOVA Rapport nr. 8/18. Oslo: NOVA
- Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2006). *Konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne*. Oslo: Departementene
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2015). *Barn som lever i fattigdom. Regjeringens strategi (2015-2017)*. Oslo: Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2018). *Barnefattigdom kommunestatistikk*. Oslo: Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
- Breivik m.fl (2011) Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet- Hentet fra http://www.umb.no/statisk/ilp/sluttrapport_03_01idrett_2011.pdf
- Breivik, G. og Rafoss, K. (2017). *Fysisk aktivitet; omfang, tilrettelegging og sosial ulikhet*. Rapport nr. IS-0613
- Christiansen L. B., Toftager, M., Pawlowski, C. S., Andersen, H. B., Ersbøll, A. K., Troelsen, J. (2017) Schoolyard upgrade in a randomized controlled study design: how are school interventions associated with adolescents' perception of opportunities and recess physical activity. *Health Education Research*, 32, 1, 2017

- Cutler, D., Lleras-Muney, A. & Vogl, T. (2008). Socioeconomic status and health: dimensions and mechanisms. *NBER Working Paper 14333*.
- Dahl, E., Bergsli, H. og van der Wel, K.A. (2018). *Sosial ulikhet i helse: En kunnskapsoversikt*. Fakultet for samfunnsfag/sosialforsk. Oslo: HiOA
- Difi (2017). *Innbyggerundersøkelsen 2017 Hva mener innbyggerne?* Difi-rapport 2017:6
- Engelstad, A. (02/2018). «Barn og dataspill» - tall Barn og medier-undersøkelsen 2018 og Foreldreundersøkelsen 2018. Hentet fra: <https://medietilsynet.no/globalassets/publikasjoner/barn-og-medier-undersokelser/dataspill-tallgrunnlag-februar-2018.pdf>
- Folkehelseinstituttet (2018). *Folkehelse rapporten – Folkehelse tilstanden i Norge*. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/nettpub/hin/>
- Folkehelseloven (2012). *Lov om folkehelsearbeid*. LOV 2011-06-24 nr 29. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2011-06-24-29>
- Forsberg, P., Iversen, E.B. & Høyen-Kruse, J. (2017). *Organisering, styring og ledelse af idrætsanlæg i Danmark*. Instituttet for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, Rapport 2017:5
- Friluftsrådernes Landsforbund (2010). *Oppsummering av kartlegging av tilgjengelighet og universell utforming av friluftsområder. (FL Rapport, 2010)*. Sandvika: Friluftsrådernes Landsforbund.
- Global Advocacy Council for Physical Activity (2010). The Toronto Charter for Physical Activity: A Global Call to Action. International Society for Physical Activity and Health www.globalpa.org.uk. May 20, 2010.
- Hallmann, K., Wicker, P. & Breuer, C. (2011) Interdependency of sport supply and sport demand in German metropolitan and medium-sized municipalities – findings from multi-level analyses. *European Journal for Sport and Society* 2011, 8 (1/2), 65-84
- Halonen, J.I., Stenholm, S., Kivimäki, M., Pentti, J., Subramanian, S.V., Kawachi, I. & Vahtera, J. (2015). Is change in availability of sports facilities associated with change in physical activity? A prospective cohort study. *Preventive Medicine*, 73, 10-14
- Haskell, W.L., Lee, I.M., Pate, R.R., Powell, K. E., Blair, S.N., Franklin, B.A., Macera, C.A., Heath, G.W., Thompson, P.D., Bauman, A. (2007). Physical activity and public health: updated recommendation for adults from the American College of Sports Medicine and the American Heart Association. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 39(8): 1423-1434.
- Helsedepartementet (2003). *Resept for et sunnere Norge. Folkehelsepolitikken*. (St.meld. nr. 16 (2002 - 03)). Oslo: Departementet
- Helse- og omsorgsdepartementet (2019). *Folkehelsemeldinga. Gode liv i eit trygt samfunn* (Meld. St. (2018-2019)). Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet

- Helsedirektoratet (2008). *Fysisk aktivitet blant barn og unge i Norge – en kartlegging av aktivitetsnivå og fysisk form hos 9- og 15-åringer*. Rapport IS-1533. Oslo: Helsedirektoratet
- Helsedirektoratet (2009). *Fysisk aktivitet blant voksne og eldre i Norge. Resultater fra en kartlegging i 2008 og 2009*. Rapport nr. 10/2009. Oslo: Helsedirektoratet
- Helsedirektoratet (2010). *Fysisk form blant voksne og eldre i Norge. Resultater fra en kartlegging i 2009-2010*. Rapport IS-1816. Oslo: Helsedirektoratet
- Helsedirektoratet (2011). *Veileder for kommunale frisklivssentra Etablering, organisering og tilbud*. Rapport IS 1896. Oslo: Helsedirektoratet
- Helsedirektoratet (2012). *Fysisk aktivitet blant 6-, 9- og 15-åringer i Norge. Resultater fra en kartlegging i 2011*. Rapport IS – 2002. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2014a). *Anbefalinger om kosthold, ernæring og fysisk aktivitet*. Rapport IS 2170. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2014b). *Fysisk aktivitetsnivå blant voksne og eldre i Norge*. Oppdaterte analyser basert på nye nasjonale anbefalinger i 2014. Rapport IS-2183 Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2014c.) *Fysisk aktivitet og sedat tid blant voksne og eldre i Norge*. Nasjonal kartlegging 2014-2015. Rapport IS 2367. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2014d). *Kunnskapsgrunnlag fysisk aktivitet. Innspill til departementets videre arbeid for økt fysisk aktivitet og redusert inaktivitet i befolkningen*. Rapport IS 2167. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2015). *Fysisk aktivitet og sedat tid blant voksne og eldre i Norge*. Nasjonal kartlegging 2014-2015. Rapport IS 2367. Oslo: Helsedirektoratet.
- Helsedirektoratet (2018a). *Ti tiltak for å redusere sykdomsbyrden og bedre folkehelsen*. Oslo: Helsedirektoratet
- Helsedirektoratet (2018b). *Folkehelsepolitisk rapport 2017. Indikatorer for det tverrsektorielle folkehelsearbeidet*. Rapport IS 2698. Oslo: Helsedirektoratet.
- Høyer-Kruse, J., Iversen, E.B. & Forsberg, P. (2017). *Idrætsanlegs benyttelse og brugernes tilfredshed*. Instiut for Idræt og Biomekanik, Syddansk Universitet, Rapport 2017:7
- Iversen, E.B. (2015). *Public Management of Private Non-Profit Sports Halls*. PhD-thesis. Odense: Syddansk Universitet
- Jensen, A. og Strand, P. (2018). *Personer med funksjonsnedsettelse. Utredning av mulighetene for å etablere offisiell leveårsstatistikk basert på opplysninger fra ulike registre*. Arbeidsnotat 2018/32. Oslo: SSB
- Kaurstad, G., Oterhals, G., Hoemsnes, H., Ulvund, I. og Bachmann, K. (2014). *Deltakelse i organiserte fritidstilbud blant barn og unge med innvandrerforeldre*. Møreforskning Molde rapport 1417. Molde: Møreforskning Molde

- Kittelsaa, A., Wiik, S.E. og Tøssebro, J. (2015). *Levekår for personer med nedsatt funksjonsevne: Fellestrekk og variasjon*. NTNU Rapport, 2015. Trondheim: NTNU.
- Kurtze, N., T. Eikemo og K.-G. Hem (2009): Analyse og dokumentasjon av friluftslivets effekt på folkehelse og livskvalitet. SINTEF-rapport utført på oppdrag for Friluftslivets fellesorganisasjon
- Klima- og miljødepartementet (2016). *Friluftsliv. Natur som kilde til helse og livskvalitet*. Meld. St. 18 (2015–2016). Oslo: Klima- og miljødepartementet.
- Kulturdepartementet (2012). *Den norske idrettsmodellen* (Meld. St. 26 (2011-2012)). Oslo: Kulturdepartementet
- Kulturdepartementet (2015). *Veileder, Kunstgressboka*. Oslo: Kulturdepartementet
- Kulturdepartementet og Norges Idrettsforbund (2017). Spillemidler til idrettsanlegg, en gjennomgang av spillesøknadene og anleggs situasjonen 2017. Kulturdepartementet.
- Kulturdepartementet (2018). *Bestemmelser om tilskudd til anlegg for idrett og fysisk aktivitet – 2018: For tildeling 2019*. Oslo: Kulturdepartementet, Avdeling for sivilsamfunn og idrett
- Kulturdepartementet og Norges Idrettsforbund (2018). Spillemidler til idrettsanlegg, en gjennomgang av søknader og tildeling 2018. Oslo: Kulturdepartementet.
- Limstrand, T. (2000). "Ut er In?" *En kartlegging av uteaktiviteter i barnehager, SFO og grunnskoler i Nordland*. Rapport fra Salten Friluftsråd
- Løvgren, M. (2009). *Unge funksjonshemmede. Selvbilde, sosial tilhørighet og deltakelse i fritidstilbud*. NOVA rapport nr. 09/2009
- Machenback, J. (2006). Health inequalities: Europe in profile, U.K. Produced by COI for the Department of Health
- Mjaavatn, P.E. og Gundersen, K.Aa. (2005). Barn–bevegelse–oppvekst. Betydningen av fysisk aktivitet for småskolebarns fysiske, motoriske, sosiale og kognitive utvikling. Akilles: Oslo
- Molden, T.H., Wendelborg, C. og Tøssebro, J. (2009). *Levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne. Analyse av levekårsundersøkelsen blant personer med nedsatt funksjonsevne 2007 (LKF)*. NTNU Rapport. Trondheim: NTNU
- Molden, T.H. (2012). *Funksjonshemming - definisjoner, operasjonaliseringer og konsekvenser i empirisk forskning*. PhD-thesis. Trondheim: NTNU
- Mæland, J.G. (2010). Forebyggende helsearbeid: folkehelsearbeid i teori og praksis. 3. utg. Oslo: Universitetsforlaget
- NIRAS (2018). *Evaluering af Skole+. Nye bevægelsesmuligheder på seks skoler*. NIRAS Evalueringsrapport.

- Norges Fotballforbund (2017). Kostnader i barne- og ungdomsfotballen. Rapport fra Norges Fotballforbund
- Norges Idrettsforbund (2015). Idrettspolitisk dokument 2015-2019. Oslo: Norges Idrettsforbund
- Norge Idrettsforbund (2018). Nøkkeltall 2017/Norges Idrettsforbund
- Norges Idrettsforbund (2019). *Inkludering i idrettslag*. Hentet fra <https://www.idrettsforbundet.no/tema/inkludering-i-idrettslag/>
- Norges Idrettsforbund (2019). *Spillemidler 2018. Rapport*. Hentet fra <https://www.idrettsforbundet.no/contentassets/2c8f9dd85b1d47bb92ce9b16587b8e87/spillemiddelrapport-2018.pdf>
- Norges svømmeforbund (2010). *Anleggsplan for svømmeanlegg*. Norges Svømmeforbund: Oslo
- Nossum, G. og Stene, M. (2015). *Blir folk friskere av offentlige bevilgninger?* Trøndelag FoU-rapport 2015:9. Trondheim: Trøndelag FoU
- NOU 2007: 8 (2007). *En vurdering av særavgiftene*. Oslo: Finansdepartementet.
- Ommundsen, Y. og Aadland, A.A. (2009). *Fysisk inaktive voksne i Norge. Hvem er fysisk inaktive og hva motiverer til økt fysisk aktivitet?* Rapport IS 1740. Oslo: Helsedirektoratet
- Physical Activity Guidelines Advisory Committee (2018). *Physical Activity Guidelines Advisory Committee Scientific Report 2018*. Department of Health and Human Services USA
- Poupaux, S & Breuer, C. (2009) Does higher sport supply lead to higher sport demand? A city level analysis. *Working Paper Series, Paper No. 09-05*.
- Powell, L.M., Chaloupka, F. J., Slater, S. J., Johnston, L.D. & O'Malley, P. M. (2007). The availability of local-area commercial physical activity-related facilities and physical activity among adolescents, *American Journal of Preventive Medicine* 33, 292-300
- Realdania, Lokale og Anlægsfonden og Kræftens Bekæmpelse (2017). *Drøn på skolegården. Inspiration fra syv demonstrationsprojekter, som viser nye veje til aktive skolegårde*. Hentet fra <https://realdania.dk/publikationer/faglige-publikationer/droen-paa-skolegaarden---inspirationskatalog>
- Reitlo, L. S., (2012). *Deltakelse og frafall i ungdomsidretten*. Rapport 2012. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning: Senter for idrettsforskning
- Riksrevisjonen (2013). *Riksrevisjonens undersøkelse av hvorvidt offentlige tiltak utredes på en tilfredsstillende måte*. Dokument 3:10 (2012–2013). Oslo: Riksrevisjonen
- Roncossek, S. D. & Kleppe, B. (2019). *Norsk idrettsindeks 2019. Resultater fra Møre og Romsdal*. Telemarksforskning rapport nr. 16/2019. Bø: Telemarksforskning.

- Samdal, O., Bye, H.H., Torsheim, T., Birkeland, M.S., Diseth, Å.R., Fismen, A-S., Haug, E., Leversen, I. og Wold, B. (2012). *Sosial ulikhet i helse og læring blant barn og unge: resultater fra den landsrepresentative spørreskjemaundersøkelsen "Helsevaner blant skoleelever. En WHO-undersøkelse i flere land"*. Rapport nr. 2/2012. Bergen: HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen, Senter for forskning om helsefremmende arbeid, miljø og livsstil
- Sjöholm, M. (2007). *Tillgänglighet för rörelsehindrade i Halmstad kommun. En undersökning av sju träningsanläggningar*. Halmstad: Högsolan i Halmstad
- Skrove, G.K., Oterhals, G. og Bachmann, K. (2015). *"Sulten og tørst, men Stikk UT! Først». En brukerundersøkelse av turkasetrimmen Stikk UT!*. Møreforskning Molde rapport 1505. Molde: Møreforskning Molde
- Skrove, G.K., Nerland, S.M.K., Groven, G. og Bachmann, K. (2017). *Egenorganisert bruk av seks anlegg for fysisk aktivitet i Molde*. Møreforskning Molde rapport 1707. Molde: Møreforskning Molde
- Sosialdepartementet (2003). *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer: Strategier, mål og tiltak i politikken for personer med nedsatt funksjonsevne*. (St.meld. nr. 40 (2002 - 2003)) Oslo: Departementet
- Sportscotland (2015). *The Facility Planning Model*. Hentet fra <https://sportscotland.org.uk/media-imported/1616177/fpm-datasheet-1000-the-facility-planning-model.pdf>
- SSB (2017a). 07459: *Befolkning, etter region, kjønn, alder, statistikkvariabel og år*. [Datasett]. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/07459>
- SSB (2017b). 08921: *Utdanningsnivå, etter fylke, alder og kjønn (F) 1980 – 2018*. [Datasett]. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08921>
- SSB (2017c). *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. Rapport 2017/13. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå
- SSB (2017d) 09817: *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter statistikkvariabel, region, innvandringskategori, år og landbakgrunn*. [Datasett]. Hentet fra <https://www.ssb.no/statbank/table/08921>
- SSB (2018). *Fattigdomsproblemer, levekårsundersøkelsen*. Hentet fra <https://www.ssb.no/fattigdom>.
- Steene-Johannesen, J., Anderssen, S.A., Brattetig, M., Dalhaug, E.M., Andersen, I.D., Andersen, O.K., Kalle, E., Ekelund, U. og Dalene, K.E. (2019). *Nasjonalt overvåkingssystem for fysisk aktivitet og fysisk form Kartlegging av fysisk aktivitet, sedatid og fysisk form blant barn og unge 2018 (ungKan3)*. Oslo: Norges Idrettshøgskole
- Strandbu, Å., Gulløy, E., Andersen, P.L., Seippel, Ø., Dalen, H.B. (2017). *Ungdom, idrett og klasse: Fortid, samtid og framtid. Norsk sosiologisk tidsskrift, 02/2017 (Vol 1)*
- Straume, S., Bachmann, K., Skrove, G.K., Nerbøvik, S. og Røvik, K. (2018). *Inkludering av flyktninger i norske fotballklubber*. Høgskolen i Molde og Møreforskning Molde, Arbeidsnotat 2018:3

- Straume, S., Bachmann, K., Skrove, G.K., Nerbøvik, S. og Røvik, K. (2019). *Forebygging av økonomisk eksklusjon i norsk fotball*. Høgskolen i Molde og Møreforskning Molde, Arbeidsnotat 2019:1
- Strøm, S., Rasmussen, I., Hernæs, Ø. og Toftdahl, H. (2016). *Samfunnsøkonomiske virkninger av friluftsliv*. Vista Analyse Rapport 2016/36. Oslo.
- Säfvenbom, R. (03/2017). *Innspillsmøte om selvorganisering, KUD, 27. mars, 2017. Reidar Säfvenbom*. Powerpoint presentasjon. Hentet fra https://www.regjeringen.no/contentassets/158163b8a79a4e518fc281ee5f064a43/reidar_safvenbom.pdf
- Thorén, K.H., Skjeggedal, T. og Vistad, O.I. (2016). *Kommunale planer for idrett og fysisk aktivitet. Om spillemidlenes betydning for å etablere turveier og turstier i nærmiljøet*. NINA Kortrapport 26
- Toftager, M., Ekholm, O., Schipperijn, J., Stigsdotter, U., Bentsen, P., Grønbæk, M., Randrup, T.B. & Kamper-Jørgensen, F. (2011). Distance to green space and physical activity: a Danish national representative survey. *Journal of Physical Activity & Health*, 8(6): 741-749
- Ungdatasenteret (2017). *Ungdata. Ungdomsskoleelever i Møre og Romsdal. Hva driver ungdommene med? Hvordan har de det?* NOVA/ HiOA, Oslo: NOVA
- Ungdata (2018). *Ungdom og idrett i Norge*.
- Vrålstad, S. & Stabell Wiggen K. (2017) *Levekår blant innvandrere i Norge 2016*. SSB Rapport 2017/13 Oslo: Statistisk Sentralbyrå
- Wester, A., Wahlgren, L., Wedman, I. og Ommundsen, Y. (2008) *Å bli fysisk aktiv. I Aktiviteteshåndboken*, Red. Roald Bahr. Helsedirektoratet
- Wicker, P., Hallmann, K. & Breuer, C. (2013). Analyzing the impact of sport infrastructure on sport participation using geo-coded data: Evidence from multi-level models. *Sport Management Review*, 16, 54-67
- WHO (2013). Health statistics and health information systems. Global Burden of Disease (GBD), http://www.who.int/healthinfo/global_burden_disease/en/index.html
- WHO (2018). *European Health report, 2020. More than numbers – evidence for all*. Copenhagen: WHO European Region
- Ødegård, G., Bakken, A. & Strandbu, Å. (2016) *Idrettsdeltakelse og trening blant ungdom i Oslo Barrierer, frafall og endringer over tid*. Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor: Rapport 20167

9 VEDLEGG

9.1 VEDLEGG 1 SPØRSMÅL NORSK MONITOR MØRE OG ROMSDAL

Under presenteres spørsmål fra survey-undersøkelsen Norsk Monitor. I kapittel 2.3.2 har vi benyttet svar fra spørsmål 149, 150 og 154 som vist under, i tillegg til diverse bakgrunnsspørsmål.

+	+
146	Har husstanden hytte? I tilfelle, hvordan er eierforholdet til denne?
	FLERE SVAR MULIG
	Ja, eier alene ☐ 1
	Ja, eier sammen med andre ☐ 2
	Ja, leier / låner fast ☐ 3
	Nei (⇒ 149) ☐ 4
Spørsmål 147 - 148 besvares av de som disponerer hytte.	
147	Hvor har dere/du hytte?
	GJERNE FLERE SVAR
	Ved sjøen ☐ 1
	På fjellet ☐ 2
	I innlandet, men ikke på fjellet ☐ 3
148	Hvor mange ganger i året regner du med at du er på hytta?
	ETT SVAR
	Ingen ☐ 1
	1- 4 ganger ☐ 2
	5- 9 ganger ☐ 3
	10-19 ganger ☐ 4
	20-29 ganger ☐ 5
	30 ganger eller flere ☐ 6
Til alle	
Så noen spørsmål om fysisk aktivitet.	
149	Hvor ofte vil du si at du driver fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon?
	ETT SVAR
	Aldri (⇒ 156) ☐ 1
	Sjeldnere enn 1 gang hver 14. dag ☐ 2
	1 gang hver 14. dag ☐ 3
	1 gang i uken ☐ 4
	2 ganger i uken ☐ 5
	3-4 ganger i uken ☐ 6
	5-6 ganger i uken ☐ 7
	1 eller flere ganger pr. dag ☐ 8
Spørsmål 150 - 155 besvares av de som driver fysisk aktivitet i form av trening eller mosjon.	

+

62927 061

20©17 Ipsos +

150	Hvilke av de forskjellige fysiske aktivitetene på listen nedenfor driver du med i fritiden minst en gang i måneden i sesongen?	
	GJERNE FLERE SVAR	
	<ul style="list-style-type: none"> • Jogging i mosjonshensikt ☐ 01, • Løpstrening ☐ 02, • Skiturer i skog og fjell ☐ 03, • Langrenn ☐ 04, • Telemark ☐ 05, • Slalåm/ Alpint/ Randonee ☐ 06, • Snowboard ☐ 07, • Gymnastikk/ Jazzballett/ Aerobics/ Freestyle og andre former for gruppetrening ☐ 08, • Styrketrening ☐ 09, 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Vektløfting/ Kroppsbygging ☐ 10, • Dans ☐ 11, • Bryting/ Boksing ☐ 12, • Judo/ Karate/ Tae kwondo o.l. ☐ 13, • Kunstløp/ Hurtigløp på skøyter ☐ 14, • Bandy/ Ishockey ☐ 15, • Innebandy ☐ 16, • Håndball ☐ 17, • Fotball ☐ 18, 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Svømming ☐ 19, • Friidrett ☐ 20, • Tennis ☐ 21, • Golf ☐ 22, • Squash ☐ 23, • Bowling ☐ 24, • Klatring/ Fallsjermhopping/ Paragliding/ Hanggliding/ Kiting / Rafting/ Dykking/ Topptur ... ☐ 25, • Turn/ Rytmisk gymnastikk ☐ 26, • Orientering ☐ 27, 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Rulleskøyter/ Inline-skøyter ☐ 28, • Roing/ Padling/ Kano ☐ 29, • Seiling/ Brettseiling/ Surfing/ SUP ☐ 30, • Ridning ☐ 31, • Sykling til jobb og på tur ☐ 32, • Sykling som trening (på vei/ i terreng/ spinning) .. ☐ 33, • Bordtennis ☐ 34, • Badminton ☐ 35, • Fotturer i skog og mark ☐ 36, 	
	<ul style="list-style-type: none"> • Fotturer på fjell og vidde ☐ 37, • Skyting ☐ 38, • Basketball ☐ 39, • Volleyball ☐ 40, • Motorsport ☐ 41, • Yoga/ Pilates ☐ 42, • Biljard ☐ 43, • Frisbee/ frisbeegolf ☐ 44, • Ingen/Driver ikke med noe av dette ☐ 45. 	

154 Hvor ofte driver du idrett eller fysisk aktivitet på følgende steder i sesongen?									
MERK AV ETT SVAR I HVER LINJE	Aldri	Sjeldnere enn 1 gang hver 14. dag	1 gang hver 14. dag	1 gang i uken	2 ganger i uken	3-4 ganger i uken	5-6 ganger i uken	1 eller flere ganger pr. dag	
	1	2	3	4	5	6	7	8	
• Idrettshall / flerbrukshall	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	1
• Gymsaler i skoler	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	2
• Skolegård	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	3
• Fotballanlegg (bane / hall) ..	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	4
• Friidrettsanlegg (bane / hall)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	5
• Anlegg for skateboard / in-lines	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	6
• Svømmehall / -basseng	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	7
• Innsjø/ hav/ elv	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	8
• Vekt- / styrketreningsrom	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	9
• Alpinanlegg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	10
• Lysløype	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	11
• Isflate / ishall	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	12
• Turstier / turløyper	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	13
• Skyteanlegg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	14
• Tennisanlegg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	15
• Golfanlegg	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	16
• Balløkker / ballbinger	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	17
• Park og grøntområde/ utendørs treningspark	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	18
• Større utmarksarealer for tur- og friluftaktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	19
• Privat treningsenter/ helsestudio	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	20

155 Det er ulike grunner til å drive fysisk aktivitet og idrett. Vil du for hver av de grunnene som er oppført nedenfor, angi hvor stor betydning den har for deg når det gjelder å drive din hovedaktivitet?				
MERK AV ETT SVAR I HVER LINJE	Meget stor betydning	En viss betydning	Liten/ingen betydning	
	1	2	3	
• Gir fysisk og mentalt overskudd	☐	☐	☐	1
• Forebygger helseplager	☐	☐	☐	2
• Gir spenning/ utfordringer	☐	☐	☐	3
• Hensyn til utseendet	☐	☐	☐	4
• Ha det gøy/ moro	☐	☐	☐	5
• Opplive sosialt fellesskap	☐	☐	☐	6
• Konkurrere/ måle krefter	☐	☐	☐	7
• Holde vekten nede	☐	☐	☐	8
• Gir bedre selvtillit	☐	☐	☐	9
• Gir avstressing/ avkobling	☐	☐	☐	10
• Bygge opp etter sykdom/ skade/ barsel ..	☐	☐	☐	11
• Synes jeg bør	☐	☐	☐	12
• Være sammen med venner	☐	☐	☐	13

9.2 VEDLEGG 2 AKTIVITETSTALL FRA IDRETTSREGISTRERINGEN BLANT VOKSNE I MØRE OG ROMSDAL

Tabell 24: Aktivitetstall fra idrettsregistreringen blant voksne i Møre og Romsdal, 2017. Kilde: Idrettsregistreringen, Møre og Romsdal Idrettskrets.

	2010: Kvinner 20+	2017: Kvinner 20+	2010: Menn 20+	2017: Menn 20+
Løp utenfor bane	-	141	-	195
Øvrig friidrett	-	55	-	68
Idrettsaktiviteter	-	-	-	13
Studentidrett	-	26	-	65
Fotball	1808	1965	4432	5376
Gang, mosjon og turmarsj	1808	1815	1702	1698
Golf	1776	913	5049	3130
Ski	1248	1226	2511	2144
Ridning	640	636	146	157
Friidrett på bane	606	758	710	853
Håndball	600	1383	353	617
Fleridretter	446	391	13	56
Gymnastikk og turn	405	397	98	100
Dans	330	265	109	140
Sykkel	302	215	1079	498
Klatring	280	647	498	996
Svømming	248	182	240	160
Volleyball	236	295	254	361
Kampsport	148	218	311	401
Orientering	89	180	165	223
Seiling	85	108	411	579
Dykking	80	80	574	531
Motorsport	76	112	361	343
Padling	74	193	92	201
Styrkeløft	69	87	185	162
Skyting	63	77	1049	1173
Roing	52	33	103	64
Bandy	48	53	104	160
Luftsport	47	32	442	554
Skiskyting	43	45	85	62
Tennis	40	83	132	171
Bordtennis	36	17	122	102
Hundekjøring	31	0	34	7
Bryting	29	68	167	201
Rugby	29	-	87	-

Badminton	27	33	108	80
Bueskyting	24	52	98	155
Basketball	12	6	48	63
Judo	8	14	33	39
Bowling	7	10	66	54
Casting	5	-	26	-
Fekting	5	10	18	22
Kickboksing	4	1	17	12
Triatlon	4	13	12	49
Boksing	3	40	35	51
Snowboard	3	3	8	4
Amerikanske idretter	2	15	16	131
Biljard	1	2	48	29
Idrett for funksjonshemmede	0	3	0	3
Skøyter	0	6	64	76
Squash	0	2	16	15
Møre og Romsdal idrettskrets	11877	12906	22231	22344

9.3 VEDLEGG 3 ANLEGGSTYPER OG ANLEGGSVKTING

Oversikt over Kulturdepartementets modell for å beregne anleggstettheten i forbindelse med tildeling av spillemidler til fylkeskommunene. Modellen baserer seg på at en teller antall anlegg for 16 anleggstyper og multipliserer antallet med en vekt som tar hensyn til brukerpotensial og anleggskostnad. De seksten anleggstypene og vektingen er som følger:

Tabell 25: Anleggstyper og tilhørende vekting som ligger til grunn for Kulturdepartementets definisjon av anleggstilbud

Anleggstyper som definerer tilbudet (AT_i)	Vekt (β_i)
Flerbrukshall, liten	2
Flerbrukshall, normalhall	4
Flerbrukshall, stor	6
Fotball, gress og grusbane større enn 90x45m	1
Fotball, kunstgress	5
Fotballhall, minimum 40 x 60 m	4
Friidrettsbane, fast dekke	3
Friluftsliv, turstier/-veier	1
Ishall	5
Klubbhus	1
Kunstisbane, bandy/hurtigløp	5
Ridebaner	1
Ridehaller	3
Skianlegg, langrenn	1
Svømmebasseng (12,5 -24m)	4
Svømmebasseng (25 m -)	6

9.4 VEDLEGG 4 ANLEGGSKATEGORI MØRE OG ROMSDAL I MOT RESTEN AV NORGE

Oversikt over alle anleggs kategorier i anleggsregisteret. I kolonne to finner en alle anlegg i Norge, med unntak av de som er i Møre og Romsdal. I kolonne vises antall anlegg i Møre og Romsdal. Kolonne viser andelen anlegg i Møre og Romsdal sett i forhold resten av landet. Pilene indikerer hvorvidt andelen i Møre og Romsdal er relativt stor (sett i forhold til gjennomsnitt).

Tegnforklaring:

- - Markant høyere andel enn resten av landet
- - Noe høyere andel enn resten av landet
- - Omtrent på samme nivå som resten av landet
- - Noe lavere andel enn resten av landet
- - Markant lavere andel enn resten av landet

Anleggs kategori	Norge (- M&R)	Møre og Romsdal	Andel i %
Bueskytteranlegg	34	0	 0.0 %
Fotballanlegg	4610	389	 8.4 %
Friidrettsanlegg	963	82	 8.5 %
Friluftslivsanlegg	10758	1324	 12.3 %
Golfanlegg	264	12	 4.5 %
Hestesportanlegg	628	67	 10.7 %
Hundesportanlegg	12	0	 0.0 %
Idrettshaller og aktivitetssaler	4124	320	 7.8 %
Is- og skøyteanlegg	244	5	 2.0 %
Kart	5140	132	 2.6 %
Klatreanlegg	592	36	 6.1 %
Luftsportanlegg	55	10	 18.2 %
Mindre utendørsanlegg	13092	908	 6.9 %
Motorsportanlegg	288	22	 7.6 %
Racketsportsanlegg	683	39	 5.7 %
Samiske idrettsanlegg	2	0	 0.0 %
Skateanlegg	535	25	 4.7 %
Ski- og alpinanlegg	2815	168	 6.0 %
Skyteanlegg	2856	225	 7.9 %
Svømme- og stupeanlegg	1095	77	 7.0 %
Sykkelanlegg	224	8	 3.6 %
Vannsportanlegg	236	24	 10.2 %
Totalt	49250	3873	 7.9 %

9.5 VEDLEGG 5 ANLEGG FOR EGENORGANISERT AKTIVITET

Antall anlegg i Norge som ansees som egnet til egenorganisert aktivitet, fordelt på anleggsklasse og anleggstype. Altså anlegg hvor det finner sted en stor del egenorganisert aktivitet i tillegg til den organiserte.

Anleggstype	Interkomm. Anlegg	Nasjonale anlegg	Nærmiljø-anlegg	Ordinære anlegg	Totalt
Akebakke	-	-	139	6	145
Alpinbakke	-	2	10	576	588
Badeplass	-	-	66	1 169	1 235
Ballbinge	-	-	1 833	32	1 865
BMX-anlegg	-	-	196	13	209
Bordtennisbord (ute)	-	-	114	2	116
Dagsturhytte	2	-	57	322	381
Diskgolfanlegg	-	-	45	2	47
Driving range	-	-	4	45	49
Flerbruksområde (ute)	-	-	3 685	108	3 793
Friluftsområde	1	-	211	556	768
Gapahuk	-	-	3	-	3
Golfbane	-	-	2	137	139
Hinderløype	-	-	369	19	388
Klatre/buldrevegg (inne)	3	-	16	234	253
Klatre/buldrevegg (ute)	-	-	304	34	338
Korthullsbane	-	-	9	34	43
Liten balløkke/-bane	-	-	5 863	133	5 996
Mindre isflate (ute)	-	-	23	12	35
Minigolfbane	-	-	32	1	33
Modellflyanlegg	-	-	1	-	1
Nærmiljøkart	-	-	1 242	34	1 276
Opplæringsbasseng (inne)	-	-	-	693	693
Opplæringsbasseng (ute)	-	-	1	23	24
Orienteringskart	-	-	237	3 226	3 463
Overnattingshytte	-	-	-	626	626
Parkouranlegg	-	-	40	4	44
Petanquebane	-	-	11	-	11
Sandhåndballbane	-	-	28	8	36
Sandvolleyballbane	-	-	827	30	857
Skatehall	-	-	7	6	13
Skatepark	-	-	474	48	522
Skileikanlegg	-	-	564	30	594
Småbåthavn	-	-	73	478	551
Stupebasseng (inne)	-	-	-	61	61
Stupebasseng (ute)	-	-	2	28	30
Terrengsykkelløype	-	-	7	4	11
Trenings-/konkurranssebasseng (inne)	3	-	-	241	244
Trenings-/konkurranssebasseng (ute)	-	-	5	38	43
Trimpark	-	-	40	-	40
Tur-/skiløype	7	-	235	2 626	2 868
Turkart	3	-	38	360	401
Tursti	2	-	1 090	2 157	3 249
Turvei	-	-	165	912	1 077
Totalt	21	2	18 068	15 068	33 159

MØREFORSKING

MOLDE

MØREFORSKING MOLDE AS

Britvegen 4

NO-6410 Molde

TEL +47 71 21 40 00

mfm@himolde.no

www.moreforsk.no

NO 984 369 344

MØREFORSKING

Høgskolen i Molde
Vitenskapelig høgskole i logistikk
